

WIADOMOŚCI STATYSTYCZNE

CZASOPISMO GŁÓWNEGO URZĘDU STATYSTYCZNEGO
I POLSKIEGO TOWARZYSTWA STATYSTYCZNEGO

Tadeusz WALCZAK

Pierwszy Światowy Dzień Statystyki

3 czerwca 2010 r. Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych uchwaliło rezolucję (nr 64/267) ustanawiającą 20 października 2010 r. Światowym Dniem Statystyki¹. Dzień ten obchodzony był mniej lub bardziej uroczyście w 192 krajach. Jak podkreślił sekretarz generalny ONZ Ban Ki-moon w przesłaniu z okazji ŚDS, podjęcie decyzji w tej sprawie przez najwyższe forum ONZ stanowi wyraz uznania dla statystyków za ich wybitny wkład w opracowanie i udostępnianie danych statystycznych stanowiących podstawę dla wielu decyzji podejmowanych przez władze rządowe, kierownicze gremia gospodarcze i wspólnoty lokalne.

Gromadzone przez służby statystyczne informacje wykorzystywane są do planowania wielu przedsięwzięć służących zaspokajaniu potrzeb ludzkich. Dane statystyczne wykorzystywane są do analizy poziomu ubóstwa, dostępu do edukacji, ochrony zdrowia, do planowania pomocy dla głodujących dzieci, zapewnienia dachu nad głową oraz pomocy lekarskiej dla ofiar klęsk żywiołowych.

Statystyka odgrywa ogromną rolę w rozwoju gospodarczym i społecznym, stanowi niezbędny materiał wzbogacający badania naukowe, wspomaga gremia kierownicze w ich wysiłkach zmierzających do rozszerzenia działalności gospodarczej oraz tworzenia się społeczeństwa obywatelskiego.

Przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ rezolucja skierowana jest do wszystkich państw członkowskich, agend ONZ oraz innych organizacji między-

¹ Jako przedsięwzięcie jednorazowe.

narodowych i regionalnych, a także organizacji badawczych, mediów i wszystkich producentów i użytkowników statystyki publicznej do uczczenia Światowego Dnia Statystyki. W rezolucji zwrócono się do sekretarza generalnego o przekazanie jej do wiadomości wszystkich państw członkowskich i instytucji działających w ramach ONZ oraz o przedłożenie sprawozdania z wykonania rezolucji, a także informacji o przebiegu Światowego Dnia Statystyki na 42. sesji Komisji Statystycznej. Dyrektor Wydziału Statystyki ONZ Paul Cheung, w oświadczeniu wydanym z okazji ŚDS, podkreślił rolę statystyki i wysoki profesjonalizm jej pracowników wykazywany przez wiele lat w procesie opracowania i wdrażania powszechnych standardów metodologicznych. Znaczna ich część wykorzystywana jest nie tylko w statystyce, ale stanowi również ważne narzędzie porządkowania zasad prowadzenia ewidencji, rachunkowości, kalkulacji kosztów, gospodarki magazynowej, planowania inwestycji itp.

Statystycy stworzyli warunki funkcjonowania porównywalnych wskaźników statystycznych. Za przykład konkretnego dorobku w tej dziedzinie może służyć uzgodnienie metody obliczania wskaźnika cen konsumpcyjnych na Drugiej Międzynarodowej Konferencji Statystyków Pracy w 1925 r. Utworzona w 1947 r. Komisja Statystyczna ONZ koordynuje prace krajowych służb statystycznych w dziedzinie standardów metodologicznych, tworząc warunki funkcjonowania globalnego systemu statystycznego. Na uwagę zasługuje zwłaszcza ujednolicenie metodologii rachunków narodowych, opracowanie i wdrożenie klasyfikacji rodzajów działalności gospodarczej, klasyfikacji wyrobów oraz klasyfikacji towarowej handlu zagranicznego, a także ujednolicenie metodologii powszechnych spisów ludności, zasad rejestracji ruchu naturalnego ludności, badań ruchu turystycznego oraz badania energii i środowiska. Ten ogromny zakres prac byłby niemożliwy do wykonania bez wielkiego wysiłku wszystkich statystyków i każdego z osobna w poszczególnych krajach.

O ogromnym wysiłku światowej rzeszy statystyków może świadczyć fakt, że tylko w 2010 r., w którym trwała rekomendowana przez ONZ runda spisów ludności, statystycy objęli czynnościami spisu ludności i mieszkań 3 miliardy osób.

Statystycy w Polsce przyjęli z satysfakcją wiadomość o decyzji najwyższego gremium kierowniczego ONZ ustanawiającej Światowy Dzień Statystyki. Od dłuższego czasu zarówno w rozmowach prywatnych, jak i w wystąpieniach publicznych pracowników służb statystycznych można było dostrzec nutę rozgoryczenia i zniechęcenia tym, że ogromny wysiłek pracowników statystyki nie jest w naszym kraju należycie doceniany. Można żywić nadzieję, że dochodzące ze świata z okazji obchodów ŚDS informacje o rosnącej akceptacji i uznaniu dla pracy statystyków, przyczynią się do większego docenienia wkładu pracy statystyków w rozwój społeczno-gospodarczy również w naszym kraju.

Uchwalenie przez ONZ Światowego Dnia Statystyki jest niewątpliwie najbardziej spektakularną formą podkreślenia znaczenia statystyki i uznaniem dla wszystkich statystyków zarówno pracujących w służbach statystyki publicznej i prowadzących prace statystyczne w organizacjach gospodarczych, organach administracji państwowej i samorządowej, jak i pracowników naukowych. Ich osiągnięcia badawcze i dydaktyczne stanowią niezbędny warunek opracowania

naukowych podstaw badań statystycznych, a także źródło dopływu kwalifikowanych kadr niezbędnych do realizacji badań, opracowań i analiz oraz udostępniania wyników badań.

Należy podkreślić, że oprócz uchwalenia obchodów Światowego Dnia Statystyki, mającego głównie znaczenie prestiżowo-moralne, kierownicze gremia ONZ już poprzednio wielokrotnie angażowały się w realizację konkretnych przedsięwzięć, mających niezwykle istotne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania i rozwoju systemu informacji statystycznej. Na szczególną uwagę zasługuje kilka podjętych przez agendy ONZ w ostatnich latach inicjatyw, które miały zasadnicze znaczenie dla rozwoju statystyki.

Wśród tych pomysłów należy wymienić opracowanie i przyjęcie — początkowo przez Europejską Komisję Gospodarczą ONZ na 47. sesji w Genewie 15 kwietnia 1992 r., a następnie przez Radę Ekonomiczną i Społeczną oraz Komisję Statystyczną ONZ na specjalnej sesji 15 kwietnia 1994 r. — rezolucji w sprawie *Podstawowych zasad statystyki oficjalnej*. Rezolucja ta ujęta została w formie 10 zasad, których powinny przestrzegać służby statystyczne każdego kraju. Dotyczą one funkcjonowania statystyki jako systemu informacyjnego, który ma służyć zarówno władzom państwowym i samorządowym, jednostkom gospodarczym, instytucjom nauki i edukacji oraz społeczeństwu².

Przyjęcie rezolucji w kwietniu 1992 r. było ukoronowaniem trwających od 1990 r. szeroko zakrojonych dyskusji na temat niezbędnych zmian w funkcjonowaniu statystyki i nowych metod międzynarodowej współpracy statystyków krajów o różnych systemach polityczno-gospodarczych, wobec zmian zachodzących w świecie, a zwłaszcza w Centralnej i Wschodniej Europie po zwycięstwie Solidarności w wyborach parlamentarnych w Polsce w czerwcu 1989 r., a następnie po upadku muru berlińskiego w listopadzie 1990 r. i rozpadzie ZSRR w grudniu 1991 r.

² **Zasada 1** podkreśla aspekt użyteczności statystyki, bezstronności i zapewnienia równego dostępu do informacji statystycznej wszystkim użytkownikom. **Zasada 2** zwraca uwagę na potrzebę przestrzegania zasad naukowych, profesjonalnych standardów i zasad etycznych. **Zasada 3** dotyczy odpowiedzialności i przejrzystości w procesie opracowań, w celu ułatwienia użytkownikom poprawnej interpretacji danych. **Zasada 4** zwraca uwagę na uprawnienia służb statystycznych dotyczących zapobiegania niewłaściwemu wykorzystaniu danych. **Zasada 5** akcentuje aspekt racjonalizacji kosztów funkcjonowania statystyki, zwłaszcza w odniesieniu do wyboru różnych źródeł danych, mając na uwadze ich jakość, aktualność i koszty. **Zasada 6** zobowiązuje służby statystyczne do wykorzystywania danych jednostkowych wyłącznie do celów statystycznych oraz do bezwzględnej ich ochrony przed ujawnieniem. **Zasada 7** akcentuje obowiązek podawania do publicznej wiadomości wszelkich regulacji prawnych dotyczących funkcjonowania systemów statystycznych. **Zasada 8** podkreśla konieczność zapewnienia koordynacji działalności organów statystycznych na poziomie krajowym, w celu zapewnienia spójności i wydajności systemów statystycznych. **Zasada 9** podkreśla potrzebę stosowania przez służby statystyczne w każdym kraju pojęć, klasyfikacji i metod stanowiących podstawę spójności i wydajności systemów statystycznych na wszystkich poziomach. **Zasada 10** podkreśla potrzebę dwu- i wielostronnej współpracy w dziedzinie statystyki, w celu uzyskania poprawy systemów statystyki oficjalnej we wszystkich krajach. Z pełnym tekstem *Podstawowych zasad...* można zapoznać się pod adresem: <http://unstats.un.org/methods/statorg/default.htm>.

Szczególne znaczenie *Podstawowych zasad...* polegało na tym, że:

- stanowiły one mocne wsparcie dążeń służb statystyki państwowej do przywrócenia lub utrwalenia roli tych służb jako służby publicznej, niezaangażowanej po żadnej ze stron w skomplikowanym układzie sił politycznych istniejącym w różnych krajach;
- stworzyły przesłanki przywrócenia i pogłębienia społecznego zaufania do informacji udostępnianej przez służby statystyczne, zwłaszcza dzięki kategorycznie sformułowanym zasadom ochrony poufności informacji indywidualnych uzyskiwanych od respondentów w trakcie badań statystycznych;
- sformułowały zasady i kierunki właściwej współpracy pomiędzy służbami statystycznymi, organami administracji i społeczeństwem, a także innymi systemami informacyjnymi w kraju;
- określiły metody osiągania zgodności metodologicznej statystyki krajowej ze standardami międzynarodowymi, stwarzając w ten sposób warunki efektywnej wymiany informacji w skali międzynarodowej.

Statystykom polskim rezolucja w sprawie *Podstawowych zasad statystyki oficjalnej* jest szczególnie bliska, ponieważ prace nad jej opracowaniem podjęto na wniosek Polski. Przedstawiono go podczas narady kierowników urzędów statystycznych regionu Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ w lutym 1990 r. w Genewie. Statystycy polscy brali aktywny udział w przygotowaniu kolejnych wersji rezolucji w grupie roboczej kierowanej przez przedstawiciela GUS.

Drugim ważnym dokumentem ONZ była rezolucja w sprawie wzmocnienia możliwości wykonawczych krajowych służb statystycznych (strengthening statistical capacity) przyjęta w lipcu 2006 r. na 37. posiedzeniu plenarnym Rady Gospodarczej i Społecznej. Inicjatywa wydania tego dokumentu powstała na skutek krytycznej oceny realizacji przez służby statystyczne szeregu państw, zwłaszcza krajów rozwijających się oraz tych, których gospodarka podlega transformacji, obowiązku monitorowania postępu w realizacji niektórych uzgodnionych w skali międzynarodowej programów. W szczególności chodziło o ocenę realizacji milenijnych celów rozwoju (MCR) przyjętych w Deklaracji Milenijnej przez przywódców 189 państw na szczycie ONZ w 2000 r. Deklaracja ta przewiduje osiągnięcie do 2015 r. ośmiu celów polegających na ograniczeniu ubóstwa i głodu, redukcji śmiertelności dzieci, poprawie stanu edukacji, walce z AIDS, ochronie środowiska naturalnego oraz zbudowaniu globalnego partnerstwa międzynarodowego na rzecz rozwoju. Do zapewnienia kontroli postępu w realizacji tych celów w ramach każdego z nich wyodrębniono kilka (od 1 do 7) wskaźników, które każdy kraj był zobowiązany obliczyć i przekazać ONZ w celu dokonania analiz globalnych.

Niedługo po przyjęciu Deklaracji MCR stwierdzono, że w wielu krajach nie tylko brak jest odpowiednich danych do obliczenia wymaganych wskaźników pozwalających na ocenę postępu w realizacji poszczególnych celów przyjętych w Deklaracji, ale nawet w niektórych krajach, gdzie takie dane istnieją, brak jest możliwości dokonania niezbędnych analiz i obliczeń.

Rezolucja z lipca 2006 r. w sprawie konieczności wzmocnienia krajowych służb statystycznych podkreśla fundamentalne znaczenie trwałego rozwoju kra-

jowych służb statystycznych dla zapewnienia rzetelnych i aktualnych danych o rozwoju kraju. Wyraża też zaniepokojenie z powodu częstego stosowania przez organizacje międzynarodowe wstawiania brakujących (nienadesłanych przez służby krajowe) danych, zwłaszcza w sytuacjach, gdy brak jest przejrzystej metodologii zastosowania imputacji. Jednocześnie rezolucja wzywała kraje członkowskie do intensyfikacji ich wysiłków w celu wzmocnienia krajowych służb statystycznych, aby mogły one zapewnić opracowywanie rzetelnych, kompletnych i aktualnych danych niezbędnych do kontroli realizacji strategicznych kierunków rozwoju regionalnego i międzynarodowego.

OBCHODY ŚWIATOWEGO DNIA STATYSTYKI NA ŚWIECIE

Podkreślając zadania i osiągnięcia statystyki, uznanie których legło u podstaw uchwalenia Światowego Dnia Statystyki, rezolucja Zgromadzenia Ogólnego wzywa jednocześnie wszystkie kraje członkowskie, agendy i regionalne organizacje ONZ, organizacje międzynarodowe, instytucje badawcze, a także producentów i użytkowników statystyki do właściwego uczczenia tego dnia.

Z dostępnych do tej pory informacji wynika, że wezwanie to spotkało się z szerokim odzewem zarówno władz państwowych, organizacji pozarządowych, jak i środowisk statystyków większości krajów. Powszechnie podkreśla się zadowolenie służb statystycznych z inicjatywy ONZ będącej wyrazem uznania dla statystyków za ich niełatwą pracę.

Bardzo zróżnicowane były tematyka oraz formy organizacyjne obchodów. Zależały one od wielu czynników: poziomu rozwoju statystyki w danym kraju, uznania jej znaczenia w ogólnopaństwowym programie rozwoju kraju, społecznego zrozumienia zadań statystyki, aktywności krajowych stowarzyszeń statystyków, aktywności środowisk naukowych statystyki itp.

Wśród różnorodności obchodów można wyróżnić następujące cechy wspólne:

- Organizowanie spotkań i konferencji otwartych z udziałem przedstawicieli nauki i mediów, w celu omówienia wkładu służb statystycznych w rozwój systemu informacji w kraju, prezentacji aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej kraju z wykorzystaniem najnowszych danych statystycznych, zamieszczanie okolicznościowych informacji o ustanowieniu Światowego Dnia Statystyki oraz organizowanie wystaw na temat najważniejszych badań, w tym zwłaszcza powszechnych spisów ludności. Szczególną uwagę w niektórych krajach zwracano na stosowanie metod graficznej prezentacji danych w publikacjach statystycznych.
- Organizowanie seminariów, dyskusji panelowych i warsztatów z udziałem pracowników naukowych. W niektórych państwach podobne spotkania organizowano wspólnie z krajowymi akademiami nauk oraz z krajowymi towarzystwami statystycznymi.
- Publikowanie okolicznościowych plakatów, ulotek i popularnych broszur poświęconych omówieniu zadań i podstawowych zagadnień rozwoju statystyki i współpracy z respondentami i użytkownikami informacji statystycznej.

- Powszechne wykorzystanie Internetu w celu popularyzacji ŚDS oraz upowszechnienia wiedzy o statystyce i podstawowych problemach jej rozwoju w danym kraju.

W niektórych siedzibach centralnych i terenowych urzędów statystycznych organizowano tzw. dni otwartych drzwi, prezentując bardziej szczegółowo różne rodzaje usług świadczonych przez służby statystyczne, w tym zwłaszcza zróżnicowane formy udostępniania informacji. Pokazywano także filmy wideo przedstawiające zadania i dorobek statystyki oraz migawki ilustrujące pracę statystyków.

Godna odnotowania jest również inicjatywa Królewskiego Towarzystwa Statystycznego W. Brytanii, dotycząca rozpoczęcia 20 października 2010 r. ogólnokrajowej kampanii „Getstats”, poświęconej szerzeniu umiejętności korzystania ze statystyki (statistical literacy campaign). Uzasadnieniem rozpoczęcia tej kampanii było przeświadczenie, że *zewsząd otaczają nas liczby, ale przeważnie nie rozumiemy co one oznaczają, nawet jeśli mają one zasadnicze znaczenie dla dokonania prawidłowego wyboru wariantu naszego postępowania*.

Czas trwania kampanii ustalono na 10 lat. Jej celem jest podniesienie ogólnej świadomości w społeczeństwie na temat korzyści wynikających z umiejętności wykorzystania informacji statystycznych do lepszego zrozumienia zmian zachodzących w środowisku, w którym żyjemy oraz przemian dokonujących się w świecie. Wysiłki organizatorów kampanii będą kierowane zarówno do dzieci w wieku szkolnym, jak i pracowników, środków masowego przekazu, członków parlamentu, osób wykorzystujących statystykę w swojej pracy oraz do wszystkich zainteresowanych członków społeczeństwa.

Szczegółowe i dość bogate programy obchodów Światowego Dnia Statystyki przyjęły również organizacje międzynarodowe, w tym m.in. Bank Światowy, Europejski Bank Centralny, regionalne komisje ONZ, Eurostat, FAO, Międzynarodowa Agencja Energetyczna, MIS, UNESCO, UNICEF czy Światowa Organizacja Turystyki.

OBCHODY ŚWIATOWEGO DNIA STATYSTYKI W POLSCE

Program obchodów Światowego Dnia Statystyki w Polsce był obszerny i urozmaicony. Nie ograniczył się do imprez organizowanych 20 października, ponieważ GUS ogłosił miesiącem statystyki cały październik³.

³ Warto przypomnieć, że statystycy polscy mają własny Dzień Statystyki Polskiej, obchodzony co roku 9 marca. Został on ustanowiony 2 lata temu, podjętą 2 grudnia 2008 r. wspólną uchwałą Rady Głównej PTS, Komitetu Statystyki i Ekonometrii PAN oraz prezesa GUS. Podjęciem tej uchwały Polska dołączyła do ponad 100 krajów, w których ustanowiono dzień (a w niektórych przypadkach tydzień lub miesiąc) statystyki, w celu zaakcentowania jej roli w życiu społeczno-gospodarczym, nawiązywania i zacieśniania współdziałania między służbami statystycznymi i użytkownikami informacji oraz respondentami.

Znaczna część przedsięwzięć, organizowanych przez statystyków w Polsce, nie odbiegała od form obchodów przyjętych przez służby statystyczne za granicą⁴.

Porównując bardziej szczegółowo program obchodów realizowanych za granicą oraz w naszym kraju można odnieść wrażenie, że w Polsce znacznie mocniej akcentowano aktualne i przewidywane w najbliższym czasie trudne problemy wymagające rozwiązania przez statystykę. Chodzi o to, aby mogła ona sprostać nowym potrzebom informacyjnym gospodarki i społeczeństwa oraz oczekiwaniom organizacji międzynarodowych.

Najważniejszym punktem obchodów było zorganizowane 18 października 2010 r. uroczyste posiedzenie Rady Statystyki z udziałem kierownictwa GUS, przewodniczącego Komitetu Statystyki i Ekonometrii PAN, prezesa PTS, prezesa PTE, sekretarza generalnego Rządowej Rady Ludnościowej, przedstawicieli departamentów GUS oraz służb statystycznych w województwach. Obecny był sekretarz stanu w Kancelarii Prezydenta RP Olgierd Dziekoński, który przekazał okolicznościowe pismo prezydenta RP Bronisława Komorowskiego. Czytamy w nim m.in.: *W XXI wieku, w warunkach globalizacji i obywatelskiej mobilności, trudno wyobrazić sobie nowoczesne i sprawne zarządzanie państwem bez statystyki publicznej. Niczym precyzyjna aparatura rejestruje ona procesy, jakie dokonują się w społecznym organizmie. Wskaźniki ekonomiczne, analizy demograficzne, informacje o zamożności i poziomie życia, wykształceniu, zatrudnieniu obywateli — to tylko wybrane dane, stanowiące niezbędne podstawy dla kształtowania racjonalnej polityki gospodarczej i społecznej państwa. Dlatego wyniki badań statystycznych są obiektywnym probierzem polskiego rozwoju. Pozwalając na prognozowanie szans i zagrożeń wyrastających przed naszym krajem, służą praktykom, w tym politykom oraz badaczom i być zaczątkiem ważnych debat społecznych i inicjatyw modernizacyjnych.*

W tym kontekście niezwykle istotne jest harmonijne współdziałanie przedstawicieli publicznych instytucji i organizacji społecznych — takich jak Główny Urząd Statystyczny, Narodowy Bank Polski, administracja samorządowa, związki zawodowe czy stowarzyszenia pracodawców — skupionych w Radzie Statystyki, będącej ciałem doradczym przy Prezesie Rady Ministrów. Jako forum wymiany opinii i planowania badań statystycznych, Rada stanowi ważne miejsce podejmowania wspólnej refleksji nad perspektywami rozwoju gospodarczego i społecznego w Polsce.

Z okazji dzisiejszego święta pragnę przekazać kierownictwu Głównego Urzędu Statystycznego, członkom Rady oraz wszystkim osobom związanym zawodowo i naukowo ze statystyką w Polsce serdeczne gratulacje. Poprzez prowadzone badania oraz podejmowaną refleksję naukową wnoszą Państwo istotny wkład w modernizację naszego kraju i kształtowanie nowoczesnego społeczeństwa. Proszę przyjąć moje najlepsze życzenia na przyszłość.

⁴ Na stronie internetowej GUS przedstawiono dokumenty ONZ związane z ustanowieniem Światowego Dnia Statystyki oraz informacje o roli i zadaniach służb statystycznych w Polsce. W gmachu GUS zorganizowano wystawę zatytułowaną *Statystyka międzynarodowa w zbiorach Centralnej Biblioteki Statystycznej*. Materiały informacyjne o Światowym Dniu Statystyki zamieściły na stronach internetowych również niektóre wojewódzkie urzędy statystyczne.

Uroczyste posiedzenie Rady Statystyki, prowadzone przez przewodniczącego Jana Guza, miało charakter seminarium naukowego. Mogli w nim uczestniczyć także pracownicy wszystkich służb statystycznych w Polsce, dzięki uruchomieniu bezpośredniego połączenia audio-wideo za pośrednictwem Internetu. W trakcie obrad wygłoszono 3 wykłady: *Statystyka publiczna we współczesnym świecie* (prof. dr hab. Józef Oleński, Uniwersytet Warszawski i GUS), *Polska statystyka w statystyce światowej* (prof. dr hab. Czesław Domański, Uniwersytet Łódzki) oraz *Znaczenie statystyki w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju* (prof. dr hab. Józef Stanisław Zegar, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej — Państwowy Instytut Badawczy).

Wykład prezesa J. Oleńskiego poświęcony był omówieniu misji statystyki i kierunków jej rozwoju we współczesnym świecie, charakteryzującym się nowymi zjawiskami, takimi jak globalizacja. Wyraża się ona procesami pogłębiających się współzależności i integracji państw i społeczeństw, gospodarek i kultur, zanikaniem tradycyjnych granic ekonomicznych i społecznych, wzrostem znaczenia organizacji międzynarodowych i ponadnarodowych. Globalizacji towarzyszy szereg innych procesów: tworzenie się globalnego społeczeństwa informacyjnego, gospodarki opartej na wiedzy, wzrost znaczenia sektora informacji i środków masowego przekazu, oderwanie sektora finansowego od sfery realnej itp.

Statystyka publiczna musi bardziej aktywnie obserwować zachodzące w gospodarce przemiany. Musi też korzystać z dorobku naukowego w dziedzinie ekonomii, organizacji i technologii informacyjnych. Dzięki globalnym normom informacyjnym, wypracowanym wspólnym wysiłkiem statystyki światowej, może skuteczniej wpływać na kształtowanie społecznego ładu informacyjnego zarówno we własnym kraju, jak i w aspekcie międzynarodowym.

Światowy Dzień Statystyki stanowił dobrą okazję do lepszego zrozumienia znaczenia infrastruktury informacyjnej w globalnym społeczeństwie informacyjnym i gospodarce opartej na wiedzy, głębszego zastanowienia się nad właściwą rangą jakości informacji i znaczeniem wymagań stawianych statystyce w *Podstawowych zasadach statystyki oficjalnej*.

Prof. Cz. Domański przedstawił obszerną charakterystykę wkładu statystyków polskich w rozwój światowej statystyki zarówno jako dyscypliny naukowej, jak i w dziedzinie organizacji i działalności informacyjnej służb statystycznych. Przedstawiona analiza obejmowała okres od początków statystyki w Polsce (od początku XV w.) do czasów współczesnych.

Punktem wyjścia wykładu prof. J. S. Zegara była teza, że najważniejszym zadaniem statystyki jest prawidłowe zbadanie najistotniejszych potrzeb informacyjnych potencjalnych użytkowników informacji. Jest to zadanie niełatwe, ponieważ potrzeby uzależnione są od wielu czynników: od istniejącego w kraju systemu gospodarczego, roli rządu i samorządów oraz organizacji społecznych w systemie kierowania procesami społeczno-gospodarczymi.

Potrzeby systemu społeczno-gospodarczego wpływają na system statystyczny, zwłaszcza w zakresie kierunków rozwojowych oraz zestawu gromadzonych danych. Jednocześnie system statystyczny może kreować potrzeby poprzez edukację statystyczną, sposób udostępniania i prezentacji informacji.

Z punktu widzenia przydatności do właściwej realizacji swoich funkcji w dziedzinie analiz rozwoju społeczno-gospodarczego, kluczowe znaczenie ma jakość statystyki publicznej. Statystyka musi abstrahować od zasady, że pewna kategoria użytkowników informacji oczekuje tylko dobrych wieści, musi być wyczulona na zagrożenia manipulacji danymi czy przypadki świadomego fałszowania danych pod presją grup nacisku, układów politycznych czy innych przyczyn.

Światowy Dzień Statystyki, jako wyraz uznania znaczenia statystyki, uczciły również niektóre placówki naukowe, w tym zwłaszcza szkoły wyższe. Na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu, z inicjatywy Rady Oddziału PTS, zorganizowano wspólnie z Katedrą Statystyki Wydziału Informatyki i Gospodarki Elektronicznej otwarty wykład pt. *Integracja danych: przegląd metod i zastosowań*. Wykład wygłosił przebywający w Polsce dr Mauro Scanu z Włoskiego Urzędu Statystycznego (ISTAT).

O znaczeniu ustanowienia Światowego Dnia Statystyki dyskutowano również na plenarnym posiedzeniu Rady Głównej PTS, które odbyło się 8 listopada 2010 r. w Łodzi.

*
* *

Na zakończenie warto zauważyć, że ustanowienie przez Zgromadzenie Ogólne ONZ Światowego Dnia Statystyki jako przedsięwzięcia jednorazowego może budzić pewne obawy. Chodzi o to, czy intencje wyrażone w rezolucji Zgromadzenia Ogólnego (zwłaszcza w jej punkcie 2) wzywającej kraje członkowskie ONZ oraz społeczeństwa obywatelskie, w tym organizacje pozarządowe, instytucje badawcze, media i wszystkich producentów i użytkowników statystyki publicznej do właściwego uczczenia tego dnia nie zostaną z biegiem czasu odsunięte na dalszy plan lub ulegną zapomnieniu, podczas gdy piętrzące się przed statystyką zadania wymagają stałego poparcia ze strony władz państwowych i współdziałania ze wszystkimi partnerami służb statystycznych, w tym zwłaszcza z użytkownikami informacji oraz respondentami. Statystycy powinni zatem szerzej wykorzystać, stworzony przez autorytatywne gremia ONZ, przychylny służbom statystycznym klimat do dalszej promocji statystyki i propagowania jej lepszego zrozumienia w szerokich kręgach społeczeństwa. Okazję do rozszerzenia i pogłębienia dialogu służb statystycznych z jej partnerami stwarzają rozpoczęte we współpracy z przedstawicielami najważniejszych grup użytkowników statystyki prace nad kolejnym programem badań statystycznych na 2012 r. Zagadnienia te będą także jednym z ważnych punktów w programie obchodów kolejnego Dnia Statystyki Polskiej 9 marca 2011 r. Pewne nadzieje co do utrzymania zainteresowania zagadnieniami statystyki publicznej w świadomości społeczności międzynarodowej można wiązać z faktem, że zgodnie z zapisem w rezolucji Zgromadzenia Ogólnego, sekretarz generalny ONZ zobowiązany został

do przedstawienia na 42. sesji Komisji Statystycznej ONZ informacji o wdrożeniu rezolucji oraz o doświadczeniach wynikających z obchodów Światowego Dnia Statystyki, a w tym celu, jak wykazuje praktyka, również poszczególne kraje będą proszone o przedstawienie odpowiednich informacji służbom ONZ.

prof. dr hab. Tadeusz Walczak — GUS

SUMMARY

The article discusses intentions and the content of UN General Assembly establishing the first World Statistics Day on 20th October 2010. The resolution represents the recognition of statistics as a base of decisions concerning the most important socio-economic issues. The article pays also attention to other decisions of the managerial UN bodies concerning statistics, adopted by Economic and Social Council, especially resolutions on fundamental principles of official statistics in 1994 as well as on strengthening national statistical capacity in 2006. The Author presents also the used forms of the World Statistics Day celebrations in different countries. A special attention is paid for program celebration prepared by statistical services in Poland.

РЕЗЮМЕ

В статье обсуждаются обоснование и содержание резолюции Генеральной Ассамблеи ООН устанавливающей 20 октября 2010 г. Всемирным днем статистики.

Резолюция выражает признание статистике, которая используется в качестве основы для принятия решений по самым важным вопросам социально-экономического развития. Статья обращает также внимание на другие, принятые в прошлом, решения руководящих органов ООН важные для развития статистики, в том числе принятые в 1994 г. Экономическим и социальным советом резолюции по вопросам Основных принципов официальной статистики, принятие резолюции в 2006 г. того же органа по вопросам укрепления исполнительных возможностей национальных статистических служб.

В статье обсуждаются также формы отмечания ВДС в разных странах. Автор сосредоточивает особенное внимание на реализации программы отмечания ВДС службами официальной статистики в Польше.

Etyka informacji

Pojęcie informacji nie jest jednoznaczne i wciąż trwają poszukiwania wyjaśnienia jej istoty. Prawdą jest też, że ma ona ogromny wpływ na życie jednostek i całych społeczeństw, a także w świecie zwierząt i roślin. A niektórzy filozofowie są skłonni bronić tezy, że występuje ona także w przyrodzie nieożywionej.

W artykule przyjmiemy, że informacja jest zasobem niematerialnym, który rzeczywistość — jak plastelinę — pozwala dowolnie kształtować w naszym umyśle. Przed zbudowaniem garażu czy uszyciem kreacji trzeba je „widzieć” oczami wyobraźni. Na to pozwala informacja. Sama informacja nie jest jeszcze tą rzeczywistością, na której nam zależy, ale bez informacji nie bylibyśmy w stanie racjonalnie egzystować w otaczającym nas świecie. Informacja jest więc środkiem o wielkim potencjale, którym można dowolnie się posługiwać.

Ale czy rzeczywiście dowolnie? Niefrasobliwe (nieetyczne) posługiwanie się informacją, a zwłaszcza jej przekazywanie innym odbiorcom, może być wielce szkodliwe. Te spostrzeżenia stają się podstawą do potraktowania informacji jako zasobu szczególnego — niewyczerpywalnego — różnorodnego jak świat kwiatów, roślin i zwierząt wokół nas, niematerialnego, a jednak oddziałującego na nasze zmysły i wyznaczającego naszą drogę życiową.

Rodzi się zatem kwestia naszej wrażliwości i odpowiedzialności w wymianie informacji z otoczeniem. Wpisują się one w zagadnienia, którymi zajmuje się etyka informacji. Zgodnie z interpretacją internetową, jest to dziedzina, która skupia uwagę wokół zagadnień wynikających z rozwoju i zastosowania techniki informatycznej (*Etyka...*, 2010). Obejmuje ona takie zagadnienia moralne, jak własność informacji, jej prywatność, bezpieczeństwo związane ze zbieraniem informacji, jej przechowywaniem, przetwarzaniem i udostępnianiem.

Artykuł został poświęcony wybranym zagadnieniom tak interpretowanej etyki informacji w świetle wybranych procesów informacyjnych. Na początku dla podkreślenia roli informacji zatrzymamy się przy kilku jej funkcjach. Potem przedstawimy jej cechy jakościowe, istotne z punktu widzenia etyki informacji.

FUNKCJE INFORMACJI

Rozwój badań w zakresie etyki informacji wynika z dostrzeżenia w tym zasobie wielu walorów, głównie wynikających z wielorakich funkcji, jakie pełni on w życiu każdego człowieka i całych zbiorowości ludzkich. Oto one:

1. Informacja, mimo że jest substancją niematerialną, ma ogromny i bezpośredni wpływ na zachowanie jednostek i całych zbiorowości. Wystarczy przyjrzeć się manipulacjom, zwłaszcza niektórych przywódców politycznych, którzy z goryczy po porażkach tak potrafią zmanipulować informacje, że niejednego odbiorcę przyjmuje je z pełnym zaufaniem, choć są niewarte żadnej uwagi.

Wymowne przykłady takiej manipulacji przytacza S. Garczyński (1984). Znamy też różne przykłady niszczących skutków złośliwych plotek i pomówień.

2. Kluczowym środkiem procesów edukacyjnych jest informacja. To dzięki niej można ukazać człowiekowi niemal cały świat z jego bogactwem i złożonością. Nie inaczej niż za pośrednictwem informacji możemy opisywać i analizować minione epoki i zaginione światy ludzi, zwierząt i roślin.
3. Informacja jest środkiem integracji społecznej. Oglądane te same obrazy telewizyjne (np. reklamy) lub czytane te same gazety sprawiają, że osoby korzystające z tych źródeł dowiadują się o istnieniu tych samych rzeczy czy wystąpieniu tych samych zdarzeń. W konsekwencji mogą włączyć się do wspólnych działań, np. czynów patriotycznych i wysiłków obywatelskich. Ale też informacja może stać się podstawą do pojawiania się różnych opinii i sądów w tej samej sprawie. Przyczyniają się do tego osoby mające predyspozycje krasomówcze i dostęp do środków masowego komunikowania. Osoby takie na podstawie własnych subiektywnych interpretacji (często tendencyjnych czy złośliwych, dalekich od prawdy) powszechnie dostępnych informacji kształtują opinię w swoich kręgach społecznych. Każda z takich osób może mieć zupełnie inną wizję tej samej, obiektywnie istniejącej rzeczywistości. W konsekwencji osoby te będą głosić inny obraz świata (np. liderzy różnych partii politycznych). Staje się to przyczyną kształtowania się różnych środowisk, czasami tragicznie skłóconych ze sobą. Z tego powodu rozwija się swista erozja społeczna, do czego przyczynia się informacja.
4. Człowiek nieustannie odczuwa potrzebę posiadania nowych wiadomości. Najchętniej sięga po informacje udostępniane przez łatwo dostępne źródła: telewizję, radio czy prasę. Sprawia to, że odbiorca ów w sposób naturalny ogranicza swoją wiedzę o świecie do informacji publikowanych przez te media. W ten sposób mimowolnie poddaje się manipulacji informacyjnej: zwraca uwagę na fakty, które można poznać na podstawie wybranego źródła, oraz pozostaje nieświadomy faktów, które ono pomija. Już sam fakt podania do wiadomości publicznej (lub przemilczenia) pewnych faktów wybiórczo zwraca uwagę odbiorcy na określone aspekty życia publicznego i odwraca uwagę od innych przejawów, nie mniej istotnych i ważnych.

Politycy często zwykli powoływać się na statystykę opracowywaną na podstawie badań ankietowych. Zwróćmy jednak uwagę, że pytania w takich ankietach wynikają z zainteresowania tychże polityków. W treści pytań zadawanych w ankiecie zawsze jest zawarta pewna myśl, która oddziałuje na świadomość osób udzielających informacji. Szczególnie dotyczy to pytań, na które odpowiada się przez wybór jakiegoś wariantu spośród opracowanej ich listy (tzw. pytania zamknięte). Prosta zamiana pytania „co cię interesuje?” na pytanie „co cię bardziej interesuje: A, B, ... czy X?” zmieni zasadniczo obraz wypowiedzi indagowanych osób. I choć osobie udzielającej wywiadu wydaje się, że jest niezależna w wyrażaniu swoich poglądów, to taki wywiad zawsze ma wpływ na jej dalsze opinie — czasem na ich zmianę, a czasem na utwierdzenie dotychczasowych.

Opiniotwórcza funkcja informacji wyraziście ujawnia się w „faktach prasowych”: raz opublikowany tekst zawierający treści bulwersujące (niezależnie od ich prawdziwości) jest powielany i cytowany w różnych środkach masowego przekazu, przez co kształtuje opinię publiczną. Późniejsze sprostowania nie są w stanie zmienić raz zasłyszanej plotki.

5. Informacja to czynnik demokratyzujący. Warunkiem rozwoju społeczności demokratycznej jest swobodny dostęp do informacji pozwalających obywatelowi kontrolować przebieg zdarzeń oraz wyrażać swoje opinie (przekazywać informacje). W kraju o demokratycznym ustroju liczy się zdanie każdego obywatela (przynajmniej teoretycznie). O tym, kto będzie należeć do elit politycznych decyduje społeczeństwo, które poprzez udział w wyborach wpływa na kształtowanie się sił w parlamencie.
6. Do realizacji założeń demokratyzujących potrzebne są informacje, dzięki którym obywatel może świadomie podjąć decyzje wyborcze. Wspomniany już Garczyński podkreśla, że *nie ma demokracji bez rzetelnej informacji*. Stwierdza, że obłudne są deklaracje o współudziale obywateli w rządzeniu krajem, kiedy nie znają oni podstaw i treści (nie mają informacji) podejmowanych decyzji. Odnosi się to zarówno do poziomu najwyższego — kraju — jak i poziomu przedsiębiorstwa, kiedy fałszywie brzmią oświadczenia kierownictwa o liczeniu się z opinią załogi, skoro nie jest ona informowana o planach i zamierzeniach przedsiębiorstwa, o bieżącym stanie i trudnościach w jego rozwoju. Równy dla obywateli dostęp do informacji sprzyja zwiększeniu stopnia identyfikacji interesów jednostki z interesami społeczeństwa i państwa, a na poziomie przedsiębiorstwa — z interesami firmy. Niektórzy autorzy formułują tezę, że demokracja jako ustrój w krajach europejskich zaistniała dzięki informacji. To właśnie przekazywana różnymi drogami informacja — na miarę ówczesnych środków technicznych — sprawiła, że w połowie XIX w. ludność Europy dowiedziała się o dążeniach wolnościowych w Ameryce Północnej oraz o rozwijających się ruchach rewolucyjnych we Francji. Wiadomości te stały się impulsem do zmiany poglądów na wolność, sprawiedliwość, władzę, a także zasady życia społecznego.
7. Wymiana informacji, a więc jej ruch, wytwarza swoje pole informacyjne. Każdy ruch wywołuje efekty uboczne — tworzy pole oddziaływania. Ruch elektronów w przewodzie wywołuje indukcyjne pole elektromagnetyczne, ruch powietrza unosi kurz, ruch samochodów może spowodować ochłapanie przechodniów, nawet jeżeli kałuże są niewielkie.

*
* *

Pomijając efekty wymiany informacji i procesów jej przetwarzania w systemach sztucznych, zbudowanych przez człowieka, zwrócimy uwagę na pole informacyjne, jakie powstaje w społeczeństwie pod wpływem ruchu informacji. Jego dynamika ujawnia się w postaci rosnącej liczby odbiorców informacji, jej źródeł, kanałów przesyłania, technologii przetwarzania i demonstrowania wyni-

ków odbiorcy z wykorzystaniem technologii multimedialnych: w postaci znakowej, graficznej i dźwiękowej.

Najszerzy obraz wpływu ruchu informacji oddaje rozwijające się społeczeństwo informacyjne, w którym informacja staje się głównym obiektem zainteresowania.

POŻĄDANE CECHY JAKOŚCIOWE INFORMACJI

To prawda, że opisane funkcje pełni każda informacja, niezależnie od swojej jakości. Ale wiadomo też, że tylko informacje spełniające odpowiednie wymagania jakościowe stanowią dobrą podstawę do podejmowania wszelkich naszych działań. Dlatego etyka informacyjna wymaga zwrócenia uwagi na tę jakość, czyli na cechy, jakimi powinny charakteryzować się informacje. Z punktu widzenia tematu tego artykułu zatrzymamy się na kilku z nich: rzetelności informacji, jej zrozumiałości i obiektywności.

Rzetelność informacji

J. Kisielnicki (1982) odwołuje się do tej cechy, jako jednego z istotnych znamion jakościowych informacji. Przyjmuje, że zależy ona głównie od takich czynników, jak obiektywizm obserwacji i ocen przy gromadzeniu danych oraz poprawność metodologii gromadzenia i przetwarzania informacji. Zwraca uwagę, że groźne jest modyfikowanie informacji (np. w niektórych systemach sprawozdawczych) w kierunku „pożądanym” przez adresata informacji. Kisieliński zauważa też, że zbieranie informacji dla innych często jest traktowane jako mniej ważne niż zbieranie informacji dla siebie, a więc mniej rzetelne.

Informacja musi być prawdziwa, tzn. poprawnie odzwierciedlać opisywany obiekt. Nie może wprowadzać odbiorcy w błąd, wtedy będzie to dezinformacja. Nie może być półprawdą (np. „społeczeństwo domaga się...” — czyli piętnaście osób zgromadzonych w jakiejś sprawie). Jeżeli informacja spełni te warunki, to można ją określić jako rzetelną. Rzetelność to dokładność, solidność, uczciwość.

Rzetelność informacji wiąże się z rzetelnością procedur zbierania i przetwarzania informacji. Zależy ona od takich czynników, jak: metody zbierania informacji czy obserwacji wybranego wycinka rzeczywistości, rodzaj wykorzystanego źródła pozyskania danych, poprawność określenia i identyfikacji badanych obiektów, poprawność określenia stosowanych pojęć, przyjętych definicji, klasyfikacji, właściwie sformułowanych pytań w ankietach i formularzach, poprawność i kompletność instrukcji stosowanych w badaniach i wielu innych czynników związanych ze zbieraniem i przetwarzaniem informacji. Jeżeli przy zbieraniu informacji zostały rzetelnie dobrane metody oraz rzetelnie zrealizowane wszystkie zaplanowane procedury zbierania i przetwarzania, to nie ma podstaw do kwestionowania rzetelności otrzymanych informacji.

Zrozumiałość informacji

Jest to cecha umożliwiająca zrozumienie treści informacji przez jej odbiorcę bez szczególnych zabiegów związanych z poszukiwaniem interpretacji znaczenia pojęć wykorzystanych do przedstawienia informacji. Komunikatywność zależy od języka, w jakim zostały wyrażone owe pojęcia. Język ten powinien być zgodny z tezaurem pojęciowym użytkownika, czyli uwzględniać znane mu pojęcia i terminologię. Ileż niepotrzebnych nieporozumień wynika z niejednoznaczności i niezrozumiałości informacji! Dotyczy to w szczególności rozmaitych dokumentów urzędowych i instrukcji zrozumiałych tylko dla ich autorów. Jest to wynik posługiwania się swoistym żargonem, niezrozumiałym lub przynajmniej niejednoznacznym dla czytelnika czy słuchacza, stosowanym ze względów snobistycznych lub przez lekceważenie odbiorców. Jako przykład można przytoczyć następującą instrukcję posługiwania się programem, opracowaną przez informatyka dla użytkownika: *W razie kraszu softwerowego program albo się zaabenduje, albo trzeba go wykancelować.*

Obiektywność informacji

Wśród specjalistów wypowiadających się w sprawach informacji można spotkać się z opinią, że informacją są dane (tzn. liczby, symbole itp.) po ich zinterpretowaniu przez odbiorcę. Takie podejście z założenia eliminuje możliwość analizy informacji z punktu widzenia jej obiektywizmu. Bo zawsze będzie ją obciążać owa subiektywna interpretacja konkretnego odbiorcy. Tymczasem każda informacja coś opisuje: czasem są to konkretne obiekty czy procesy, a czasem też jakieś idee, które istnieją poza owym interpretatorem. Czyli że informacja w swej naturze jest obiektywna, jeśli rzetelnie opisuje coś, co istnieje, ale zarazem stanie się subiektywną interpretacją, kiedy ją odbierze konkretny człowiek.

INTERPRETACJA INFORMACJI

Dotychczas opisałem informację w ujęciu statycznym — jakie może pełnić funkcje, jakie powinna spełniać kryteria jakościowe. Tymczasem dopiero zwrócenie na nią uwagi w ujęciu dynamicznym — jak się zachowuje w procesach jej przekazywania i odbioru — obraz staje się pełniejszy. Wśród szczególnie wyróżniających się prac poświęconych procesom informacyjnym warto zwrócić uwagę na obszerną monografię J. Oleńskiego (2003), w której autor opisuje różne procesy informacyjne.

Zatrzymajmy się dłużej nad interpretacją informacji. Okazuje się bowiem, że jest ona często źródłem wielu uchybień w świetle etyki informacji (Stefanowicz, 2010).

Interpretacja to próba rozwiązania zadania typu „odkryć”, czyli odkrycie tego, co zostało zapisane w odebranych komunikacie. I nie każdemu to się udaje. Zapewne setki tysięcy oczu widziało ślady odcisnięte w skałach w okolicy Kielc,

ale dopiero dwóch polskich paleontologów — Grzegorz Niedźwiecki i Piotr Szrek — zdołało odczytać ich znaczenie: odkryć, że tędy przeszedł najstarszy na świecie czworonóg. Ich przykład dowodzi, że niekiedy sformułowanie poprawnych wniosków wymaga czasu, cierpliwości i dociekliwości.

Do czynników sprzyjających poprawnej interpretacji informacji należy zaliczyć:

1. Język zapisu komunikatu dobrany tak, aby odbiorca nie był narażony na dwuznaczność otrzymywanej treści. Odnosi się to w szczególności do wszelkich dokumentów, przepisów i instrukcji — powinny one być zredagowane zrozumiale dla adresata. Trzeba bowiem pamiętać, że wszelkie dokumenty są opracowywane nie dla ich autorów, lecz dla odbiorców.
2. Jednoznacznie określony kontekst. Ilustracją jego wpływu jest następująca sytuacja, oparta na przykładzie przytoczonym przez K. Stróżyńskiego (2006). Otóż wyobraźmy sobie kogoś (X), kto spotyka inną osobę (Y) i stwierdza, że Y idzie tylko w jednym butcie. Co pomyśli X? Jego wnioski mogłyby brzmieć:
 - a) pewnie Y zgubił but lub
 - b) pewnie Y znalazł but.
3. Inteligencja odbiorcy, jego wykształcenie:
 - umiejętność obserwowania otaczającej rzeczywistości,
 - rozumienie pola obserwacji,
 - umiejętność formułowania celów obserwacji rzeczywistości,
 - umiejętność wyboru drogi i środków osiągnięcia wytyczonych celów.
4. Umiejętność odrzucenia własnych „końskich okularów”, które wręcz uniemożliwiają poprawną interpretację z powodu przyjętego nastawienia. Trudno liczyć na poprawną interpretację napływających informacji, jeżeli ktoś twierdzi, że nikt go nie przekona, iż „białe jest białe, a czarne jest czarne”.
5. Rozwinięta kultura informacyjna: świadomość istnienia różnorodnych informacji, znajomość ich własności, funkcji.

Należy także pamiętać o czynnikach utrudniających interpretację, są to:
1. Zawily i niezrozumiały dla odbiorcy język, którym nadawca posłużył się przy redagowaniu komunikatów. Czasami jest to zabieg celowy, stosowany w celu świadomego wprowadzenia w błąd odbiorcy lub dla zaszokowania go „elocwencją” nadawcy. Wynikać też może z posługiwania się słowami, których się nie rozumie. Na przykład wypowiedziane słowo „dokładnie” w sytuacji, gdy wystarczy powiedzieć — *tak*, w *rzeczy samej* lub inne stosowane wyrażenie; z kolei słowo „masakra” dla wyrażenia zachwyty. Wiele przykładów takich wypaczeń słów języka polskiego podaje J. Miodek (2007). Niestety, w wielu sytuacjach międzyludzkich, w polityce, można zaobserwować przypadki nie tyle mylnego, co fałszywego interpretowania informacji przez nadawanie specyficznych, wypaczonych znaczeń poszczególnym elementom odbieranych komunikatów, odnoszenie informacji do innych obiektów czy zdarzeń, pomijanie niewygodnych faktów, odwoływanie się do wyrwanych z kontekstu danych itp. Interesujący wykład na ten temat można znaleźć w cytowanej pracy Garczyńskiego.

2. Stan emocjonalny (np. stan zakochania). Garczyński pisze: *Co widzę, nie jest tym, na co patrzę (widzę wilka, choć patrzę na psa) i podobnie to, co słyszę, nie jest tym, co mi mówią, albo czytając rozumiem coś innego, niż napisał autor.*
3. Przytoczone w artykule tzw. „końskie okulary” i z góry przyjęte tezy, powodujące iż trudno jest przyjąć wiadomość sprzeczną z własnym przeświadczeniem. Łatwiej przyjąć pochlebną wiadomość niż krytykę.
4. Brak wiedzy ogólnej i umiejętności formułowania wniosków, brak znajomości zależności przyczynowo-skutkowych, co wypacza odczytane treści informacyjne. Tylko przynajmniej elementarna znajomość otaczającego świata daje podstawę do sformułowania opinii, czy to słońce krąży wokół ziemi czy ziemia wokół słońca. A kiedy siedzimy w wagonie i obok stoi inny pociąg trudno powiedzieć, czy rusza ten inny pociąg czy nasz.

Zabawne przykłady wypaczonej interpretacji informacji przytoczył kiedyś J. Korwin-Mikke (2005), powołując się na badania przeprowadzone w Stanach Zjednoczonych. Otóż wynika z nich, że kobiety krzyczące na swoich mężów żyją dłużej niż ciche. Na tym tle Korwin-Mikke stwierdza, że owe krzyczące panie żyją dłużej nie dlatego, że „dra” się na swoich mężów, lecz dlatego się „dra”, iż mają więcej energii, co sprzyja ich długowieczności, a nie fakt rozładowywania swoich stresów. Podobnie, rzekomo żonaci mężczyźni żyją dłużej nie dlatego, że się ożenili, lecz żenią się osoby silniejsze. Autor dodaje: *Panowie, nie żeńcie się na siłę. To nic nie da.*

Interpretacja informacji z powodu braku rzetelności i poszukiwania prawdy jest obciążona subiektywnymi czynnikami, wynikającymi z osobowości jednostki. W szczególności człowiek jest raczej skłonny uznać za prawdziwe informacje potwierdzające jego dotychczasowe zdanie i opinię w danej sprawie i uznać za fałszywe te, które przeczą jego przekonaniom. Te pierwsze przyjmujemy nawet wtedy, kiedy w rzeczywistości są nieprawdziwe, a odrzucamy drugie, chociaż mogą być wiarygodne. Zwłaszcza jeżeli informacje napływają ze źródła nieformalnego, np. od osób nieakceptowanych.

Wnioski

Przedstawiony obraz informacji, jako zasobu o wielorakich cechach i właściwościach, wśród których z łatwością można podać długą listę cech pozytywnych oraz — niestety — także długą listę rozmaitych zagrożeń, sprawia to, że w procesach związanych z odbiorem i posługiwaniem się informacją trzeba kierować się zasadami etyki informacji, tzn. pamiętać o konieczności:

- utrzymania rzetelności w procesach informacyjnych,
- zachowania bezstronności i obiektywizmu,
- dążenia do poznawania prawdy i jej przekazywania.

Są to podstawy, na których oparte są etyczne normy procesów wymiany i wykorzystania informacji. Normy te stają się w istocie strażniczkami jakości informacji na zasadzie jej praktycznej przydatności dla odbiorców.

Odnosi się to do obydwu stron przepływu informacji, zarówno do nadawcy informacji jak i jej użytkownika. Naturalnie, obie strony muszą interpretować te wymagania stosownie do swojego udziału w wymianie informacji. I tak nadawca (np. organizator badania opinii publicznej) musi dbać o dobór i konsekwentne stosowanie rzetelnych metod obserwowania otaczającej rzeczywistości i nie ograniczać się do ogłaszania częściowego obrazu (owej półprawdy), jako wszechogarniającego i pełnego opisu. Natomiast odbiorca musi odrzucić swoje „końskie okulary” patrzenia na świat i przyjmować informację, starając się odczytać w niej treści, jakie niesie, a nie jakie chciałoby się usłyszeć czy przeczytać.

prof. dr hab. Bogdan Stefanowicz — Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania pod auspicjami PAN

LITERATURA

- Etyka informacji* (2010), http://wikipedia.org/wiki/Etyka_informacji
- Garczyński S. (1984), *Z informacją na bakier*. Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa
- Kisielnicki J. (1982), *Metody badania zapotrzebowania na informacje*, [w:] *Informacyjne problemy planowania*, W. Maciejewski (1982), PWE, Warszawa
- Korwin-Mikke J. (2005), *Kłamstwa i statystyka*, „ANGORA”, 18 września 1995, nr 38
- Miodek J. (2007), *Słowo jest w człowieku — Poradnik językowy*, Wyd. Dolnośląskie, Wrocław
- Oleński J. (2003), *Ekonomika informacji. Metody*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa
- Stefanowicz B. (2010), *Informacja*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa, wydanie drugie
- Stróżyński K. (2006), *Ukryte założenia*. „Matematyka. Czasopismo dla nauczycieli”, nr 5, maj

SUMMARY

The article discusses selected aspects of information ethics in the context of some information processes. Information functions as well as their quality characteristics, important from the view point of the ethics, are presented, too. A special attention is paid to information interpretation. Information exchange as well as a people behaviour by collection, using and communication of information are very important questions. The significance of the information process creation as well as their impact on conditions necessary to maintenance true and reliable information are stressed in the article.

В статье представлены избранные вопросы этики информации по отношению к некоторым информационным процессам. Были в ней представлены функции информации и ее качественные признаки, важные с точки зрения этики. Особенное внимание было посвящено интерпретации информации. Статья обращает внимание на обстоятельства обмена информацией и поведение людей при сборе, передаче и использовании информации. В статье подчеркивается значение формирования информационных процессов и их влияния на условия необходимые для сохранения информации ее свойств подлинности и честности.

STUDIA METODOLOGICZNE

Leszek MORAWSKI

Imputacja wynagrodzeń brutto z pracy stałej w badaniach budżetów gospodarstw domowych¹

Niska wiarygodność danych dochodowych z Badania Budżetów Gospodarstw Domowych (BBGD) to często podawana przyczyna niekorzystania z tych danych w badaniach ekonomicznych. Daras i in. (2006) twierdzą, że BBGD dostarcza stosunkowo wiarygodnych informacji o rozkładach dochodów względem grup społeczno-ekonomicznych, ale (...) *istnieje dość powszechny konsensus — i to nie tylko w Polsce — co do tego, że poziom dochodów wynikający z badań budżetów gospodarstw domowych jest istotnie zaniżony (respondenci ukrywają znaczną część dochodów i w konsekwencji wydatków) oraz że zmiany dochodów należy, jak się to eufemistycznie określa, analizować z dużą ostrożnością.*

Czy rzeczywiście dane dochodowe z BBGD są aż tak niskiej jakości, aby nie mogły być stosowane w badaniach ekonomicznych? Dane z podobnych badań ankietowych są powszechnie stosowane m.in. w podatkowo-zasiłkowych modelach mikrosymulacyjnych, traktując je jako cenne źródło informacji o dochodach

¹ Artykuł został przygotowany dzięki wsparciu finansowemu MNiSW w ramach projektu *Wykorzystanie podatkowo-zasiłkowego modelu mikrosymulacyjnego SIMPL do identyfikacji efektów reform podatkowych i ubezpieczeniowych wprowadzonych w latach 2007–2009* (projekt nr 4428/B/H03/2009/37). Autor wyraża podziękowanie GUS za udostępnienie danych z badania budżetów gospodarstw domowych (2006) i europejskiego badania warunków życia ludności (2007).

indywidualnych. Fiorio (2009), dyskutując możliwość wykorzystania różnych danych do budowy modelu podatkowo-zasiłkowego dla Włoch, zwracał nawet uwagę, że takie dane mogą lepiej odzwierciedlać prawdziwe dochody, ze względu na pełniejszą rejestrację dochodów nierejestrowanych niż dane pochodzące z oficjalnych źródeł ubezpieczeniowych czy podatkowych.

Celem artykułu jest pokazanie, że pomimo niepełnej rejestracji dochodów, stanowi cenne źródło informacji na potrzeby analiz procesów zachodzących na rynku pracy. Umożliwia bowiem badanie wpływu regulacji prawnych na podaż pracy, zróżnicowanie dochodów i wydatków gospodarstw domowych. W opracowaniu przedstawiono wyniki imputacji wartości płac brutto z pracy stałej przeprowadzonej na podstawie danych BBGD z 2006 r. Uzyskano wartości zbliżone do rozkładu płac brutto z Europejskiego Badania Warunków Życia (EU-SILC) z 2007 r.

Przedstawiony wynik ma istotne znaczenie m.in. dla estymacji parametrów funkcji płac w Polsce wykorzystujących dane indywidualne. Dotychczasowe badania najczęściej definiowały zmienną zależną jako wartość netto miesięcznego dochodu z pracy (Keane, Prasad, 2006; Newell, Socha, 2007). Myck i in. (2009) pokazali, że sposób specyfikacji zmiennej zależnej w równaniu płac dla Polski ma istotny wpływ na uzyskane wyniki oszacowań. Autorzy pokazali, że modelowanie godzinowej stawki płac brutto zamiast miesięcznych płac netto prowadzi do istotnie wyższych oszacowań wpływu edukacji na wysokość płac.

Przyjmowanie wartości wyrażonych kwotami netto w analizach rynku pracy wydaje się być raczej koniecznością niż wyborem badaczy. Wynika ono z braku danych o płacach brutto pochodzących z próby reprezentacyjnej. Żaden bowiem z udostępnianych do niedawna przez GUS zbiorów danych jednostkowych — Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) oraz BBGD — nie zawiera takich informacji. Dane brutto o płacach zawarte są w badaniu struktury wynagrodzeń według zawodów (Z-12), które obejmuje wyłącznie osoby pracujące w firmach zatrudniających powyżej 9 osób. Dodatkowo brakuje w nim szczegółowych informacji o strukturze gospodarstwa domowego oraz o innych dochodach respondenta i członków jego gospodarstwa. Wydaje się zatem, że jedynym źródłem danych dla mikroekonomicznych analiz rozkładów płac brutto w Polsce na poziomie indywidualnym są badania gospodarstw domowych, takie jak BBGD i EU-SILC.

EU-SILC, ze względu na dostępność deklaracji dochodów brutto z całego roku, wydaje się być lepszym źródłem danych do tego celu niż BBGD, w którym dysponujemy jedynie danymi netto pochodzącymi tylko z jednego miesiąca. BBGD ma natomiast tę przewagę nad EU-SILC, że zawiera informacje o wydatkach oraz pełniejszą charakterystykę gospodarstw domowych².

² To porównanie odnosi się do bazy UDB EU-SILC (User Data Base European Union Statistics on Income and Living Conditions), która zawiera znacznie mniej informacji o dochodach niż BBGD. Z informacji przekazanych przez GUS wynika, że rozważana jest możliwość udostępniania także tzw. bazy krajowej EU-SILC zawierającej pełniejsze dane dochodowe ze względu za niższy poziom agregacji danych w tym zbiorze.

INFORMACJE O DOCHODACH Z PRACY W BADANIU BUDŻETÓW GOSPODARSTW DOMOWYCH

BBGD 2006 dostarczyło informacji o wynagrodzeniach netto z pracy stałej, dorywczej oraz pracy na własny rachunek poza rolnictwem i z działalności rolniczej. Wartości podawane przez respondentów nie uwzględniają składek z tytułu ubezpieczenia społecznego, podatku dochodowego i składek na powszechne ubezpieczenie zdrowotne. Deklaracje dotyczą tylko jednego miesiąca, w którym gospodarstwo uczestniczyło w badaniu.

Do dochodów z najemnej pracy stałej zalicza się wynagrodzenie osobowe i bezosobowe, agencyjno-prowizyjne, nagrody z zakładowego funduszu nagród, wynagrodzenia za czas choroby w czasie trwania stosunku pracy, zapomogi z zakładowego funduszu świadczeń socjalnych, zasiłki opiekuńcze, wyrównawcze, chorobowe, wartości ulg wynikających ze stosunku pracy (np. zniżki za opłaty energetyczne, telefoniczne, dopłaty do biletów komunikacji)³. W artykule zakładamy, że dochody z pracy stałej odnoszą się do wynagrodzeń na podstawie umowy o pracę i podlegają standardowym obciążeniom ubezpieczeniowym oraz podatkowym.

Liczba osób deklarujących pracę stałą, po przeważeniu wagami populacyjnymi, wyniosła według BBGD 2006 — 10,31 mln. Była ona o 11,6% wyższa niż średniomiesięczna liczba zatrudnionych według danych rocznikowych wynosząca 9,24 mln⁴ oraz o 5,06% wyższa od liczby zatrudnionych na podstawie stosunku pracy na koniec 2006 r. (9,813 mln)⁵. Różnice między danymi BBGD a wartościami oficjalnymi zmniejszają się po uwzględnieniu średniej liczby przepracowanych miesięcy w roku, która na podstawie EU-SILC wyniosła w 2006 r. — 10,96. Po skorygowaniu o tę wartość otrzymujemy oczekiwaną miesięczną liczbę pracujących według BBGD 2006 równą 9,17 mln osób, czyli 99,2% administracyjnej wartości średniorocznej. Również liczby pracujących według BBGD 2006 i BAEL 2006 pokazują podobieństwo szacunków na podstawie obu źródeł. Średnioroczna liczba pracujących według BAEL 2006 wyniosła 14,59 mln⁶ wobec 14,79 mln pracowników najemnych, pracujących na własny rachunek oraz osób pomagających w prowadzeniu działalności biznesowej w BBGD 2006. Podobieństwo statystyki zatrudnienia w BBGD do danych rocznikowych i ankietowych (BAEL) pozwala więc mieć nadzieję, że również informacje o wysokości zarobków są wartościowe.

³ Na podstawie „Klasyfikacji Spożycia Indywidualnego według Celu Badania Budżetów Gospodarstw Domowych”, Zeszyt 2 *Instrukcji organizacyjno-metodologicznej do BBGD na lata 2005—2008*, GUS, Warszawa.

⁴ Według *Małego Rocznika Statystycznego Polski 2007* (2007), GUS, s. 142 — przeciętna liczba zatrudnionych na podstawie stosunku pracy w 2006 r., bez pracujących w jednostkach budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, wyniosła 8,931 mln. Według tego samego źródła liczba zatrudnionych w tych działach wyniosła 131,5 tys. osób w obronie narodowej (s. 91) i 175,9 tys. w bezpieczeństwie publicznym (s. 93).

⁵ *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2008* (2008), GUS, s. 228.

⁶ „Biuletyn Statystyczny” (2007), nr 1, tabl. 15. *Aktywność Ekonomiczna Ludności w wieku 15 lat i więcej według BAEL*.

IMPUTACJA WYNAGRODZEŃ BRUTTO Z PRACY STAŁEJ

Wyznaczenie wartości wynagrodzenia brutto na podstawie BBGD wymaga imputacji wartości składek z tytułu ubezpieczenia społecznego (ZUS), miesięcznej zaliczki na poczet podatku dochodowego (PIT) oraz składki na powszechne ubezpieczenie zdrowotne (NFZ). Obliczenie wartości obciążeń płac brutto w danym miesiącu wymaga przyjęcia założeń co do kształtowania się płac we wcześniejszych miesiącach roku. Jest to konieczne ze względu na regulacje związane z zasadami ustalania kwot miesięcznych zaliczek na poczet podatku dochodowego oraz składki emerytalno-rentowej z tytułu ubezpieczenia społecznego.

W 2006 r. miesięczna zaliczka podatkowa mogła być liczona zgodnie z jedną z trzech stóp podatkowych — 19%, 30% lub 40%. Zmiana wysokości stopy następowała w następnym miesiącu po przekroczeniu przez sumę podstaw opodatkowania od początku roku wartości progu podatkowego. Dodatkowo, jeżeli suma miesięcznych podstaw składek na ubezpieczenia społeczne przekroczyła ustawowo ustalony próg, to istniała możliwość zaniechania odprowadzania składki emerytalno-rentowej. Zmniejszało to stopę ubezpieczeniową po stronie pracownika z 18,71% do 2,45%. W tabl. 1 przedstawiono wartości parametrów podatkowych i ubezpieczeniowych, które mogły ulec zmianie w trakcie 2006 r.

TABL. 1. PARAMETRY PODATKOWE I UBEZPIECZENIOWE W 2006 R.

Wyszczególnienie	Progi podatkowe i ubezpieczeniowe w zł	
	od	do
Stopa podatkowa w %:		
19	0	37024
30	37024	74048
40	74048	<74048
Ubezpieczenie społeczne (pracownika) w %:		
18,71	0	73560
2,45	73560	<73560

Źródło: opracowanie własne.

Uzależnienie wartości miesięcznych obciążeń płac brutto od sumy wcześniejszych dochodów powoduje, że tej samej deklaracji netto (w danym miesiącu) mogą odpowiadać różne wartości brutto. Aby możliwa była identyfikacja wysokości obciążeń zakładamy, że osoba pracuje przez cały rok, otrzymując w każdym miesiącu takie samo wynagrodzenie brutto.

Pierwsze założenie nie wydaje się być kontrowersyjne. W świetle danych z EU-SILC 2007 77% pracowników pełnoetatowych w 2006 r. wykonywało pracę przez cały rok, a 86% miało ją przez co najmniej 10 miesięcy⁷. Drugie założenie natomiast może prowadzić do przeszacowania wariancji wynagrodzeń, ponieważ osobom o identycznych w trakcie roku płacach brutto przypisane zostaną różne wartości w zależności od miesiąca badania. Skala problemu nie jest możliwa do oceny ze względu na brak niezbędnych danych panelowych. Zakładamy jednak, że obser-

⁷ Pracę niepełnoetatową według EU-SILC przez cały rok miało 52,6%. Trzeba jednak pamiętać, że w danych UDB EU-SILC nie ma rozróżnienia między pracą stałą a pracą dorywczą. Można zatem przypuszczać, że odpowiedzi dotyczące pracy niepełnoetatowej związane były z pracą na podstawie umów cywilno-prawnych.

wowana zmienność zagregowanych płac miesięcznych jest głównie wynikiem dynamiki wynagrodzeń osób zmieniających lub rozpoczynających pracę, a w znacznie mniejszym stopniu jest rezultatem zmian płac osób mających tę samą pracę. Potwierdzeniem takich oczekiwań są dane z BAEL. Według tych danych przeciętne miesięczne wynagrodzenie pomiędzy pierwszym a czwartym kwartałem 2006 r. wzrosło z 2530,18 zł do 2662,51 zł, czyli o 5,2%⁸. Średnia zmiana płac netto w BAEL w odpowiadającym okresie wyniosła 6%, a spośród 2063 osób, które udzieliły informacji o płacach w pierwszym i ostatnim kwartale aż 86,7% podało dwukrotnie tę samą wartość. Pomimo wypadania obserwacji w trakcie badania i znaczącej liczby odmów odpowiedzi, przedstawione informacje z BAEL-u traktujemy jako sugestię pozwalającą zaakceptować sformułowane założenie.

Przyjęcie przedstawionych założeń znacząco upraszcza problem wyznaczania obciążeń płac. Nie eliminuje ono konieczności uwzględnienia możliwości przekroczenia progu podatkowego i/lub ubezpieczeniowego w trakcie roku. Mając to na uwadze oraz możliwość korzystania przez małżeństwa oraz samotnych rodziców z preferencyjnego opodatkowania dochodów w trakcie roku podatkowego, zależność między płacą brutto a netto, miesiącem badania i kategorią rodziny może być zapisana jako:

$$w_m = w(n, M | R) = n + ZUS(n, M) + PIT(n, M | R) + NFZ(n, M | R)$$

gdzie:

$M = \sum_{i=1}^m w_i$ — suma płac brutto do miesiąca badania m ,

n — zadeklarowana w BBGD płaca netto,

$ZUS(n, M)$, $PIT(n, M | R)$, $NFZ(n, M | R)$ — obciążenia płacy brutto w miesiącu m dla rodziny o cechach R^9 .

Przy tak skomplikowanej nieciągłej zależności między płacą netto a brutto i uwzględniając zakres dostępnej informacji w BBGD, rozsądną metodą imputacji wartości wynagrodzeń brutto wydaje się być symulacja obciążeń na podstawie cech rodziny i parametrów podatkowo-ubezpieczeniowych¹⁰. Przedstawione w opracowaniu wyniki uzyskano w dwóch etapach:

1. Na podstawie parametrów prawnych określono relacje od płacy brutto do płacy netto oddzielnie dla każdego miesiąca, w efekcie czego uzyskano 12 krzywych opisujących zależności pomiędzy płacą brutto a płacą netto (wykr. 1);
2. Na podstawie relacji odwrotnych, czyli od płacy netto do płacy brutto, każdej deklaracji płacy netto przyporządkowano najbliższą wartość brutto.

⁸ Na podstawie „Biuletynu Statystycznego” (2007), GUS, nr 1, tabl. 17. *Wynagrodzenia*.

⁹ Ze względu na regulacje podatkowe konieczne jest rozważenie dwóch kategorii rodzin: rodziny korzystające z rozliczenia preferencyjnego, z którego mogą skorzystać samotni rodzice lub małżonkowie oraz osoby rozliczające się indywidualnie. Symbole $ZUS(n, M)$ oznaczają, że obciążenia ubezpieczeniowe są całkowicie indywidualne, czyli niezależne od kategorii rodziny.

¹⁰ Podejście symulacyjne do imputacji dochodów brutto z pracy było stosowane m.in. przy budowie europejskiego modelu podatkowo-zasilkowego EUROMOD (Immervoll i O'Donoghue, 2001).

Wykr. 1 pokazuje, że możliwość zmiany stopy podatkowej i/lub zaniechania opłacania składki emerytalno-rentowej prowadzi do nieliniowych relacji między płacami. Możliwe są więc sytuacje, w których wyższej deklaracji płacy netto odpowiada niższa wartość netto, co powoduje, że pewnym wartościom netto może być przyporządkowana więcej niż jedna wartość brutto. W tabl. 2 przedstawiono przedziały płac netto dla poszczególnych miesięcy, dla których nie jest możliwa jednoznaczna identyfikacja płacy brutto oraz liczebność obserwacji w zbiorze BBGD 2006 należących do tych przedziałów.

TABL. 2. WARTOŚCI DEKLARACJI PŁAC NETTO W OBSZARACH NIEJEDNOZNACZNEGO PRZYPORZĄDKOWANIA

Wyszczególnienie	Miesiące					
	II	III	IV	V	VI	VII
Dolny przedział ^a						
Od	0,0	12939,7	8675,7	6543,8	5262,9	4411,8
Do	0,0	14973,1	10030,4	7559,1	6074,3	5087,7
Górny przedział ^a						
Od	27734,1	25571,7	17095,4	12858,7	10317,8	8622,0
Do	32121,3	29870,5	19960,0	15006,4	12035,6	10052,8
Liczba obserwacji						
N ₁	0	0	4	4	10	12
N	2284	2431	2427	2515	2488	2424
(dok.)						
Wyszczególnienie	Miesiące					
	VIII	IX	X	XI	XII	
Dolny przedział ^a						
Od	3802,3	3344,4	2990,5	2704,0	2473,7	
Do	4381,1	3850,4	3440,1	3108,0	2841,0	
Górny przedział ^a						
Od	7410,6	6502,2	5795,6	5233,2	4768,8	
Do	8636,6	7574,4	6748,2	6090,6	5547,7	
Liczba obserwacji						
N ₁	30	33	54	82	104	
N	2507	2546	2467	2493	2559	

^a „Od” i „do” — granice przedziałów o niejednoznacznych przyporządkowaniach płac netto.

U w a g a. Zgodnie z regulacjami podatkowymi w styczniu dochody opodatkowane są najniższą stopą podatkową; *N*₁ — liczba obserwacji w BBGD 2006 w obszarach niejednoznacznego przyporządkowania; *N* — liczba obserwacji płac stałych w danym miesiącu.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie mikrosymulacyjnego modelu podatkowo-zasiłkowego SIMPL (opis modelu można znaleźć w Bargain i in., 2007).

Najwięcej niejednoznacznych deklaracji zidentyfikowano dla danych z grudnia — 4,06% obserwacji, a łącznie problem dotyczył 333 obserwacji, czyli tylko 1,2% przypadków. Pozwala to uznać problem niejednoznaczności za nieistotny.

W niejednoznacznych przypadkach kwotę brutto obliczano jako średnią arytmetyczną z dwóch dopuszczalnych wartości.

Na wyk. 2 przedstawiono funkcje gęstości, wyznaczone za pomocą nieparametrycznej estymacji jądrowej (kernel density estimation), deklarowanych wynagrodzeń netto i imputowanych wartości brutto¹¹.

Funkcja gęstości płacy brutto jest przesunięta w prawo, co jest zgodne z oczekiwaniami i wskazuje na techniczną poprawność imputacji. Wartości dla płacy netto koncentrują się w otoczeniu „okrągłych” liczb, co znajduje swoje odzwierciedlenie w rozkładzie płac brutto.

¹¹ Estymacja gęstości za pomocą metody jądrowej (kernel density estimation) jest nieparametryczną procedurą służącą do wyznaczania rozkładu zmiennej losowej o nieznannej funkcji gęstości. Estymator taki ma postać $\hat{f}(x) = \frac{1}{nh} \sum_{i=1}^n K\left(\frac{x-x_i}{h}\right)$, gdzie n jest liczbą obserwacji, h — szerokością pasma, a K — wybranym jądrem, czyli założonym typem rozkładu w paśmie.

PORÓWNANIE IMPUTOWANYCH PŁAC BRUTTO Z PRACY STAŁEJ W BBGD Z PŁACAMI DEKLAROWANYMI W EU-SILC

Średnia miesięczna płaca brutto imputowana na podstawie BBGD 2006 wyniosła 2053 zł, a średnia wartość zadeklarowanych płac brutto w EU-SILC 2007 to 2152 zł. Okazuje się, że przy dużej próbie specyfika prowadzenia BBGD nie wpływa znacząco na ocenę przeciętnego wynagrodzenia brutto. W obu badaniach szacunek średniego wynagrodzenia był niższy niż w danych rocznikowych opracowanych na podstawie statystyki przedsiębiorstw. Średnia wartość w BBGD 2006 była równa 82,9% wartości administracyjnej (2477,2 zł), a średnia w EU-SILC — 86,9% tej wartości.

Według danych z rachunków narodowych wynagrodzenia brutto i inne koszty związane z zatrudnieniem sektora gospodarstw domowych w 2006 r. wyniosły 340339 mln zł¹². Suma imputowanych wynagrodzeń brutto związanych z zatrudnieniem w BBGD 2006 obejmująca pracę stałą, dorywczą oraz na własny rachunek wyniosła 88% tej wartości, czyli 299732 mln zł, a wartość w EU-SILC 2007 była równa 321357 mln zł, czyli 94,4% wartości z rachunków narodowych. Przedstawione wyniki potwierdzają wcześniejsze oczekiwania co do dokładniejszej rejestracji dochodów brutto z pracy w EU-SILC. Jednak różnice między wynikami dla obu zbiorów nie wydają się być znaczące. W tabl. 3 przedstawiono wartości statystyki pozycyjnej rozkładów wynagrodzeń brutto z BBGD 2006 i EU-SILC 2007.

TABL. 3. STATYSTYKA OPISOWA ROZKŁADÓW MIESIĘCZNYCH PŁAC BRUTTO

Wyszczególnienie	BBGD 2006	EU-SILC 2007	BBGD/SILC
Liczba obserwacji	30327	13681	x
Średnia	2053,6	2152,5	0,95
Centyle:			
1	246,9	226,4	1,09
5	613,3	566,1	1,08
10	850,7	802,0	1,06
25	1149,2	1132,2	1,02
50	1683,6	1698,3	0,99
75	2429,8	2607,0	0,93
90	3529,4	3891,7	0,91
99	7767,6	8732,8	0,89
Współczynnik Giniego	0,3364	0,3633	0,93

Źródło: opracowanie własne na podstawie BBGD 2006 i EU-SILC 2007.

Rozkład płac w BBGD charakteryzował się mniejszym udziałem bardzo niskich płac. Może to wynikać z faktu, że duża część takich płac związana jest z okresowym i nieregularnym zatrudnieniem, które nie jest w pełni rejestrowane w tym badaniu. Różnice wartości 90 i 99 centyli wskazują także na niższy udział wysokich płac w BBGD niż w EU-SILC. Bargain i in. (2007) na podstawie porównania wartości z BBGD z informacjami podatkowymi również sygnalizowali zbyt niską frakcję wysokich płac w BBGD. Przypuszczalnie ten problem dotyczy także EU-SILC, choć być może w nieco mniejszym stopniu. Zidentyfikowane różnice na końcach rozkładów wpływają na niższe zróżnicowanie imputowanych płac w BBGD mierzone wartością współczynnika Giniego. Na wyk. 3 przedstawiono funkcje gęstości i dystrybuanty dla obu zmiennych płacowych.

¹² *Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych 2005—2007* (2009), GUS, s. 74.

Wykr. 3 jest inną prezentacją wyników przedstawionych w tabl. 3. Pokazuje on, że dane z BBGD 2006 są bardziej skoncentrowane w przedziale płac od 1000 zł do 2500 zł. Rozkład EU-SILC jest bardziej gładki niż rozkład BBGD, co wynika z różnic w sposobie rejestrowania danych.

Zakończenie

Badanie Budżetów Gospodarstw Domowych dostarcza niezwykle wartościowych danych o strukturze, dochodach i wydatkach gospodarstw domowych mogących stanowić cenne źródło informacji dla analiz zjawisk zachodzących na rynku. BBGD do niedawna było jedynym regularnym badaniem umożliwiającym analizowanie dochodów gospodarstw domowych w powiązaniu z jego strukturą. Obecnie Badanie Warunków Życia Ludności też dostarcza podobnych informacji dochodowych, aczkolwiek w UDB EU-SILC brak jest informacji o wydatkach, a dane dochodowe są znacznie bardziej zagregowane niż w BBGD. Dlatego BBGD pozostaje wciąż unikalnym zbiorem informacji dla osób zajmujących się badaniami mikroekonomicznymi związanymi z rynkiem pracy.

Coraz szersze zastosowanie narzędzi statystycznych w badaniach ekonomicznych związane jest z dążeniem do analizowania nie tylko poprzez ocenę zmian wartości średnich, ale także poprzez charakterystykę zmian w rozkładach zmiennych. Znajomość rozkładów wynagrodzeń brutto ma zasadnicze znaczenie dla lepszego zrozumienia procesów zachodzących na rynku pracy. Dotychczasowe badania analizujące zmienność płac netto pomijały ważne kwestie związane z wpływem kosztów pracy na indywidualne decyzje o zatrudnieniu.

Przedstawione analizy pokazują, że informacje znajdujące się w BBGD umożliwiają imputację wartości brutto z pracy stałej o rozkładzie bliskim do otrzymanego z deklaracji w EU-SILC, co przy dostępności danych o wydatkach i bogatym opisie cech gospodarstwa domowego pozwala uznać BBGD za bardzo wartościowy zbiór danych dla badań naukowych.

dr Leszek Morawski — Uniwersytet Warszawski

LITERATURA

- Bargain O., Morawski L., Myck M., Socha M. W. (2007), *As SIMPL as that — introducing a Tax-Benefit Microsimulation model for Poland*, IZA Discussion Papers, No. 2988, IZA-Bonn
- Daras T., Zienkowski L., Żółkiewski Z. (2006), *Zróżnicowanie dochodów i sfera ubóstwa w Polsce w latach 1993—2004*, „Bank i Kredyt”, listopad-grudzień
- Fiorio C. (2009), *Microsimulation and analysis of income distribution: an application to Italy*, VDM Verlag
- Immervoll H., O'Donoghue C. (2001), *Imputation Of Gross Amounts From Net Incomes In Household Surveys. An Application Using EUROMOD*, EUROMOD Working Paper, No. EM No.1/01
- Keane M., Prasad E. (2006), *Changes in the Structure of Earnings During the Polish Transition*, „Journal of Development Economics”, No. 80(2)
- Myck M., Nicińska A., Morawski L. (2009), *Count Your Hours: Returns to Education in Poland*, IZA Discussion Papers, No. 4332, IZA-Bonn
- Newell A., Socha M. W. (2007), *The Polish Wage Inequality Explosion*, „Economics of Transition”, No. 15(4)

SUMMARY

Results of the imputation of gross salary for permanent job based on household budget surveys are presented in the article. A comparing results with declared gross salary values in EU-SILC showed significant similarity of both distributions. This creates good possibilities to use the SILC data in micro-economic analyses of the labour market.

РЕЗЮМЕ

В статье представлены результаты приписывания величины валовых вознаграждений за постоянную работу проведенного на основе данных из обследования бюджетов домашних хозяйств (ОБДХ). Сопоставление полученных результатов с заявленными величинами валовых вознаграждений в Европейском обследовании условий жизни населения показало значительное сходство обоих распределений, что составляет большие возможности для использования данных из ОБДХ в микроэкономическом анализе рынка труда.

BADANIA I ANALIZY

Paweł BIAŁY NICKI-BIRULA

Tendencje zmian w szkolnictwie wyższym

Okres ostatniego dwudziestolecia to czas szczególnie dynamicznego rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce. Znacząco wzrosły niemal wszystkie parametry korzystnie charakteryzujące jego potencjał. Szybkiemu liczebnemu wzrostowi uczelni z jednej strony towarzyszyła rozbudowa istniejącej infrastruktury edukacyjnej, z drugiej zaś zwielokrotnienie liczby studiujących. Doszło także do istotnych zmian jakościowych, w szczególności w zakresie form i kierunków kształcenia. Stworzono szkolnictwo niepubliczne.

W początkowym okresie zmiany zachodzące w szkolnictwie wyższym były silnie uwarunkowane dokonującą się transformacją ustrojową. W tym kontekście

istotne znaczenie miały przekształcenia społeczno-ekonomiczne. Obecnie kondycja szkolnictwa wyższego w coraz większej mierze jest determinowana przez czynniki związane z integracją europejską oraz postępującą globalizacją. Istotne znaczenie w tym kontekście należy przypisać tzw. procesowi bolońskiemu¹. Realizacja tej idei oznacza stworzenie jednolitego rynku usług edukacyjnych w Europie poprzez głęboką liberalizację sfery kształcenia na poziomie wyższym (kształcenie ponad granicami). Z kolei już w niedalekiej przyszłości należy się spodziewać wpływu procesów demograficznych w Polsce na wielkość populacji studentów.

Wymienione uwarunkowania skłoniły autora do podjęcia problematyki szkolnictwa wyższego. Celem niniejszego artykułu jest przeanalizowanie kondycji sektora, określenie czynników determinujących jego funkcjonowanie i wskazanie ewentualnych kierunków działań sprzyjających dalszym przekształceniom. Tekst zawiera kompleksową diagnozę sektora szkolnictwa wyższego, porównania międzynarodowe oraz odniesienia do prognoz demograficznych w Polsce.

FUNKCJONOWANIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO W POLSCE W LATACH 1990—2008

W roku akademickim 2007/08 w Polsce było 455 szkół wyższych, zatrudniających ponad 100 tys. nauczycieli akademickich, kształcących blisko 2 mln studentów (tabl. 1). Na 10 tys. mieszkańców przypadało 508 studentów, a na 1 zatrudnionego nauczyciela akademickiego — ok. 19. W grupie studiujących przeważały kobiety (56,4%). Odsetek osób na studiach dziennych wynosił 48,5%. W okresie 1990—2008 liczba studentów zwiększyła się niemal 5-krotnie — z 403,8 tys. w roku akademickim 1990/01 do poziomu 1937,4 tys. w roku akademickim 2007/08. W zbliżonym tempie wzrósł wskaźnik liczby studentów przypadających na 10 tys. mieszkańców.

TABL. 1. POTENCJAŁ SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

Wyszczególnienie	1990/91	1995/96	2000/01	2005/06	2007/08	1990=100
Szkoły wyższe	112	179	310	445	455	406,3
Studenci w tys.	403,8	794,6	1584,8	1953,8	1937,4	479,8

¹ Deklaracja bolońska podpisana w 1999 r. zapoczątkowała zmiany w systemach edukacji państw europejskich (określane mianem procesu bolońskiego) zmierzające do utworzenia do 2010 r. Europejskiego Obszaru (Przestrzeni) Szkolnictwa Wyższego. Naczelnym celem jest zapewnienie mobilności studentów i pracowników w krajach Unii Europejskiej. Wśród szczegółowych, zasadniczych celów procesu wymienia się: wprowadzenie systemu czytelnych i porównywalnych stopni (dyplomów); wprowadzenie studiów dwustopniowych (następnie rozszerzone o studia III stopnia); rozwój kształcenia interdyscyplinarnego; wprowadzenie punktowego systemu rozliczania osiągnięć studentów (ECTS); współdziałanie w zakresie zapewnienia jakości kształcenia i propagowania problematyki europejskiej w kształceniu. W proces boloński zaangażowanych jest ponad 40 krajów.

TABL. 1. POTENCJAŁ SZKOLNICTWA WYŻSZEGO (dok.)

Wyszczególnienie	1990/91	1995/96	2000/01	2005/06	2007/08	1990=100
Odsetek: studiujących kobiet	50,2	56,0	56,8	56,5	56,4	—
osób studiujących w formie stacjonarnej	77,2	57,2	43,8	48,6	48,5	—
Liczba: studentów przypadających na 10 tys. ludności	105,8	205,8	414,3	512,0	508,2	480,3
nauczycieli akademickich w tys.	64,4	67,0	80,0	99,4	100,9	156,7
studentów przypadających na 1 nauczyciela	6,3	11,9	19,8	19,7	19,2	304,8

Źródło: roczniki statystyczne GUS z lat 1990—2008.

Wskaźnik udziału studentów kształcących się w trybie stacjonarnym zmniejszył się z 77% do 48,5%. Jednocześnie liczba szkół wyższych zwiększyła się ponad 4-krotnie (z 112 w roku akademickim 1990/01 do 455 w roku akademickim 2007/08). W analizowanym okresie wzrosło zatrudnienie nauczycieli akademickich o 56,7%. W konsekwencji wzrósł ponad trzykrotnie wskaźnik liczby studentów przypadających na 1 nauczyciela.

Należy zwrócić uwagę, że lata 1990—2008 nie stanowiły jednorodnego okresu pod względem dynamiki zmian analizowanych wielkości. Największy przyrost liczby studiujących przypadał na lata 1995—2005 i w roku akademickim 2005/2006 osiągnął maksimum (ok. 1950,0 tys. osób). Od tego czasu można mówić o względnej stabilizacji liczby studentów. Podobną tendencję można odnotować w zakresie zatrudnienia nauczycieli akademickich.

TABL. 2. SZKOLNICTWO WYŻSZE WEDŁUG FORM WŁASNOŚCI

Wyszczególnienie	1990/91	1995/96	2000/01	2005/06	2007/08	1990=100
Szkoły wyższe: publiczne	94 ^a	99	115	130	131	139,4
niepubliczne	18 ^a	80	195	315	324	1800,0
Odsetek szkół niepublicznych	16,1	44,7	62,9	70,8	71,2	—
Studenci w tys. szkół: publicznych	387,6	705,2	1112,5	1333,0	1276,9	329,4
niepublicznych	16,2	89,4	472,3	620,8	660,5	4084,8
Odsetek studentów szkół niepublicznych.....	4,0 ^a	11,3	29,8	31,8	34,1	—
Liczba nauczycieli akademickich w szkołach niepublicznych	x	1857	9343	16682	17604	—

^a Dane za rok 1992/93.

Źródło: jak przy tabl. 1.

Jeśli chodzi o kształtowanie się liczby szkół wyższych według form własnościowych, to w roku akademickim 2007/08 dominowało szkolnictwo niepubliczne (tabl. 2) (ponad 70% łącznej liczby placówek). Z kolei przeciwstawne proporcje zaobserwowano w odniesieniu do liczby studiujących. W publicznych szkołach wyższych kształciło się blisko 65% całkowitej liczby studentów. W placówkach niepublicznych zatrudnionych było 17,6 tys. pracowników naukowych, a na 1 nauczyciela akademickiego przypadało blisko 38 studentów (w porównaniu do 19 dla całego sektora).

W okresie 1992—2008 liczba szkół publicznych zwiększyła się o blisko 40%, podczas gdy liczba kształcących się w nich studentów zwiększyła się ponad 3-krotnie. W tym samym czasie 18-krotnie wzrosła liczba szkół prywatnych, natomiast liczba studentów zwiększyła się ponad 40-krotnie. W roku akademickim 1992/93 przeciętnie w publicznej uczelni kształciło się 4,1 tys. studentów, a 15 lat później liczba ta wynosiła odpowiednio 9,7 tys. W przypadku nauczycieli akademickich szacowany wzrost przeciętnego zatrudnienia w tym okresie był jedynie kilkunastoprocentowy. W sektorze niepublicznym liczba studentów przypadających przeciętnie na jedną szkołę zwiększyła się z 900 w roku akademickim 1992/93 do ok. 2 tys. w roku akademickim 2007/08, z kolei liczba zatrudnionych nauczycieli akademickich z 23 w roku akademickim 1995/96 wzrosła odpowiednio do 54 osób.

Strukturę potencjału edukacyjnego szkolnictwa wyższego przedstawia tabl. 3. W szkolnictwie wyższym w roku akademickim 2007/08 dominowały uczelnie zawodowe, których było 192. Licznie reprezentowane były szkoły ekonomiczne (95). Mniej liczne były uczelnie: techniczne (22), artystyczne (21), uniwersytety (18), pedagogiczne (17) i teologiczne (16), medyczne (9), rolnicze (8), resortowe (7) i akademie wychowania fizycznego (6). Jeżeli chodzi o sektor niepubliczny, największą liczebnością odznaczały się szkoły zawodowe (157), a następnie: ekonomiczne (90), teologiczne (15), pedagogiczne (11), techniczne (4) i artystyczne (3). Ponadto istniały też uniwersytety oraz wyższa szkoła rolnicza.

Pod względem potencjału edukacyjnego w roku akademickim 2007/08 dominowały uniwersytety, w których kształciło się ponad 1/4 ogólnej liczby studiujących w Polsce (27,8%). Dalej plasowały się uczelnie ekonomiczne (21,2%) i techniczne (16,0%). Szkolnictwo zawodowe obejmowało 12,6% studentów. Następne w kolejności były uczelnie pedagogiczne (5,7%), rolnicze (4,6%), medyczne (2,9%) i akademie wychowania fizycznego (1,5%). Mniejszy udział przypadł szkołom artystycznym i resortowym (odpowiednio po 0,8%) oraz uczelniom teologicznym (0,6%).

W sektorze niepublicznym uwagę zwraca wysoka, ponad 75%, koncentracja studentów w dwóch typach uczelni: ekonomicznych (51,1%) i wyższych zawodowych (24,9%). Dalej, z wyraźnie niższymi udziałami, plasowały się niepubliczne szkoły pedagogiczne (5,8%), uniwersytety (2,8%) i uczelnie teologiczne (1,5%). Z kolei najniższe udziały odnotowano w uczelniach technicznych (1,4%), wyższej szkole rolniczej (0,3%) i placówkach artystycznych (0,1%).

TABL. 3. STRUKTURA POTENCJAŁU EDUKACYJNEGO SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

Szkoly wyzsze	Szkoly	Studenti	Odsetek studentow	Szkoly	Studenti	Odsetek studentow	W tym szkolnictwo niepubliczne		
							szkoly	studenti	odsetek studentow
	1990/91			2007/08					
O g o l e m	112	403,8	100,0	455	1937,4	100,0	324	660,5	100,0
Uniwersytety	11	141,1	34,9	18	538,2	27,8	1	18,6	2,8
Techniczne	18	75,7	18,7	22	310,6	16,0	4	9,5	1,4
Rolnicze	9	36,4	9,0	8	89,7	4,6	1	1,7	0,3
Ekonomiczne	5	24,0	5,9	95	410,8	21,2	90	337,2	51,1
Pedagogiczne	10	47,6	11,8	17	110,3	5,7	11	38,2	5,8
Artystyczne	17	8,2	2,0	21	15,4	0,8	3	0,9	0,1
Teologiczne	7	6,7	1,7	16	11,0	0,6	15	10,2	1,5
AWF	6	14,6	3,6	6	29,0	1,5	—	—	—
Medyczne	11	37,5	9,3	9	56,1	2,9	—	—	—
Resortowe ^a	16	9,5	2,4	7	14,7	0,8	—	—	—
Pozostale	2	2,5	0,6	236	351,9	18,2	199	244,2	37,0
w tym zawodowe	—	—	—	192	244,5	12,6	157	164,5	24,9

^a Resort obrony narodowej oraz resort spraw wewnętrznych.

Źródło: jak przy tabl. 1.

W okresie 1990—2008 doszło do istotnych zmian w strukturze szkolnictwa wyższego. Globalna liczba szkół zwiększyła się o 343 placówki. Ujmując rzecz w wartościach bezwzględnych w blisko 95% ów przyrost dokonał się poprzez utworzenie niepublicznych placówek (324). Blisko połowa z nich to szkoły zawodowe (192) i ponad 1/4 ekonomiczne (90). Ponadto wzrosła liczba uczelni teologicznych (9), uniwersytetów i szkół pedagogicznych (odpowiednio po 7) oraz technicznych i artystycznych (po 4). Ubyło jednak 9 uczelni resortowych. Pozostałe likwidacje uczelni w sektorze publicznym (np. ubyły 2 szkoły medyczne, 1 rolnicza) wynikały przede wszystkim z konsolidacji w formę uniwersytetu.

W latach 1990—2008 doszło także do zmian na rynku edukacyjnym w zakresie udziału poszczególnych typów placówek w liczbie kształconych studentów, z wyjątkiem szkół ekonomicznych (które powiększyły swój udział w ogólnej liczbie studentów z 5,9% do 18,7%), w pozostałych kategoriach można odnotować względny spadek tego udziału. I tak np. zmniejszyły udziały w ogólnej liczbie studentów: uniwersytety z 34,9% do 27,8%, uczelnie techniczne z 18,7% do 16%, pedagogiczne z 11,8% do 5,7%, rolnicze z 9% do 4,6%. Przedstawione dane świadczą o dokonującej się stopniowej dekoncentracji w sektorze szkół wyższych. Mimo liczebnej dominacji szkół niepublicznych, z punktu widzenia potencjału edukacyjnego, zasadnicze znaczenie mają uczelnie publiczne.

**TABL. 4. STUDENCI WEDŁUG GRUP KIERUNKÓW STUDIÓW
W ROKU AKADEMICKIM 2007/08**

Grupy kierunków studiów ^a	Liczba studentów w tys.	W odsetkach
O g ó ł e m	1937,4	100,0
Społeczne, ekonomiczne i prawne	794,3	41,0
Inżynierskie, techniczne i budownictwo	256,8	13,3
Pedagogiczne	233,3	12,0
Humanistyczne i artystyczne	196,6	10,1
Nauki podstawowe	180,6	9,3
Usługi społeczne	119,8	6,2
Zdrowie i opieka społeczna	113,8	5,9
Rolnicze	42,2	2,2

^a Według klasyfikacji ISCED'97 (2006), UNESCO, Paris.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie *Rocznika Statystycznego Rzeczypospolitej Polskiej 2008*, GUS.

Strukturę szkolnictwa wyższego w zakresie kształcenia można zobrazować z wykorzystaniem danych dotyczących grup kierunków studiów (tabl. 4). W roku akademickim 2007/08 struktura kształcenia w Polsce przedstawiała się następująco: 41% osób studiowało nauki społeczne, ekonomiczne i prawne;

dalej były kierunki zaliczane do grupy inżynierskiej, technicznej i budownictwa (13,3%), pedagogiczne (12%), humanistyczne i artystyczne (10,1%) oraz nauki podstawowe (9,3%). Mniejsze udziały odnotowały kierunki studiów z grup dotyczących usług społecznych (6,2%), zdrowia i opieki społecznej (5,9%), a także rolnictwa (2,2%).

Dopełnienie obrazu zmian zachodzących w szkolnictwie wyższym stanowią dane dotyczące działalności edukacyjnej uczelni wykraczającej poza kształcenie na poziomie magisterskim (tabl. 5). W latach 1990—2008 liczba doktorantów zwiększyła się ponad 11-krotnie, a słuchaczy studiów podyplomowych ponad 6,5-razy. W tym samym czasie liczba studentów obcokrajowców zwiększyła się ponad 3-krotnie. W porównaniu do ogólnej liczby studentów stanowili oni jednak nieznaczny odsetek.

**TABL. 5. DOKTORANCI, SŁUCHACZE STUDIÓW PODYPLOMOWYCH
I OBCOKRAJOWCY STUDIUJĄCY W POLSCE W LATACH 1990—2008**

Wyszczególnienie	Liczba studentów		
	1990/91	2007/08	1990=100
	w tys.		
Studia doktoranckie	2,7	31,8	1180,5
Studia podyplomowe	26,1	173,5	663,9
Obcokrajowcy	4,3	13,7	321,6

Źródło: jak przy tabl. 1.

SZKOLNICTWO WYŻSZE W POLSCE NA TLE WYBRANYCH KRAJÓW OECD

Dane dotyczące liczby studentów w Polsce na tle wybranych krajów OECD przedstawia tabl. 6. W okresie 1990—2007 w analizowanych krajach nastąpił wzrost liczby studentów zarówno w ujęciu bezwzględny, jak i względny. Dla celów porównawczych wygodnie jest posłużyć się wskaźnikiem liczby studentów przypadających na 10 tys. mieszkańców. W roku akademickim 2006/07 najwyższą wartość przyjął on w USA (577), druga w kolejności uplasowała się Polska z wynikiem 508. Wartość wskaźnika w pozostałych państwach kształtowała się odpowiednio: na Węgrzech (436), w Hiszpanii (408), W. Brytanii (386), Francji (359), Niemczech (282) i Czechach (154). W latach 1990—2007 najwyższą dynamikę wzrostu, rzędu 4,5-razy, odnotowały w tym względzie Polska i Węgry (odpowiednio 480% i 440%). W pozostałych krajach przyrost wskaźnika był zdecydowanie niższy: w W. Brytanii (76%), Czechach (34%), Hiszpanii (31%), Niemczech (9%) i USA (7%).

**TABL. 6. LICZBA STUDENTÓW W WYBRANYCH KRAJACH OECD
W LATACH 1990/01 I 2006/07**

K r a j e	Studenci		Odsetek studentów obcokrajow- ców	Studenci		Odsetek studentów obcokrajow- ców
	w tys.	na 10 tys. ludności		w tys.	na 10 tys. ludności	
	1990/01			2006/07		
Francja	1699	300	8,0	2201	359	11,2
Hiszpania	1222	311	0,8	1789	408	1,0
Niemcy	2049	258	5,2	2331 ^a	282 ^a	12,0 ^a
P o l s k a	404	106	1,1	1937^b	508^b	0,6
Republika Czeska	118	115	2,6	741	154	6,3
Stany Zjednoczone	13710	540	3,0	17487	577	3,3
W. Brytania	1258	219	6,4	2336	386	14,1
Węgry	102	99	3,2	439	436	3,3

^a Dane za rok akademicki 2003/04. ^b Dane za rok akademicki 2007/08.

Ź r ó d ł o: jak przy tabl. 1.

W roku akademickim 2006/07 odsetek studentów zagranicznych w ogólnej liczbie studiujących był najwyższy w W. Brytanii (14,1%), Niemczech (12%) i Francji (11,2%). Relatywnie wielu obcokrajowców studiowało w Czechach (6%). W pozostałych krajach odsetek zagranicznych studentów był znacznie niższy — w USA i na Węgrzech wyniósł 3,3%, w Hiszpanii 1% i 0,6% w Polsce. W okresie 1990—2007 udział obcokrajowców w ogólnej liczbie studentów najbardziej wzrósł w Czechach — blisko 2,5-razy. Znaczny wzrost nastąpił w Niemczech i W. Brytanii (odpowiednio 6,8 p.proc. i 7,7 p.proc.). W Polsce w analizowanym okresie wartość tego wskaźnika spadła, o blisko połowę, do 0,6%.

Biorąc pod uwagę poziom skolaryzacji w 2006 r. w krajach OECD studenci stanowili ok. 1/4 populacji w przedziale wiekowym 20—29 lat i ok. 7% w grupie wiekowej powyżej 30 lat (tabl. 7). Polska, z odsetkiem studiujących w pierwszym przedziale (31%), plasowała się na pierwszym miejscu wśród omawianych krajów. Następne w kolejności były Niemcy (28,5%), Węgry (24,9%), Stany Zjednoczone (23,1%), Hiszpania (21,8%) i Czechy (20,2%). Jeżeli chodzi o osoby w nominalnym wieku rozpoczynania kształcenia na poziomie wyższym (19—20 lat), to Polska z wynikiem 79% (o 7 p.proc. przewyższającym przeciętną) plasowała się w czołówce krajów OECD. Z kolei, w grupie wiekowej powyżej 30 lat studenci stanowili przeciętnie 7% populacji. Z odsetkiem blisko średniej OECD lokowały się: W. Brytania (7,6%), Stany Zjednoczone (6,8) i Węgry (6,6%). Z najniższym wynikiem w omawianej grupie krajów (w przedziale od 4,4% do 4,9%) znalazły się odpowiednio: Hiszpania, Republika Czeska i Polska.

**TABL. 7. ODSETEK STUDIUJĄCYCH WEDŁUG KATEGORII WIEKOWYCH
ORAZ WSKAŹNIK ROZPOCZYNAJĄCYCH STUDIA NETTO (W %)
W WYBRANYCH KRAJACH W 2006 R.^a**

K r a j e	Studiujący w wieku		Odsetek rozpoczynających studia netto
	20—29 lat	30 lat i więcej	
Czechy	20,2	4,5	59 (9)
Francja	20,1	2,6	.
Hiszpania	21,8	4,9	64 (21)
Niemcy	28,5	2,6	48 (13)
P o l s k a	31,0	4,4	86 (29)
W. Brytania	17,3	7,6	64 (.)
USA	23,1	6,8	77 (10)
Węgry	24,9	6,6	79 (1)
OECD	25,1	7,1	72 (16)

^a Wskaźnik netto wyraża stosunek liczby studentów w nominalnym wieku kształcenia na danym poziomie do populacji osób będących w wieku nominalnie przypisanym temu poziomowi kształcenia.

U w a g a. W nawiasach podano dane dotyczące rozpoczynających studia na pierwszym stopniu kształcenia (wyższe zawodowe, według nomenklatury OECD — Tertiry type B).

Ź r ó d ł o: *Education at Glance* (2008), OECD.

Na istnienie w Polsce stosunkowo wysokiego potencjału szkolnictwa wyższego, dla osób powyżej 25 lat, wskazują dane zawarte w tabl. 8. W krajach OECD, w grupie wiekowej 25—64 lata, przeciętnie wyższe wykształcenie ma 27% osób (w tym ponad 8% na poziomie zawodowym). Na pierwszym miejscu, pod względem odsetka mieszkańców w wieku 25—64 lata posiadających wyższe wykształcenie, plasują się Stany Zjednoczone (40%), następnie W. Brytania (30%) oraz Niemcy i Francja (po 27%). W Polsce jest to 18%, z tym że większość (blisko 60%) to osoby mające wykształcenie niepełne wyższe.

**TABL. 8. ODSETEK OSÓB W WIEKU 25—64 LATA WEDŁUG WYKSZTAŁCENIA
W WYBRANYCH KRAJACH W ROKU 2006/07**

K r a j e	Wykształcenie		
	poniżej średniego	średnie	wyższe
Francja	19	52	27 (9)
Hiszpania	50	21	29 (9)
Niemcy	14	59	27 (9)
P o l s k a	47	35	18 (10)^a
Republika Czeska	10	77	14 (.)
W. Brytania	31	39	30 (9)
Stany Zjednoczone	12	48	40 (9)
Węgry	10	61	17 (.)
OECD	31	42	27 (8)^a

^a Dane za rok akademicki 2004/05.

U w a g a. W nawiasach podano dane dotyczące rozpoczynających studia na pierwszym stopniu kształcenia (wyższe zawodowe, według nomenklatury OECD — Tertiry type B).

Ź r ó d ł o: *Education at Glance* (2008), OECD.

Przyjmując jako punkt odniesienia przeciętną strukturę wykształcenia osób w wieku 25—64 lata w krajach OECD (tabl. 9) należy zauważyć, że w polskim systemie kształcenia są duże rozbieżności w stosunku do potrzeb rynku pracy. Przede wszystkim zwraca uwagę wysoka, bo 13-punktowa różnica *in plus* w zakresie kształcenia na kierunkach społecznych, ekonomicznych i prawnych oraz dwukrotnie wyższy odsetek studiujących na kierunkach dotyczących usług społecznych. Z kolei wyraźnie niższy jest odsetek studiujących na kierunkach w zakresie zdrowia i usług społecznych.

TABL. 9. PORÓWNANIE STRUKTURY WYSZTAŁCENIA OSÓB W WIEKU 25—64 LATA WEDŁUG UKOŃCZONEGO KIERUNKU STUDIÓW W WYBRANYCH KRAJACH OECD I KIERUNKÓW KSZTAŁCENIA W POLSCE W ROKU 2007/08

Wyszczególnienie	Społeczne, ekonomiczne i prawne	Inżynieryjne, techniczne i budownictwo	Pedagogiczne	Humanistyczne i artystyczne	Nauki podstawowe	Usługi społeczne	Zdrowie i opieka społeczna	Rolnicze	Pozostałe
OECD	28	15	14	12	10	3	13	2	2
P o l s k a	41	13	12	10	9	6	6	2	.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Rocznika Statystycznego Rzeczypospolitej Polskiej 2008*, GUS oraz publikacji *Education at Glance* (2008), OECD.

DEMOGRAFICZNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU SZKOLNICTWA WYŻSZEGO W POLSCE

Ostatnim punktem odniesienia w zakresie uwarunkowań rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce są zagadnienia demograficzne (tabl. 10). Rezultatem przemian demograficznych w okresie 1990—2000 jest gwałtowne zmniejszanie się liczby osób w wieku 0—15 lat (ich udział w ogólnej liczbie ludności obniżył się z 26,4% do 20,3%). Zgodnie z prognozami demograficznymi GUS, w latach 2010—2030 liczba osób należących do tej kategorii wiekowej będzie spadać i w porównaniu do 2000 r. stanowić będzie, np. w 2020 r. 55,7%, a w 2030 r. — 58,2%. W analizowanym okresie, udział dzieci do lat 15 w ogólnej liczbie ludności również będzie malał i będzie kształtował się następująco: 15,6% w 2010 r., 11,8% w 2020 r. i 12,9% w 2030 r.² W okresie 2000—2020 nastąpi spadek liczby dzieci w wieku 0—15 lat z 7,9 mln do 4,4 mln³.

Podobnie w kategorii wiekowej 19—24 lata (okres podejmowania studiów) odnotowany zostanie istotny spadek liczby ludności. W 2000 r. liczba osób w rozpatrywanej kategorii wyniosła 3,9 mln, co stanowiło 10,0% ogółu ludności, a w 2030 r. wyniesie 2,0 mln osób, czyli 5,6% ogółu ludności. W latach

² Względny wzrost przede wszystkim wynika z ogólnego spadku ludności na koniec analizowanego okresu.

³ W porównaniu z innymi krajami europejskimi ludność Polski jest nadal młoda (w sensie demograficznym), jednak mediana wieku zwiększa się z każdym rokiem; na początku lat 90. wynosiła 34 lata dla kobiet i 31 lat dla mężczyzn; w 2003 r. — odpowiednio ok. 38 lat oraz 34 lata.

2010—2030 liczba osób należących do tej kategorii wiekowej będzie systematycznie spadać, tak by w porównaniu do 2000 r., na koniec kolejnych dekad osiągać odpowiednio: 87,2% (w 2010 r. — 3,4 mln), 59% (w 2020 r. — 2,3 mln) i 51,3% (w 2030 r. — 2,0 mln). Tym samym spadek osób w wieku 19—24 lata w porównaniu do 2000 r. wyniesie 41% w 2020 r., a 48,7% w 2030 r.

TABL. 10. PROGNOZA LICZBY LUDNOŚCI W POLSCE

Grupy wiekowe	1990		2000		2010		2020		2030	
	w mln	2000= =100	w mln	2000= =100	w mln	2000= =100	w mln	2000= =100	w mln	2000= =100
0—15 lat	10,1	127,9	7,9	100,0	5,9	74,7	4,4	55,7	4,6	58,2
19—24	3,0	76,9	3,9	100,0	3,4	87,2	2,3	59,0	2,0	51,3
25—64 lat	19,4	96,5	20,1	100,0	21,3	106,0	20,3	101,0	18,8	93,5
O g ó ł e m	38,2	98,2	38,9	100,0	37,8	97,2	37,2	95,6	35,7	91,8

Ź r ó d ł o: roczniki statystyczne GUS z lat 1990 i 2000; *Założenia do Narodowego Programu Rozwoju 2007—2013* (2004), Ministerstwo GPiPS, Warszawa.

Odmienne tendencje mają zająć w kategorii wiekowej 25—64 lata, która w analizowanym okresie 2000—2030, na tle innych przedziałów, podlegać będzie dość nieznacznym wahaniom oscylując wokół 20 mln osób.

Zakończenie

Przeprowadzona analiza wykazała, że skutek nałożenia się szeregu niekorzystnych zjawisk nadchodzące lata stanowić będą szczególnie trudny okres dla szkolnictwa wyższego w Polsce. Wobec perspektywy kurczenia się liczby osób w wieku 19—25 lat oraz już osiągniętych wysokich wskaźników skolaryzacji tej grupy ludności niewątpliwie kończy się czas prostego wzrostu tego sektora. Wydaje się także, że nie do utrzymania będą istniejące rozbieżności między obecną strukturą szkolnictwa nakierowaną, w dużym stopniu, na kształcenie na kierunkach społecznych i ekonomicznych a potrzebami rynku pracy.

Należy oczekiwać, że postępująca integracja gospodarcza w ramach UE może przyczynić się do spotęgowania niekorzystnych zjawisk. Wraz ze stworzeniem warunków do wysokiej mobilności studentów dojdzie do otwarcia sektora na silną zewnętrzną konkurencję w ramach wspólnego rynku usług edukacyjnych. Tym samym wdrażanie idei Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego stanowić będzie istotną przesłankę reorganizacji instytucji akademickich, bowiem tradycyjny, korporacyjny charakter wspólnoty akademickiej coraz silniej będzie konfrontowany z mechanizmami rynku usług edukacyjnych.

Należy zatem dążyć do intensyfikacji prac mających na celu zarówno poszerzenie i zróżnicowanie form działalności uczelni, jak też zwiększenia konkurencyjności sektora szkolnictwa wyższego w Polsce. Wobec znacznego wykorzystania potencjału edukacyjnego w grupach wiekowych poniżej 30 lat wydaje się konieczne większe otwarcie uczelni na starsze roczniki. Tym samym integralną częścią działalności szkół wyższych powinno stać się promowanie różnorodnych form kształcenia ustawicznego i doskonalenia kwalifikacji zawodowych. Wobec niskiego odsetka studentów obcokrajowców należałoby podjąć działania na rzecz przyciągnięcia na polskie uczelnie studentów z innych krajów.

Byłoby wskazane, by wymienione działania, wraz z mającą się dokonać restrukturyzacją szkolnictwa wyższego, miały przemysłany charakter i były wsparte aktywną polityką państwa. Wydaje się, że obecnie obowiązujące prawo o szkolnictwie wyższym⁴, mimo szeregu norm zgodnych z procesem bolońskim ma do pewnego stopnia zachowawczy charakter. Raczej konserwuje ono dotychczasową strukturę uniwersytecką niż antycypuje realne zjawiska. W szczególności zastanowienia wymagają działania nakierowane na rzecz zmian jakości kształcenia, dywersyfikacji i uelastycznienia form działalności placówek naukowych oraz promocji szkolnictwa. Wobec nieuchronnego spadku liczby studentów oraz konieczności zmiany struktury kształcenia należy liczyć się z wysokim prawdopodobieństwem zaostrenia się rywalizacji między uczelniami i upadkiem słabszych uczelni.

dr Paweł Białynicki-Birula — *Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie*

⁴ Ustawa prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 30 sierpnia 2005, Nr 164, poz. 1365).

SUMMARY

The aim of the article is to analyze the higher education conditions in Poland as well as to determine factors affecting its functioning and to indicate directions of its changes. The text includes comprehensive characteristics of the higher education, international comparisons as well as references to demographic forecasts. The analysis indicates that the next years will be very difficult for higher education due to an overlap of unfavourable phenomena. Promotion of different continuing education forms and professional qualification developing as well as activity to increase number of foreign students should be an integral part of the activity of Polish high schools. Such activities as increasing education quality, diversification and flexibility of activity forms of research institutions as well as promotion of education should be considered.

РЕЗЮМЕ

Целью статьи является анализ состояния высшего образования в Польше, а также определение факторов детерминирующих его функционирование и указание направлений преобразований. Текст составляет комплексную характеристику высшего образования, международные сопоставления, а также связь с демографическими прогнозами. Проведенный анализ показал, что вследствие сочетания неблагоприятных явлений ближайшие годы будут особенно трудными для высшего образования. Интегральной частью деятельности высших учебных заведений должно быть содействие разным формам постоянного образования и совершенствованию профессиональных квалификаций, а также должны предприниматься действия способствующие росту числа студентов из других стран. Следует продумать действия, которых целью должно быть повышение качества образования, диверсификация и более эластичные формы деятельности научных учреждений и популяризация высшего образования.

Maria SIDORUK

Preferencje konsumentów na rynku piwowarskim

W ostatnich latach branża browarnicza przeżywa w Polsce prawdziwy rozkwit. Z roku na rok rośnie spożycie piwa w Polsce. Sytuacja ta oznacza dla producentów walkę o utrzymanie zdobytej pozycji na rynku oraz pozyskanie no-

wych konsumentów. Producenci pragną poznać oczekiwania konsumentów, a marka produktów przez nich wytwarzanych ma stanowić gwarancję określonych korzyści, istotnych dla użytkowników.

Nasze badanie jest próbą odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób najlepiej kreować wizerunek marek piwa. Elementy emocjonalne (afekt) czy racjonalne poznanie (postawa) w większym stopniu decydują o preferencjach konsumenta?

Emocje występują we wszystkich sferach zachowań konsumenta. Towarzyszą procesom spostrzegania, biorą udział w przywoływaniu z pamięci przeżytych doświadczeń oraz odgrywają ważną rolę w procesach decyzyjnych (Falkowski, Tyszka, 2003). Jednak według Markusa (1993 za: Maruszewski, 2003), aby zrozumieć i przewidzieć zachowania człowieka najpierw musimy zrozumieć to, w jaki sposób odbiera on i rozumie otaczający go świat. Aby skutecznie wpłynąć na zachowania konsumentów i stworzyć w ich umysłach pożądany wizerunek marki należy zwrócić szczególną uwagę na sposób, w jaki ludzie przyswajają i przetwarzają docierające do nich informacje. Co zatem ważniejsze — emocje czy poznanie?

CEL I PROBLEM BADAWCZY

Podstawowym celem badania było sprawdzenie, w jaki sposób konsumenci konstruują wizerunek wybranych marek piwa i w jaki sposób wpływa to na preferencję przy wyborze którejś z nich. Badaniem zostało objętych siedem marek piwa: Perła, Żywiec, Żubr, Tyskie, Lech, Karpackie, Warka. Przedmiotem zainteresowania było sprawdzenie, czy afekt i postawa wobec każdej z marek wpływają na preferencję badanych marek oraz jaka jest ewentualna siła tego wpływu. Badając starałam się ustalić, które z argumentów — racjonalne czy emocjonalne — w większym stopniu wpływają na preferencje miłośników piwa.

HIPOTEZA BADAWCZA

Założono następującą hipotezę — większy wpływ na decyzję o wyborze marki wywierają argumenty emocjonalne niż racjonalne.

Wiele badań wskazuje na to, że konsumenci dokonując wyboru jakiegoś produktu nie przeprowadzają dogłębnej analizy i oceny produktów danej kategorii. Zjawisko to nasila się szczególnie w przypadku produktów, których zakup nie niesie za sobą poważnych konsekwencji finansowych (Falkowski, Tyszka, 2003). Takim produktem jest właśnie piwo. Podejmując decyzję o jego zakupie konsument najczęściej nie ma czasu na analizę wszystkich dostępnych na rynku marek. Co za tym idzie, podejmuje decyzję mniej starannie i pod wpływem emocji związanych z marką.

METODA BADANIA

W badaniu wzięło udział 202 mężczyzn z woj. lubelskiego. Wiek badanych wahał się od 18 do 69 lat. Średnia wieku ogółu respondentów wynosiła 34 lata.

Istniało podejrzenie, że poziom wykształcenia uczestników badania może istotnie wpłynąć na wyniki, zatem skonstruowano grupę osób badanych w taki sposób, aby uniknąć wpływu tej zmiennej na wyniki badania. Spośród badanych 49,5% osób deklarowało wykształcenie wyższe bądź było studentami, a 50,5% to osoby deklarujące wykształcenie niższe. Następnie ustalono częstotliwość picia piwa: 10,9% badanych deklarowało, że pije piwo codziennie, 38,6% — kilka razy w tygodniu, 28,7% — raz w tygodniu, 13,4% — 1—2 razy w miesiącu, 7,9% — rzadziej niż raz w miesiącu. Ze względu na specyfikę badania, w którym wymagana była dobra orientacja w ofercie piwa dostępnego na rynku, zastosowano dobór celowy. Uzyskano 100% odpowiedzi w kwestionariuszach. Jedyne wyjątek stanowiło piwo Karpackie. W jego przypadku chodziło raczej o weryfikację świadomości istnienia tej marki na rynku niż jej kompleksową ocenę.

W badaniu wykorzystano następujące metody badawcze:

Skala do badania afektu — to powszechnie stosowane narzędzie pozwalające na określenie emocjonalnego nastawienia konsumenta do marki, produktu bądź reklamy. Osoby badane zaznaczały na skali od 1 do 7 w jakim stopniu, ich zdaniem, oceniana marka ma określone cechy. Zaznaczenie na skali 1 oznaczało cechy: zdecydowanie nie da się lubić, nieinteresująca, zła, niska jakość, natomiast 7 — zdecydowanie da się lubić, interesująca, dobra, wysoka jakość. Metoda ta pozwoliła na uzyskanie wyniku liczbowego wyrażającego stosunek emocjonalny osoby badanej do każdej marki.

Skala do badania postawy według Fischbeina i Ajzena — narzędzie to oparte jest na wieloaspektowym modelu postawy wobec marki i pozwala na określenie jej siły na rynku. Zgodnie z założeniem modelu wieloaspektowego, postawa wobec jakiegoś obiektu jest wynikiem przekonania, że dany obiekt posiada określone cechy oraz oceny ważności tych cech. Metoda pozwala na określenie siły danej marki na rynku, a także przyczyn tej siły bądź słabości. Daje to możliwość opracowania strategii marketingowych uwzględniających zmiany postaw konsumenckich. Wykorzystując tę skalę można badać dowolną liczbę cech. W tym przypadku zdecydowano się zbadać 9 cech ważnych z punktu widzenia oceny piwa: smakowitość (dobry smak), właściwa moc, dobra cena, dostępność na rynku, prestiż marki, atrakcyjna butelka i etykieta, gęsta piana, odpowiedni kolor, a także interesująca reklama. Badani każdej z tych cech przypisywali punkty od 1 do 10, gdzie 1 oznaczało występowanie danej cechy w stopniu minimalnym, natomiast 10 — występowanie cechy w stopniu maksymalnym. W ten sposób wyrażali swoje przekonanie co do stopnia, w jakim badane marki piwa posiadają wymienione cechy. W celu określenia stopnia ważności każdej z tych cech zastosowano metodę dwóch badań pilotażowych. W pierwszym badaniu grupa ok. 30 osób była proszona o wypisanie cech, które

biorą pod uwagę decydując o zakupie piwa. Następnie 13 najczęściej powtarzających się cech umieszczono w minikwestionariuszu i ponownie grupa ok. 30 osób nadawała im rangi od najważniejszej do najmniej ważnej przy wyborze piwa. W ten sposób powstała ostateczna lista 9 cech ocenianych najwyżej. Na podstawie listy 9 cech uzyskanej w badaniach pilotażowych i kwestionariuszach, w których osoby badane oceniały, w jakim stopniu dana cecha występuje, uzyskano wynik określający postawę wobec badanych marek.

Metoda porównywania parami — to metoda, która dzięki wykorzystaniu skalowania wielowymiarowego nieparametrycznego umożliwia konstrukcję przestrzeni preferencyjnej obrazującej spostrzegany przez konsumenta fragment sytuacji rynkowej. Badani porównywali pary marek (każda z każdą, bez powtórzeń) i wskazywali w każdej parze tę, którą by wybrali. Następnie na dziesięciostopniowej skali oceniali pewność swojego wyboru: od 1 — „nie jestem w ogóle pewny” do 10 — „jestem całkowicie pewny”. W pierwszej wersji ankiety respondenci porównywali 3 pary marek, w drugiej aż 21 par. W wyniku zastosowania programów MINISSA i PINDIS, autorstwa prof. Jamesa Lingoesa z Uniwersytetu w Michigan, uzyskano przestrzenną reprezentację preferencji (tzw. mapę preferencji) trzech bądź siedmiu marek i marki „idealnej” (najbliższej konsumentowi) oraz wynik liczbowy mówiący o odległości konsument—marka. Im uzyskany wynik (odległość konsument—marka) był mniejszy, tym dana marka bardziej odpowiadała preferencjom osób badanych i na odwrót — im odległość marki od konsumenta stawała się większa, tym bardziej dana marka oddalała się od oczekiwań uczestników badania.

ANALIZA WYNIKÓW BADANIA

Do weryfikacji hipotezy wykorzystano wielokrotną analizę regresji oraz korelacje cząstkowe. Korzystano z komputerowego programu statystycznego Statistica.

Hipoteza mówiła o tym, że większy wpływ na decyzje o wyborze marki wywierają argumenty emocjonalne niż racjonalne. Do jej weryfikacji użyto analizy regresji wielokrotnej. Zmienne zależne to odległości konsument—marka dla marek: Perła, Żywiec, Żubr, Tyskie, Lech, Karpackie, Warka. Zmienne niezależne (predyktory) to postawa wobec każdej z tych marek (aspekt poznawczy, racjonalny) oraz afekt do każdej z tych marek (aspekt emocjonalny). Test F był istotny statystycznie dla każdej ze zmiennych zależnych na poziomie $p < 0,01$, z wyjątkiem zmiennych afekt do Karpackiego i postawa wobec Karpackiego (tabl.: 1—7). Oznacza to, że równania regresji pozwalają w istotny statystycznie sposób przewidzieć poziom wszystkich zmiennych zależnych, z wyjątkiem zmiennej zależnej konsument—marka Karpackie. Marka ta była słabo rozpoznawalna wśród uczestników badania. Spowodowało to liczne braki danych, zatem nie można było uznać uzyskanych dla niej wyników za wiarygodne. Zdedukowano, że zostanie ona pominięta w dalszej analizie wyników.

Model 1. Zmienna zależna: odległość konsument—marka Perła, zmienne niezależne: afekt do Perły i postawa wobec Perły.

TABL. 1. PODSUMOWANIE ANALIZY REGRESJI DLA MODELU 1

Model 1	$F(2,199) = 37,266 \quad p < 0,0000$		
	β	p	korelacja cząstkowa
Afekt do Perły	-0,3550	0,0000	-0,2767
Postawa wobec Perły	-0,2042	0,0203	-0,1634
R -kwadrat	0,2724		

Źródło: opracowanie własne na podstawie pakietu Statistica.

Model 2. Zmienna zależna: odległość konsument—marka Żywiec, zmienne niezależne: afekt do Żywca i postawa wobec Żywca.

TABL. 2. PODSUMOWANIE ANALIZY REGRESJI DLA MODELU 2

Model 2	$F(2,199) = 17,048 \quad p < 0,0000$		
	β	p	korelacja cząstkowa
Afekt do Żywca	-0,3828	0,0000	-0,3110
Postawa wobec Żywca	0,0006	0,9935	0,0005
R -kwadrat	0,1462		

Źródło: jak przy wykr. 1.

Model 3. Zmienna zależna: odległość konsument—marka Żubr, zmienna niezależna: afekt do Żubra i postawa wobec Żubra.

TABL. 3. PODSUMOWANIE ANALIZY REGRESJI DLA MODELU 3

Model 3	$F(2,199) = 21,063 \quad p < 0,0000$		
	β	p	korelacja cząstkowa
Afekt do Żubra	-0,3762	0,0000	-0,3144
Postawa wobec Żubra	-0,0642	0,4256	-0,0564
R-kwadrat	0,1747		

Źródło: jak przy wykr. 1.

Model 4. Zmienna zależna: odległość konsument—marka Tyskie, zmienne niezależne: afekt do Tyskiego i postawa wobec Tyskiego.

TABL. 4. PODSUMOWANIE ANALIZY REGRESJI DLA MODELU 4

Model 4	$F(2,98) = 15,732 \quad p < 0,0000$		
	β	p	korelacja cząstkowa
Afekt do Tyskiego	-0,3348	0,0023	-0,3009
Postawa wobec Tyskiego	-0,2178	0,0448	-0,2011
R-kwadrat	0,2430		

Źródło: jak przy wykr. 1.

Model 5. Zmienna zależna: odległość konsument—marka Lech, zmienne niezależne: afekt do Lecha i postawa wobec Lecha.

TABL. 5. PODSUMOWANIE ANALIZY REGRESJI DLA MODELU 5

Model 5	$F(2,98) = 13,149 \quad p < 0,0000$		
	β	p	korelacja cząstkowa
Afekt do Lecha	-0,2384	0,0433	-0,2024
Postawa wobec Lecha	-0,2695	0,0228	-0,2275
R-kwadrat	0,2115		

Źródło: jak przy wykr. 1.

Model 6. Zmienna zależna: odległość konsument—marka Karpackie, zmienne niezależne: afekt do Karpackiego i postawa wobec Karpackiego.

TABL. 6. PODSUMOWANIE ANALIZY REGRESJI DLA MODELU 6

Model 6	$F(2,98) = 0,1755 \quad p < 0,8392$		
	β	p	korelacja cząstkowa
Afekt do Karpackiego	-0,0495	0,7870	-0,0273
Postawa wobec Karpackiego	0,0945	0,6067	0,0520
R -kwadrat	0,0035		

Źródło: jak przy wykr. 1.

Model 7. Zmienna zależna: odległość konsument—marka Warka, zmienne niezależne: afekt do Warki i postawa wobec Warki.

TABL. 7. PODSUMOWANIE ANALIZY REGRESJI DLA MODELU 7

Model 7	$F(2,98) = 19,871 \quad p < 0,0000$		
	β	p	korelacja cząstkowa
Afekt do Warki	-0,4778	0,0001	-0,3701
Postawa wobec Warki	-0,0793	0,5138	-0,0660
R -kwadrat	0,2885		

Źródło: jak przy wykr. 1.

Analizy pokazują, że hipoteza o większym wpływie czynników emocjonalnych niż racjonalnych na preferencje konsumentów co do wyboru marek piwa potwierdziła się. Współczynnik determinacji R -kwadrat pozwala wnioskować o tym, jaki procent wariancji zmiennej zależnej jest wyjaśniany przez zmienne niezależne. W przypadku Perły wynosi on 0,272, co oznacza, że ok. 27% zmienności Y zależy od afektu i poznania. Dla Żywca R -kwadrat wynosi 0,146, tzn. że ok. 15% wariancji Y zależy od X , dla Żubra współczynnik determinacji osiąga 0,174, czyli 17% wariancji Y zależy od afektu i poznania marki. Dla piwa Tyśkiego R -kwadrat = 0,243, co oznacza, że 24% wariancji Y zależy od X . W przypadku Lecha współczynnik determinacji osiąga 0,211, czyli 21% zmienności Y zależy od predyktorów ujętych w modelu 5. Dla Warki R -kwadrat wyniosło 0,288, co oznacza, że afekt i poznanie wyjaśniają ok. 29% wariancji Y (wykres).

Następnym etapem była analiza poszczególnych zmiennych niezależnych pod kątem ich istotności dla Y . Standaryzowany współczynnik regresji β jest zbliżony do współczynnika korelacji między uwzględnionymi w analizie zmiennymi. Pozwala więc sprawdzić poziom istotności poszczególnych zmiennych X dla zmiennej Y . Dla Perły współczynnik β w obu przypadkach jest istotny statystycznie. Wartość współczynnika β zarówno w przypadku afektu, jak i postawy przyjmuje wartości ujemne, co pokazuje tabl. 1. Oznacza to, że zależność jest odwrotnie proporcjonalna, tzn. im większa odległość konsument—marka Perła, tym mniejsza postawa i afekt do Perły. Kwadrat korelacji częściowych pozwala stwierdzić, że:

- a) $-0,277 \cdot -0,277=0,077$, czyli o preferencji Perły w 8% decyduje afekt do Perły,
- b) $-0,163 \cdot -0,163=0,027$, czyli o preferencji Perły w ok. 3% decyduje postawa wobec Perły.

W przypadku Żywca wartość standaryzowanego współczynnika regresji β jest istotna tylko w przypadku predyktora afekt do Żywca i przyjmuje wartość ujemną, tzn. że jest to zależność odwrotnie proporcjonalna. Im odległość konsument—marka Żywiec jest większa, tym afekt do Żywca jest mniejszy. Kwadrat korelacji częściowej dla zmiennej afekt do Żywca to $-0,311 \cdot -0,311=0,096$, co pozwala stwierdzić, że ok. 10% zmienności odległości konsument—marka Żywiec zależy od afektu do tej marki.

Również w przypadku marki Żubr tylko w odniesieniu do zmiennej afekt współczynnik β jest istotny statystycznie i przyjmuje wartość ujemną, co świadczy o zależności odwrotnie proporcjonalnej. Kwadrat korelacji cząstkowej dla zmiennej niezależnej afekt do Żubra wynosi $-0,314 \cdot -0,314 = 0,099$, czyli tak samo jak w przypadku Żywca, nastawienie emocjonalne do marki Żubr w ok. 10% decyduje o preferencji tej marki.

Wyniki analizy regresji dla modelu 4 pokazują, że zarówno w przypadku zmiennej afekt do Tyskiego, jak i zmiennej postawa do tego piwa standaryzowany współczynnik regresji β był istotny statystycznie, a zależność ta była odwrotnie proporcjonalna, ponieważ współczynnik β przyjmował wartości ujemne. Kwadrat korelacji cząstkowych pozwala stwierdzić, że:

- a) $-0,301 \cdot -0,301 = 0,09$, czyli o preferencji Tyskiego w 9% decyduje afekt do tej marki,
- b) $-0,201 \cdot -0,201 = 0,040$, czyli o preferencji Tyskiego w 4% decyduje postawa wobec Tyskiego.

Dla marki Lech współczynnik β w obu przypadkach jest istotny statystycznie. Wartość współczynnika β zarówno w przypadku afektu, jak i postawy przyjmuje wartości ujemne (tabl. 5.) Oznacza to, że zależność jest odwrotnie proporcjonalna, tzn. im mniejsza odległość konsument—marka Lech, tym większy afekt i postawa wobec Lecha. Kwadrat korelacji cząstkowych pozwala stwierdzić, że:

- a) $-0,202 \cdot -0,202 = 0,040$, czyli afekt do Lecha w 4% decyduje o zmienności odległości konsument—marka Lech,
- b) $-0,228 \cdot -0,228 = 0,052$, czyli o odległości konsument—marka Lech w ok. 5% decyduje postawa wobec Lecha.

W modelu 7 dotyczącym marki Warka współczynnik β okazał się istotny tylko dla zmiennej afekt do Warki. Przyjmuje on wartość ujemną, zatem im afekt do marki Warka jest większy, tym odległość konsument—marka Warka maleje. Kwadrat korelacji cząstkowej dla zmiennej afekt wynosi $-0,370 \cdot -0,370 = 0,137$, co pozwala stwierdzić, że o prawie 14% zmienności preferencji marki Warka decyduje afekt do tej marki.

Podsumowując uzyskane wyniki można stwierdzić, że hipoteza potwierdziła się. We wszystkich analizowanych przypadkach afekt do marki okazał się istotnym predykatorem preferencji konsumenta, a jedynie w przypadku trzech marek również postawa miała istotny wpływ na zmienną zależną. Zatem można stwierdzić, że o wyborze marki piwa w większym stopniu decydują czynniki afektywne niż poznawcze (postawa). Okazuje się, że właśnie emocje, a nie racjonalna ocena atrybutów marki w większym stopniu wpływają na wybór marki.

mgr Maria Sidoruk — *Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie*

LITERATURA

- Falkowski A., Tyszka T. (2003), *Psychologia zachowań konsumenckich*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk
- Maruszewski T. (2001), *Psychologia poznania*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk

SUMMARY

The present research is aimed at investigating whether the attitude and affection for brand names everges an influence on preferences for researched beer brands and also at investigating what is the possible power of this influence. The following research methods were used: the scale for measuring the affection the scale for measuring the attitude according to Fischbein as well as a comparison in pairs, which then enabled the use of multidimensional scaling. Variance and correlation methods were used in the analysis. Research results allowed to claim, that in case of all brand names which were covered by research the emotional factors considerably influence the preferences of consumers.

РЕЗЮМЕ

Предметом исследования является испытание влияет ли отношение и привычка к марке на предпочтения обследуемых марок пива, а также какая, возможная сила этого влияния. Были использованы следующие обследуемые методы: Шкала для измерения аффекта, Шкала для измерения отношения по Фишбейну а также Метод сопоставления парами, который позволил использовать многомерную градуировку. В анализе использовался метод дисперсии и корреляции. Полученные результаты позволили сделать вывод, что в случае всех марок охваченных обследованием эмоциональные факторы имеют основное влияние на предпочтения потребителей.

STATYSTYKA REGIONALNA

Marcin SALAMAGA

Konkurencyjność inwestycyjna województw w ujęciu dynamicznym

W literaturze przedmiotu można znaleźć różne ujęcia pojęcia konkurencyjności. Może być ono odnoszone do krajów, regionów, działów i branż gospodarki. Wymienia się więc m.in. konkurencyjność: międzynarodową, regionalną, przemysłową, handlową czy inwestycyjną (Rynarzewski, Zielińska-Głębocka, 2006). Przez konkurencyjność inwestycyjną można rozumieć warunki o charakterze społeczno-ekonomicznym czy prawnym zachęcające potencjalnych inwestorów

do lokowania kapitału w danym regionie, dziale gospodarki czy branży przemysłowej. Odzwierciedleniem atrakcyjności inwestycyjnej regionu lub branży może być zarówno wielkość, jak i udział inwestycji lokowanych w danym regionie (branży) oraz dynamika i kierunek zmian inwestycji.

Wśród czynników decydujących o konkurencyjności inwestycyjnej można wymienić: lokalizację, infrastrukturę techniczną i społeczną, zasoby środowiska naturalnego, zasoby pracy, zaplecze naukowo-badawcze, wykwalifikowaną kadrę pracowniczą, udogodnienia podatkowe, sprzyjającą inwestycjom politykę samorządów lokalnych, chłonność rynku, rozwinięte zaplecze okołobiznesowe i inne.

Celem artykułu jest porównanie dynamiki kształtowania się konkurencyjności inwestycyjnej województw. Podstawą prowadzonej analizy jest zaproponowany wskaźnik względnej przewagi inwestycyjnej, którego wartości zostały obliczone dla rolnictwa, przemysłu i usług w latach 2000–2008. Pozwoli to na sprawdzenie, czy i w jakim kierunku następowała zmiana konkurencyjności inwestycyjnej województw po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej.

W badaniach wykorzystano analizę zgodności¹ (Blasius, 2001), co umożliwiło wyodrębnienie profili województw o zbliżonej atrakcyjności inwestycyjnej w poszczególnych działach gospodarki w porównywanych okresach. Wyniki badania pozwolą m.in. na wskazanie w różnych województwach obszarów działalności gospodarczej wymagających doinwestowania, jak i wyróżniających się pod względem wysokiej konkurencyjności inwestycyjnej. Aby lepiej poznać zmiany zachodzące w konkurencyjności inwestycyjnej województw, przeprowadzono badania porównujące inwestycje sektora publicznego i sektora prywatnego. Obliczenia wykonano na podstawie danych z lat 2000–2008 pochodzących z Banku Danych Regionalnych GUS².

METODA PORÓWNANIA KONKURENCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ WOJEWÓDZTW

Wartość wskaźnika względnej przewagi inwestycyjnej można obliczyć zgodnie ze wzorem:

$$WWP = \frac{I_{ij} \cdot \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m I_{ij}}{\sum_{i=1}^n I_{ij} \cdot \sum_{j=1}^m I_{ij}} \quad (1)$$

gdzie:

I_{ij} — wartość inwestycji w i -tym dziale j -tej jednostki terytorialnej,

n — liczba działów w gospodarce,

m — liczba jednostek terytorialnych.

¹ Analiza zgodności (analiza korespondencji, ang. *correspondence analysis*, analiza odpowiedniości lub powiązań) jest to metoda statystyczna eksploracyjnej analizy macierzy kontyngencji lub macierzy prawdopodobieństwa.

² http://www.stat.gov.pl/bdr_n/app/strona.indeks.

Jeżeli wartość *WWP* przekracza 1, wówczas udział inwestycji w *i*-tym obszarze działalności gospodarczej w *j*-tym województwie jest większy niż przeciętny udział inwestycji w tym dziale gospodarki w łącznej wartości inwestycji we wszystkich województwach. Sytuację tę określono jako względną przewagę inwestycyjną *j*-tego województwa w *i*-tym dziale gospodarki. W przypadku gdy wartość *WWP* nie przekracza jedności, wówczas dane województwo nie ma względnej przewagi w inwestycjach w *i*-tym obszarze gospodarki.

Wskaźnik względnej przewagi wykorzystano również do obliczania względnej konkurencyjności inwestycyjnej województw w poszczególnych latach badanego okresu. Z tego powodu niektóre oznaczenia we wzorze (1) uległy przedefiniowaniu: I_{ij} — wartość inwestycji w *i*-tym roku dla *j*-tej jednostki terytorialnej oraz *n* — liczba badanych lat.

Obliczone wartości wskaźnika (1) dla szesnastu województw były podstawą do przeprowadzenia analizy zgodności. Pierwsza część badań obejmuje wykorzystanie tej metody do wskazania województw najbardziej podobnych ze względu na poziom konkurencyjności inwestycji według działów gospodarki narodowej. W tym celu wartościom *WWP* przypisano rangi, porządkując województwa od najbardziej konkurencyjnych do najmniej konkurencyjnych według każdego obszaru gospodarki. Następnie wprowadzono odwrócone rangi (najwyższą rangę otrzymało województwo o najniższej konkurencyjności inwestycji). Wprowadzenie odwróconych rang (antyrang) (Greenacre, 1993) umożliwia pełniejszy opis województw poprzez wskazanie ich słabych i mocnych stron konkurencyjności inwestycji według określonych działów gospodarki. Aby zbadać, w jaki sposób zmieniała się konkurencyjność województw, przeprowadzono rangowanie województw w 2000 r. i 2008 r.

W kolejnej części analizy zbadano dynamikę konkurencyjności inwestycyjnej w latach 2000—2008. To badanie wykonano w odniesieniu do inwestycji ogółem oraz osobno w sektorach publicznym i prywatnym. Tu również przeprowadzono rangowanie województw na podstawie wartości *WWP* i zastosowano system rang odwróconych. Na podstawie macierzy z podwojonymi rangami przeprowadzono klasyczną analizę zgodności (Stanimir, 2005). O wyborze tej właśnie metody analizy danych zdecydowały jej szerokie możliwości badania współwystępowania obiektów (województw) i cech (wskaźników względnej przewagi inwestycyjnej) oraz relacji zachodzących pomiędzy nimi.

KONKURENCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA WOJEWÓDZTW WEDŁUG DZIAŁÓW GOSPODARKI

Na potrzeby prowadzonej analizy zmiennym odnoszącym się do poszczególnych grup sekcji PKD 2007 (nazywanych dalej działami gospodarki narodowej) przypisano następujące oznaczenia: rolnictwo — *r*, przemysł — *p*, usługi — *u*.

Dział *rolnictwo* obejmuje sekcje PKD A i B (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo). Dział *przemysł* utworzono poprzez agregację sekcji PKD: B, C, D, E i F (górnictwo i wydobywanie, przetwórstwo przemysłowe, przemysł energetyczny, dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz budownictwo). Natomiast dział *usługi* obejmuje sekcje PKD od G do S (handel, zakwaterowanie i gastronomia, transport, informacja i komunikacja, działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku, nieruchomości, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, usługi administrowania i wspierania, administracja publiczna i obrona narodowa, edukacja, opieka zdrowotna i pomoc społeczna, kultura, rozrywka i rekreacja oraz pozostała działalność usługowa).

Cechy wskazujące na brak względnej przewagi inwestycyjnej (reprezentujące antyrangi) oznaczono odpowiednio przez $\sim r$, $\sim p$, $\sim u$. Na końcu każdego działu gospodarki wyprowadzono dwie ostatnie cyfry roku badanego. Z kolei dla województw przyjęto następujące oznaczenia: woj. dolnośląskie — DS, kujawsko-pomorskie — KP, lubelskie — LU, lubuskie — LB, łódzkie — LD, małopolskie — MP, mazowieckie — MA, opolskie — OP, podkarpackie — PK, podlaskie — PD, pomorskie — PM, śląskie — SL, świętokrzyskie — SW, warmińsko-mazurskie — WM, wielkopolskie — WP, zachodniopomorskie — ZP.

Na wyk. 1 przedstawiono rezultaty analizy zgodności w postaci konfiguracji punktów reprezentujących województwa oraz opisujących je cech (antycech) w trzech wymiarach, wyjaśniających łącznie ok. 97,5% zmienności elementów macierzy obserwacji.

Na podstawie analizy współrzędnych punktów reprezentujących województwa można stwierdzić, że najbardziej nietypową strukturę wskaźników względnej konkurencyjności inwestycyjnej w latach 2000 i 2008 miały województwa mazowieckie i świętokrzyskie. Z kolei najbardziej typową strukturą wskaźników względnej przewagi konkurencyjnej inwestycji według poszczególnych działów gospodarki w badanym okresie cechowały się województwa wielkopolskie i zachodniopomorskie.

Warto również zauważyć, że wszystkie województwa były najsilniej zróżnicowane poprzez zmienność wskaźników względnej konkurencyjności inwestycyjnej w przemyśle w 2008 r. Najmniejsze zaś zróżnicowanie województw miało miejsce ze względu na konkurencyjność inwestycji w rolnictwie w 2008 r.

Analiza wartości własnych odpowiedniej macierzy obserwacji pozwala stwierdzić, że pełne wyjaśnienie zmienności cech opisujących województwa przy użyciu analizy zgodności jest możliwe w przestrzeni 6-wymiarowej. Współrzędne punktów w takiej przestrzeni wykorzystano do grupowania województw i opisujących je cech metodą Warda z odległością euklidesową. Wyniki tego grupowania przedstawiono na wyk. 2.

Wykorzystując kryterium pierwszego wyraźnego przyrostu odległości aglomeracyjnej wiązania (Sokołowski, 1992), dendrogram na wyk. 2 przycięto na wysokości wiązania 4,14, uzyskując 4 grupy województw i opisujących je wskaźników. Oto powstałe skupienia województw.

Województwa: zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie, podlaskie i lubuskie wyróżniały się względną konkurencyjnością inwestycyjną w rolnictwie zarówno w roku 2000, jak i w 2008 r.

Województwa: pomorskie, mazowieckie, małopolskie i lubelskie cechowały się występowaniem względnej przewagi inwestycyjnej w usługach w obu rozpatrywanych okresach. Ponadto charakteryzował je brak względnej konkurencyjności inwestycyjnej w przemyśle również w obu badanych latach.

Województwa: opolskie, świętokrzyskie i kujawsko-pomorskie wyróżniały się względną przewagą inwestycyjną w przemyśle oraz brakiem takiej przewagi w usługach w obu badanych latach.

Województwa: podkarpackie, łódzkie, śląskie i dolnośląskie cechowały się niską względną przewagą inwestycyjną w rolnictwie w obu okresach.

ZMIANY W KONKURENCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ WOJEWÓDZTW W LATACH 2000—2008

Aby porównać względną konkurencyjność inwestycyjną województw we wszystkich działach gospodarki łącznie w latach 2000—2008 przeprowadzono następną analizę zgodności. W tym przypadku obliczano wartości WWP w odniesieniu do kolejnych lat okresu 2000—2008. Z kolei zmienne zawierające uporządkowanie województw według tych wskaźników (najwyższą rangę otrzymało województwo o najwyższej konkurencyjności inwestycji) oznaczano dwiema ostatnimi cyframi odpowiedniego roku. Zmienne reprezentujące odwrócone rangi otrzymały oznaczenia od ~00 do ~08. Na wyk. 3 przedstawiono konfigurację punktów reprezentujących województwa oraz opisujące je cechy (antycechy) w trzech wymiarach, wyjaśniających łącznie ok. 75,8% zmienności elementów macierzy obserwacji.

Analiza współrzędnych punktów na wyk. 3 pozwala zauważyć, że województwa były najsilniej zróżnicowane poprzez zmienność wskaźników względnej konkurencyjności inwestycyjnej we wszystkich działach gospodarki w 2008 r. Z kolei w 2002 r. województwa wykazały najmniejsze zróżnicowanie pod względem wskaźników względnej przewagi inwestycyjnej.

Aby uzyskać pełne wyjaśnienie zmienności cech opisujących województwa, przeprowadzono analizę zgodności w przestrzeni 9-wymiarowej (taki wymiar przestrzeni wybrano na podstawie analizy wartości własnych odpowiedniej macierzy obserwacji). Współrzędne punktów w tej przestrzeni wykorzystano do grupowania województw i opisujących je cech metodą Warda z odległością euklidesową (wyk. 4).

Stosując kryterium pierwszego wyraźnego przyrostu odległości aglomeracyjnej wiązania, dendrogram na wyk. 4 przycięto na wysokości wiązania 7,2. Otrzymano w ten sposób 4 grupy województw o zbliżonym poziomie względnej przewagi inwestycyjnej w poszczególnych latach (tabl.).

**CHARAKTERYSTYKA SKUPIEŃ WOJEWÓDZTW OTRZYMANYCH NA WYKR. 4
W PODZIALE NA OKRESY WZGLĘDNEJ PRZEWAGI INWESTYCYJNEJ
ORAZ OKRESY BRAKU TAKIEJ PRZEWAGI**

Grupy województw	Okresy względnej przewagi inwestycyjnej	Okresy braku względnej przewagi inwestycyjnej
Podlaskie, warmińsko-mazurskie, małopolskie, łódzkie	2005—2007	2000—2002
Zachodniopomorskie, śląskie, pomorskie	2000, 2008	2003—2005
Podkarpackie, wielkopolskie, lubelskie, świętokrzyskie, kujawsko-pomorskie	2002—2004	2006, 2007
Opolskie, lubuskie, mazowieckie, dolnośląskie	2001	2008

Ź r ó d ł o: opracowanie własne.

Analiza tablicy pozwala stwierdzić, że dla większości województw charakterystyczne było występowanie (bądź brak) względnej przewagi inwestycyjnej zazwyczaj w sekwencjach dwu- lub trzyletnich. Takie kilkuletnie utrzymywanie zbliżonej pozycji w zakresie konkurencyjności inwestycyjnej w przypadku niektórych województw może świadczyć o powolnych zmianach zachodzących w strukturze rzeczowej inwestycji oraz o słabej dynamice zmian poziomu inwestycji. Jedną z możliwych przyczyn tej sytuacji jest fakt, że makrostruktury cechują się na ogół znacznym stopniem inercji i zazwyczaj rzadko w krótkim okresie wykazują skłonność do znacznych zmian (Kukuła, 2003).

Aby uzyskać odpowiedź na pytanie, czy i w jakim stopniu województwa miały podobną dynamikę względnej konkurencyjności w inwestycjach sektora publicznego i prywatnego, przeprowadzono kolejne etapy badania:

- 1) wykonano analizę zgodności osobno dla obu tych sektorów gospodarczych, w analogiczny sposób jak w przypadku inwestycji ogółem;
- 2) wykorzystując współrzędne punktów w przestrzeni o wymiarach zapewniających pełne wyjaśnienie zróżnicowania zmienności danych wejściowych, dokonano grupowania województw i charakteryzujących je cech metodą Warda z odległością euklidesową;
- 3) odcięto dendrogramy na wysokościach wiązania wynikających z kryterium pierwszego wyraźnego przyrostu odległości aglomeracyjnej wiązania;
- 4) wyodrębniono skupienia województw i charakteryzujących je okresów względnej przewagi inwestycyjnej (bądź braku takiej przewagi);
- 5) obliczono wartości wskaźnika zgodności grupowania województw.

Wyniki grupowania województw metodą Warda (z odległością euklidesową) na podstawie rezultatów analizy zgodności przeprowadzonej dla województw i wskaźników względnej przewagi inwestycyjnej w sektorach publicznym i prywatnym przedstawiono na wyk. 5 i 6.

Analizując wyniki grupowania województw i opisujących je cech na wyk. 5 i 6 można zauważyć, że okresy względnej przewagi konkurencyjnej w inwestycjach sektora publicznego, jak i prywatnego tworzą na ogół sekwencje kilku następujących po sobie lat. Podobna prawidłowość dotyczy okresów braku względnej przewagi inwestycyjnej w obu rozpatrywanych sektorach. Potwierdza to hipotezę o powolnych przeobrażeniach zachodzących w strukturze inwestycji i świadczy o słabej dynamice zmian poziomu inwestycji publicznych i prywatnych. Aby sprawdzić, czy województwa mające podobną dynamikę konkurencyjności w inwestycjach sektora publicznego mają również zbliżony poziom względnej konkurencyjności inwestycyjnej w sektorze prywatnym, obliczono wartość skorygowanego wskaźnika Randa (Arabie, Hubert, 1985). Wskaźnik ten, obliczany na podstawie tablicy kontyngencji o w wierszach odpowiadających skupieniom w pierwszym grupowaniu i k kolumnach odpowiadających skupieniom w drugim grupowaniu, można obliczyć zgodnie ze wzorem (2):

$$HA = \frac{0,5 \left(\sum_{i=1}^w \sum_{j=1}^k n_{ij}^2 - n \right) - E(a)}{\max(a) - E(a)} \quad (2)$$

gdzie:

$$E(a) = \frac{\sum_{i=1}^w \binom{n_{i.}}{2} \cdot \sum_{j=1}^k \binom{n_{.j}}{2}}{\binom{n}{2}}$$

$$\max(a) = 0,5 \left(\sum_{i=1}^w \binom{n_{i.}}{2} + \sum_{j=1}^k \binom{n_{.j}}{2} \right)$$

$$n_{i.} = \sum_{j=1}^k n_{ij}$$

$$n_{.j} = \sum_{i=1}^w n_{ij}$$

n — łączna liczba grupowanych obiektów,

n_{ij} — liczba obiektów należących jednocześnie do i -tego skupienia w pierwszym grupowaniu i j -tego skupienia w drugim grupowaniu.

Wartości skorygowanego wskaźnika Randa należą na ogół do przedziału $[0;1]$, chociaż teoretycznie możliwe są także jego wartości ujemne (Arabie, Hubert, 1985). Im wartość wskaźnika (2) bliższa jest jednoci, tym większy poziom zgodności grupowania obiektów. Gdy zaś wartości wskaźnika (2) są bliższe 0, tym mniejszy poziom zgodności grupowania obiektów.

Obliczona wartość miernika (2) wyniosła 0,084, co wskazuje na niewielką zgodność wyników grupowania województw. Zatem województwa podobne pod względem dynamiki konkurencyjności inwestycyjnej w sektorze publicznym na ogół miały inną dynamikę konkurencyjności inwestycji w sektorze prywatnym. Wydaje się, że może to wynikać z odmiennej struktury rzeczowej inwestycji publicznych i prywatnych w poszczególnych województwach oraz z różnych kierunków i tempa zmiany struktury inwestycji publicznych i prywatnych.

Podsumowanie

Przedstawiona metoda badań stwarza możliwość wskazania działów gospodarki, w których województwa poprawiały, obniżały bądź utrzymywały na stałym poziomie swoją względną konkurencyjność inwestycji w latach 2000—2008. W zasadzie, w przypadku wszystkich badanych województw można stwierdzić, że utrzymywały one swoją pozycję konkurencyjną (niską bądź wysoką) w 2008 r. w stosunku do 2000 r. w charakterystycznych dla nich działach gospodarki. Dowodzi to, iż przemiany zachodzące w konkurencyjności inwestycyjnej województw, a co za tym idzie w strukturze samych inwestycji, są raczej powolne. Taki wniosek uzyskano również na podstawie analizy dynamiki względnej konkurencyjności inwestycji w sektorach publicznym i prywatnym, mimo że kierunki i charakter zmian względnej konkurencyjności inwestycyjnej w tych sektorach okazały się podobne w niewielkim stopniu. To można jednak wyjaśnić odmienną specyfiką kapitału publicznego i prywatnego. Inwestorzy publiczni i prywatni mogą mieć rozbieżne cele inwestycyjne i różne preferencje co do branż czy działów gospodarki, w których lokują kapitał. To powoduje, że już sama struktura inwestycji w sektorach publicznym i prywatnym jest odmienna.

dr Marcin Salamaga — *Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie*

LITERATURA

- Arabie P., Hubert L. (1985), *Comparing Partitions*, „Journal of Classification”, No. 2
- Blasius J. (2001), *Korrespondenzanalyse*, München, Oldenbourg Verlag
- Greenacre M. (1993), *Correspondence Analysis in Practice*, London, Academic Press
- Kukuła K. (2003), *Elementy statystyki w zadaniach*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Rynarzewski T., Zielińska-Głębocka A. (2006), *Międzynarodowe stosunki gospodarcze. Teoria wymiany i polityki handlu międzynarodowego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Sokołowski A. (1992), *Empiryczne testy istotności w taksonomii*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie. Monografie”, nr 108, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków
- Stanimir A. (2005), *Analiza korespondencji jako narzędzie do badania zjawisk ekonomicznych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław

SUMMARY

The main purpose of the article is to compare investment competitiveness dynamics of the Polish voivodships. In the analysis there are used data on the investments by main sectors of national economy in 2000 to 2008. In the study the application of Revealed Investment Advantage Index according to the sectors of national economy has been proposed. The calculated values of the Revealed Investment Advantage Index for each Polish province are basis for the application of correspondence analysis. The correspondence analysis lets to create profiles of Polish voivodships so that observations in the same group have the similar investment competitiveness by sectors of national economy. In the paper there are presented voivodships which have increasing or decreasing investment competitiveness in the private and public sectors in 2008—2000.

РЕЗЮМЕ

В статье была сопоставлена динамика инвестиционной конкурентоспособности воеводств. Для этой цели использовался показатель относительного инвестиционного преимущества, которого значения исчислились в 2000—2008 гг для главных отраслей народного хозяйства. В обследовании использовался в том числе анализ соответствия. Это позволило выделить профили воеводств со сближенной инвестиционной привлекательностью а также с похожими друг на друга изменениями в инвестиционной конкурентоспособности по отдельным отраслям хозяйства. В статье была сопоставлена динамика изменений инвестиционной конкурентоспособности воеводств в общественном и частном секторах.

STATYSTYKA MIĘDZYNARODOWA

Jerzy BARUK

Wspomaganie innowacji finansowanych przez przedsiębiorstwa w Unii Europejskiej

Podstawową cechą współczesnego przedsiębiorstwa powinna być jego konkurencyjność, a więc zdolność do realizacji strategicznych celów dla gospodarki rynkowej o zasięgu globalnym. Zjawiska towarzyszące funkcjonowaniu przed-

siębiorstw w tym otoczeniu coraz powszechniej określa się pojęciem „nowy krajobraz konkurencyjny”. Jego podstawowymi parametrami są (Stankiewicz, 2001): wzrost strategicznych nieciągłości (turbulentność); zacieranie się granic sektorów; hiperkonkurencyjne rynki; silna presja na spełnienie oczekiwań klientów; dynamiczne zmiany w oczekiwaniach pracowników i przebiegu ścieżek ich rozwoju zawodowego; ceny i jakość; koncentracja na innowacjach będących skutkiem systematycznego uczenia się.

Jednocześnie przebieg procesów informacyjno-decyzyjnych w przedsiębiorstwach coraz silniej uwarunkowany jest czynnikami tkwiącymi w ich otoczeniu, wpływającymi na kształt konkurencyjnego środowiska. Wśród całej gamy takich czynników na wyróżnienie zasługują (Prahalaad, Hamel, 1994): dynamiczny rozwój techniki i technologii, narastająca globalizacja konkurencji oraz dynamiczne zmiany w preferencjach klientów.

Czynniki tkwiące w otoczeniu przedsiębiorstwa muszą być systemowo identyfikowane i analizowane po to, aby projektować i wdrażać racjonalne zmiany w sposobach pojmowania współczesnej konkurencji. Pozwoli to kierownictwu w wymiarze strategicznym weryfikować tzw. „dominującą logikę przedsiębiorstwa”. Jest to system poglądów, specyfika myślenia i postrzegania rzeczywistości pozwalających kierownictwu przedsiębiorstwa budować strategię oraz zdobywać potencjał konkurencyjności w postaci zbioru materialnych i niematerialnych zasobów, stwarzających możliwość wykorzystania instrumentów skutecznego konkurencji, takich jak (Gadomski, 2004): innowacje, ceny, jakość, promocja, elastyczność i szybkość działania, umiejętność zdobywania przewagi konkurencyjnej.

Wśród tych instrumentów szczególną rolę spełniają innowacje, bowiem pozwalają (Baruk, 2008) zaferować klientom nowe wartości, optymalizować rozwiązania strukturalne oraz koszty projektowania i realizacji procesów w przedsiębiorstwie, przekształcać rutynową organizację w organizację uczącą się, tworzyć i przekształcać przewagę zasobową na przewagę rynkową w sposób metodyczny.

Wśród wielu czynników ograniczających realizację wspomnianej logiki mogą być: bariery mentalne kierowników, niedostateczne opanowanie przez menedżerów nowoczesnych metod zarządzania, brak koncepcji wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstwa dzięki innowacjom, a zwłaszcza możliwości finansowe przedsiębiorstw i racjonalne ich rozdysponowanie na działania wspomagające innowacje.

Zasadne jest więc pytanie, jakie działania wspomagające innowacje preferowane są przez kierowników przedsiębiorstw? Próbę odpowiedzi na to pytanie podjęto na podstawie wyników badania ankietowego przeprowadzonego w 2009 r. w 27 krajach członkowskich Unii Europejskiej (UE) przez the Gallup Organization na prośbę Directorate General Enterprise and Industry. Badaniem objęto 5238 przedsiębiorstw zatrudniających przynajmniej 20 pracowników (*Innobarometer ...*, 2009). Jedno z pytań dotyczyło potwierdzenia, czy od 2006 r. przedsiębiorstwo poniosło wydatki na wymienione w kwestionariuszu działania wspomagające innowacje, takie jak:

- działalność badawczo-rozwojowa (B+R) prowadzona wewnątrz przedsiębiorstwa;
- działalność B+R na potrzeby danego przedsiębiorstwa zrealizowana przez inne przedsiębiorstwa lub organizacje badawcze;

- zakup nowych lub istotnie udoskonalonych maszyn, wyposażenia i oprogramowania;
- zakup lub udzielenie licencji na patenty, wynalazki, know-how i inne rodzaje wiedzy;
- szkolenie wspierające innowacyjne działania;
- projekty (graficzny, opakowania, procesu, produktu, usługi lub obiektów przemysłowych);
- wnioski patentowe lub rejestracja projektu.

WYDATKI NA DZIAŁANIA WSPOMAGAJĄCE INNOWACJE

Odpowiedzi na to pytanie przedstawiono w tabl. 1. Wynika z niej, że przedsiębiorstwa UE w latach 2006—2008 finansowały więcej niż jedno działanie wspomagające innowacje. Najbardziej powszechne były wydatki na zakup nowych lub istotnie udoskonalonych maszyn, wyposażenia i oprogramowania (75,5% odpowiedzi). Na drugim miejscu znalazły się wydatki na różne formy szkoleń wspomagających działalność innowacyjną (49,8%). Więcej niż co trzecie przedsiębiorstwo ponosiło wydatki na działalność B+R prowadzoną we wnętrzu przedsiębiorstwa (36,1%). Blisko 30% badanych przedsiębiorstw finansowało różnego rodzaju projekty, a ponad 22% kierowało swoje środki na finansowanie prac B+R, ale realizowanych przez inne organizacje. Część przedsiębiorstw (15,2%) ponosiła wydatki na zakup wiedzy w postaci patentów, wynalazków, know-how itp. Co dziesiąta firma finansowała zastosowanie patentów lub rejestrację projektów.

TABL. 1. ODSETEK PRZEDSIĘBIORSTW PONOSZĄCYCH W LATACH 2006—2008 WYDATKI NA DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE INNOWACJE W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

K r a j e	Liczba badanych przedsiębiorstw	Działania wspierające innowacje						
		własne prace B+R	prace B+R wykonane na rzecz przedsiębiorstwa przez inne organizacje	zakup nowych lub istotnie udoskonalonych maszyn, wyposażenia lub oprogramowania	zakup patentów, wynalazków, know-how i innych typów wiedzy	szkolenie wspierające działania innowacyjne	projektowanie	wnioski patentowe lub rejestracja projektów
		w % badanych przedsiębiorstw ponoszących wydatki						
UE-27	5034	36,1	22,5	75,5	15,2	49,8	29,6	10,3
Austria	201	35,1	19,9	75,5	17,4	71,9	31,9	9,6
Belgia	200	41,3	32,4	71,6	17,4	49,4	24,6	18,8
Bułgaria	200	24,2	14,3	71,2	25,1	37,4	25,4	15,1
Cypr	70	56,1	37,0	82,8	11,1	39,3	60,6	17,6
Dania	200	49,9	28,8	72,7	16,1	37,3	27,9	10,7

TABL. 1. ODSETEK PRZEDSIĘBIORSTW PONOSZĄCYCH W LATACH 2006—2008 WYDATKI NA DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE INNOWACJE W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ (dok.)

K r a j e	Liczba badanych przedsiębiorstw	Działania wspierające innowacje						
		własne prace B+R	prace B+R wykonane na rzecz przedsiębiorstwa przez inne organizacje	zakup nowych lub istotnie udoskonalonych maszyn, wyposażenia lub oprogramowania	zakup patentów, wynalazków, know-how i innych typów wiedzy	szkolenie wspierające działania innowacyjne	projek-towanie	wnioski patentowe lub rejestracja projektów
		w % badanych przedsiębiorstw ponoszących wydatki						
Estonia	200	42,5	20,0	77,5	12,5	45,3	34,8	7,6
Finlandia	203	67,6	50,7	84,4	14,8	36,7	54,1	11,7
Francja	202	26,4	18,4	83,7	19,7	39,0	22,3	10,1
Grecja	200	54,8	30,2	84,4	13,6	31,9	48,7	4,8
Hiszpania	200	45,6	31,5	91,8	23,7	57,2	44,0	11,8
Irlandia	201	40,0	25,6	63,9	13,9	61,3	31,0	11,8
Litwa	200	25,2	25,9	79,4	20,7	55,5	45,0	19,8
Luksemburg	71	38,5	14,7	85,5	21,3	61,4	26,9	9,8
Łotwa	200	30,0	13,4	87,4	22,3	43,2	26,3	7,3
Malta	72	37,7	24,6	69,5	17,7	69,5	32,4	11,0
Niderlandy	200	50,7	23,4	69,7	15,2	39,3	28,3	8,9
Niemcy	200	20,8	18,4	72,9	7,6	63,9	25,0	5,4
Polska	201	34,8	23,5	65,5	16,5	39,0	29,7	19,0
Portugalia	203	36,6	23,4	79,5	18,1	45,2	29,9	6,8
Republika Czeska	204	36,1	15,9	55,5	11,9	55,9	30,0	11,9
Rumunia	201	31,6	18,5	85,1	18,4	35,4	33,6	13,6
Słowacja	202	24,9	16,6	70,6	10,9	53,2	37,6	8,1
Słowenia	200	50,4	34,0	80,0	18,8	47,7	32,6	13,6
Szwecja	200	53,3	30,4	85,5	21,3	29,9	42,5	16,0
W. Brytania	201	45,8	23,8	65,3	14,9	55,8	32,0	9,8
Węgry	202	20,5	9,8	60,4	4,2	17,2	22,4	4,3
Włochy	200	43,9	21,6	78,8	11,4	49,2	20,7	9,3

Ź r ó ł o: opracowano na podstawie publikacji *Innobarometer...* (2009).

W przekroju państw członkowskich widoczne jest zróżnicowanie. Wśród „starych” państw członkowskich Unii przedsiębiorstwa hiszpańskie (91,8%), luksemburskie i szwedzkie (po 85,5%) najczęściej finansowały zakup maszyn, sprzętu czy oprogramowania. Z kolei wśród „nowych” państw członkowskich pod tym względem przodowały przedsiębiorstwa łotewskie (87,4%), rumuńskie (85,1%) i cypryjskie (82,8%). Tak duży odsetek przedsiębiorstw decydujących się na nabywanie innowacji w postaci maszyn, wyposażenia lub oprogramowania wskazuje na wyraźne preferowanie przez kadrę kierowniczą technologii materialnej.

Zróżnicowana była też powszechność finansowania szkoleń wspierających działania innowacyjne. Najbardziej powszechne było ono w przedsiębiorstwach austriackich (71,9%), maltańskich (69,5%), niemieckich (63,9%), czeskich (55,9%) i litewskich (55,5%). Wyjątek stanowiły przedsiębiorstwa węgierskie, wśród których tylko nieco ponad 17% zdecydowało się na finansowanie szkoleń.

Trzecim pod względem powszechności finansowania działaniem wspierającym innowacje były własne prace B+R. Najczęściej wskazywali je przedsiębiorcy fińscy (67,6%), greccy (54,8%) i szwedzcy (53,3%), cypryjscy (56,1%), słoweńscy (50,4%) i estońscy (42,5%). Najmniej powszechne było ono w przedsiębiorstwach niemieckich (20,8%) i francuskich (26,4%) oraz węgierskich (20,5%) i bułgarskich (24,2%).

Wśród pozostałych działań wspierających innowacje, finansowanych przez przedsiębiorstwa, na uwagę zasługuje:

1) projektowanie — wskazane przez 60,6% przedsiębiorstw cypryjskich i 54,1% fińskich;

2) prace B+R wykonywane na rzecz danego przedsiębiorstwa przez inne organizacje — sygnalizowane przez 50,7% przedsiębiorstw fińskich i 37% cypryjskich.

Finansowanie zakupów wiedzy było najbardziej powszechne wśród przedsiębiorstw bułgarskich (25,1%), hiszpańskich (23,7%), luksemburskich (21,3%) i litewskich (20,7%). Zupełnie odwrotna sytuacja miała miejsce w przedsiębiorstwach węgierskich (4,2%) i niemieckich (7,6%).

W Polsce działania związane z zakupem maszyn, sprzętu lub oprogramowania finansowało 65,5% badanych przedsiębiorstw. Z kolei 39% firm zdecydowało się na finansowanie szkoleń wspierających działania innowacyjne; 34,8% przedsiębiorstw wydatkowało pieniądze na własne prace B+R; 29,7% badanych uznało za celowe finansowanie projektowania; 23,5% przedsiębiorstw finansowało prace B+R wykonane na potrzeby przedsiębiorstwa przez inne firmy i organizacje badawcze; prawie co piąta badana firma przeznaczyła środki finansowe na wnioski patentowe lub rejestrację projektów. Najmniej powszechne było finansowanie zakupów patentów, wynalazków, know-how i innych typów wiedzy. W latach 2006—2008 uczyniło to 16,5% badanych.

Informacje w układzie 7 rodzajów działań w podziale na 8 kategorii grupowania przedsiębiorstw przedstawiono w tabl. 2.

TABL. 2. ODSETEK PRZEDSIĘBIORSTW PONOSZĄCYCH W LATACH 2006—2008 WYDATKI NA DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE INNOWACJE WEDŁUG KATEGORII PRZEDSIĘBIORSTW

Wyszczególnienie	Liczba badanych przedsiębiorstw	Działania wspierające innowacje						
		własne prace B+R	prace B+R wykonane na rzecz przedsiębiorstwa przez inne organizacje	zakup nowych lub istotnie udoskonalonych maszyn, wyposażenia lub oprogramowania	zakup patentów, wynalazków, know-how i innych typów wiedzy	szkolenie wspierające działania innowacyjne	projektowanie	wnioski patentowe lub rejestracja projektów
		w % badanych przedsiębiorstw ponoszących wydatki						
UE-27	5034	36,1	22,5	75,5	15,2	49,8	29,6	10,3
Według sektora działania								
Działalność produkcyjna w sektorze wysokiej i średnio wysokiej techniki	323	52,1	26,8	75,2	23,4	59,0	35,2	22,6

TABL. 2. ODSETEK PRZEDSIĘBIORSTW PONOSZĄCYCH W LATACH 2006—2008 WYDATKI NA DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE INNOWACJE WEDŁUG KATEGORII PRZEDSIĘBIORSTW (cd.)

Wyszczególnienie	Liczba badanych przedsiębiorstw	Działania wspierające innowacje						
		własne prace B+R	prace B+R wykonane na rzecz przedsiębiorstwa przez inne organizacje	zakup nowych lub istotnie udoskonalonych maszyn, wyposażenia lub oprogramowania	zakup patentów, wynalazków, know-how i innych typów wiedzy	szkolenie wspierające działania innowacyjne	projektowanie	wnioski patentowe lub rejestracja projektów
		w % badanych przedsiębiorstwach ponoszących wydatki						
Według sektora działania (dok.)								
Działalność produkcyjna w sektorach niskiej i średnio niskiej techniki	1065	43,3	24,4	79,3	15,4	46,5	34,6	17,1
Działalność usługowa naukochołonna	992	41,2	25,1	72,6	18,3	58,0	27,5	8,6
Działalność usługowa mniej naukochołonna ...	2176	29,7	20,6	72,4	13,1	45,9	27,7	7,1
Według wielkości przedsiębiorstwa								
Małe (20—49 pracowników)	3170	30,8	17,3	73,2	13,5	44,3	26,7	8,3
Średnie (50—249 pracowników)	1493	42,2	28,2	78,5	16,8	56,5	32,1	11,4
Średnio duże (250—499 pracowników)	238	52,8	37,0	83,0	23,2	66,4	39,5	19,1
Duże (500 i więcej pracowników)	134	64,4	53,9	84,9	23,9	76,2	50,6	27,8
Według roku założenia								
Przed 2001 r.	4627	35,9	22,1	75,6	15,0	49,7	29,0	10,3
Po 01.01.2001 r.	407	38,1	26,0	74,9	17,6	51,4	36,2	9,8
Według zmian w obrotach w latach 2006—2008								
Obniżyły się	1009	34,8	19,0	69,5	14,0	43,2	28,3	8,9
Wzrosły	2610	39,5	24,4	81,2	16,7	53,5	33,4	11,7
Nie zmieniły się	1183	29,7	21,0	68,7	12,4	46,5	23,1	8,7
Według roli innowacji, która jest								
Głównym źródłem dochodu	441	56,1	38,4	85,2	24,0	59,7	45,7	26,5
Istotnym źródłem dochodu	1332	42,2	28,4	85,5	19,0	63,2	35,5	11,2
Nieistotnym źródłem dochodu	2880	35,0	20,2	79,4	14,1	48,7	28,3	8,8
Brak innowacji	381	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Według zmiany wydatków na innowacje w latach 2006—2008								
Zmniejszyły się	442	42,0	18,8	79,2	15,7	43,8	34,4	12,7
Wzrosły	1770	46,6	29,6	88,6	20,7	62,4	38,3	15,1
Nie zmieniły się	2360	30,0	19,9	70,0	12,0	46,8	24,6	7,4

TABL. 2. ODSETEK PRZEDSIĘBIORSTW PONOSZĄCYCH W LATACH 2006—2008 WYDATKI NA DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE INNOWACJE WEDŁUG KATEGORII PRZEDSIĘBIORSTW (dok.)

Wyszczególnienie	Liczba badanych przedsiębiorstw	Działania wspierające innowacje						
		własne prace B+R	prace B+R wykonane na rzecz przedsiębiorstwa przez inne organizacje	zakup nowych lub istotnie udoskonalonych maszyn, wyposażenia lub oprogramowania	zakup patentów, wynalazków, know-how i innych typów wiedzy	szkolenie wspierające działania innowacyjne	projektowanie	wnioski patentowe lub rejestracja projektów
		w % badanych przedsiębiorstw ponoszących wydatki						

Według obszaru działania

Produkuje lub sprzedaje za granicą	1914	52,4	29,2	77,6	20,4	55,6	38,4	18,4
Kluczowa działalność tylko w kraju	3120	26,1	18,3	74,2	12,0	46,2	24,2	5,3

Według typologii kraju

Liderzy innowacji ^a	1712	33,9	22,4	71,4	11,5	57,1	29,3	7,9
Zwolennicy innowacji	1043	34,6	21,2	77,9	18,0	45,3	25,4	10,7
Umiarkowani innowatorzy ^b	1403	43,5	25,5	81,5	16,9	51,8	32,5	10,2
Kraje doganiające ^c	877	30,1	19,3	71,3	16,3	37,9	30,5	14,6

^a Dania, Finlandia, Niemcy, Szwecja i W. Brytania. ^b Cypr, Czechy, Estonia, Grecja, Hiszpania, Portugalia, Słowenia i Włochy. ^c Bułgaria, Litwa, Łotwa, Malta, Polska, Rumunia, Słowacja i Węgry.

Źródło: opracowano na podstawie publikacji *Innobarometer...* (2009).

**FINANSOWANIE DZIAŁAŃ WSPOMAGAJĄCYCH INNOWACJE
ZALEŻNIE OD KATEGORII PRZEDSIĘBIORSTWA**

Zaangażowanie przedsiębiorstw w finansowanie działań wspierających innowacje można rozpatrywać według kategorii przedsiębiorstwa — powszechność finansowania poszczególnych działań. Jak już wspomniano najbardziej powszechne były wydatki na wspieranie zakupów nowych lub istotnie udoskonalonych maszyn, sprzętu lub oprogramowania. W latach 2006—2008 najczęściej wskazywały je przedsiębiorstwa:

- 1) w których zanotowano wzrost wydatków na innowacje (88,6% badanych);
- 2) dla których innowacje były istotnym źródłem dochodu (85,5%) lub głównym źródłem dochodu (85,2%);
- 3) duże (84,9%), a także średnio duże (83,0%).

Najrzadziej tę formę działalności innowacyjnej finansowały przedsiębiorstwa:

- 1) notujące w latach 2006—2008 spadek obrotów (69,5%),
- 2) charakteryzujące się brakiem zmiany obrotów (68,7%),
- 3) funkcjonujące w tzw. krajach doganiających (71,3%), a także w krajach tzw. liderach innowacji (71,4%).

Drugim pod względem powszechności występowania działaniem wspierającym innowacje i finansowanym przez przedsiębiorstwa było szkolenie. Na finansowanie tego rodzaju działania najczęściej decydowały się przedsiębiorstwa:

- 1) największe (76,2% badanych),
- 2) średnio duże (66,4%),
- 3) traktujące innowacje jako istotne źródło dochodu (63,2%),
- 4) które w 2008 r. zwiększyły wydatki na innowacje w porównaniu do 2006 r. (62,4%).

Na przeciwnym końcu skali znalazły się przedsiębiorstwa:

- 1) funkcjonujące w tzw. krajach doganiających (37,9%),
- 2) charakteryzujące się spadkiem obrotów w latach 2006—2008 (43,2%),
- 3) odnotowujące spadek wydatków na innowacje (43,8%).

Zróźnicowana była też powszechność finansowania własnych prac B+R. Najczęściej czyniły to przedsiębiorstwa:

- 1) największe (64,4%),
- 2) traktujące innowacje jako główne źródło dochodu (54,1%),
- 3) średnio duże (52,8%),
- 4) wytwarzające lub sprzedające za granicą (52,4%),
- 5) produkcyjne w sektorze wysokiej i średnio wysokiej techniki (52,1%).

Najrzadziej własną działalność B+R wspomagały finansowo przedsiębiorstwa:

- 1) działające tylko na rynku krajowym (26,1%),
- 2) charakteryzujące się brakiem zmian w obrotach w latach 2006—2008 (29,7%),
- 3) prowadzące działalność usługową mniej naukochłonną (29,7%).

Charakterystyczną cechą badanych przedsiębiorstw była wyraźna zależność między sektorem działania a powszechnością ponoszenia wydatków na prace B+R wykonane we własnym zakresie. Najczęściej czyniły to przedsiębiorstwa produkcyjne wysokiej i średnio wysokiej techniki (52,1%), a najrzadziej przedsiębiorstwa działalności usługowej (29,7%).

Podobne, aczkolwiek mniejsze różnice, pojawiły się w przypadku finansowania prac B+R wykonywanych na potrzeby danego przedsiębiorstwa przez inne organizacje. Najczęściej miało to miejsce w firmach wysokiej i średnio niskiej techniki (niecałe 27%), a najrzadziej — usługowych (niecałe 21%).

Charakterystyczną cechą przedsiębiorstw rozpatrywanych ze względu na ich wielkość jest wzrastająca powszechność finansowania własnych prac B+R wraz ze wzrostem ich wielkości. O ile niecałe 31% badanych małych przedsiębiorstw poniosło wydatki na ten cel, to odsetek ten wzrósł do ponad 64% wśród przedsiębiorstw największych. Podobne tendencje dotyczyły powszechności finansowania prac B+R wykonywanych na potrzeby danego przedsiębiorstwa przez inne organizacje. Najczęściej czyniły to przedsiębiorstwa największe (53,9%), a najrzadziej małe (17,3%).

Biorąc pod uwagę wiek badanych przedsiębiorstw można stwierdzić, że zarówno przedsiębiorstwa starsze, jak i młodsze częściej decydowały się na finan-

sowe wspomaganie własnych prac B+R niż takich prac wykonywanych przez organizacje zewnętrzne. Firmy młodsze nieco częściej decydowały się na ponoszenie wydatków wspomagających prace B+R zarówno własne, jak i wykonywane na zlecenie. Podobne tendencje dotyczą pozostałych kategorii przedsiębiorstw.

Badania ujawniły też wyraźną zależność między sposobem traktowania innowacji jako źródła dochodu oraz powszechnością finansowania prac B+R zarówno własnych, jak i wykonanych przez organizacje zewnętrzne na potrzeby danego przedsiębiorstwa. Finansowanie własnych prac B+R było najpowszechniejsze w przedsiębiorstwach traktujących innowacje jako główne źródło dochodu (56,1%) i najmniej powszechne w przedsiębiorstwach, dla których innowacje stanowiły nieistotne źródło dochodu (35%). Podobne relacje dotyczą finansowania prac B+R zleconych przez daną firmę do wykonania organizacjom zewnętrznym. Najczęściej takie działania finansowały przedsiębiorstwa traktujące innowacje jako główne źródło dochodu (38,4%), w przeciwieństwie do tych, które uważały je za nieistotne (20,2%).

Również zmiany w wydatkach na innowacje w latach 2006—2008 znalazły odzwierciedlenie w powszechności decyzji o finansowaniu prac B+R. Blisko 47% przedsiębiorstw notujących wzrost wydatków na innowacje w 2008 r., w stosunku do roku 2006, finansowało własne prace B+R, a wśród tych, które wydatki te obniżyły, takich przedsiębiorstw było 42%. Również finansowanie prac B+R wykonanych przez organizacje zewnętrzne było powszechniejsze w przedsiębiorstwach cechujących się wzrostem wydatków na innowacje (29,6%) w porównaniu z firmami potwierdzającymi spadek takich wydatków (18,8%).

Wyniki badań sugerują, że prowadzenie działalności gospodarczej w skali międzynarodowej korzystnie wpływa na powszechność finansowania prac B+R zarówno własnych, jak i wykonywanych przez organizacje zewnętrzne. Tezę tę potwierdza wyraźnie większy odsetek przedsiębiorstw wytwarzających lub sprzedających za granicą, ponoszących wydatki na własne prace B+R (52%) w porównaniu z odsetkiem tych, które działały na rynku krajowym (26%). W przedsiębiorstwach pierwszej grupy powszechniejsze też było finansowanie prac B+R wykonywanych przez organizacje zewnętrzne (29,2%) w porównaniu z przedsiębiorstwami o działalności krajowej (18,3%).

Zaskakująca zależność pod względem powszechności finansowania prac B+R dotyczy przedsiębiorstw rozpatrywanych ze względu na typologię kraju, w którym działają. Można byłoby przypuszczać, że powszechność finansowania prac B+R powinna być w przedsiębiorstwach należących do krajów tzw. liderów innowacji. Wyniki badań temu zaprzeczają. Wydatki na prace B+R były najpowszechniejsze w przedsiębiorstwach funkcjonujących w krajach zaliczanych do tzw. umiarkowanych innowatorów (43,5%). W krajach określanych mianem liderów innowacji tylko co trzecie przedsiębiorstwo poniosło wydatki na własne prace B+R, a na prace wykonane przez inne organizacje wydatki poniosło ponad 22% przedsiębiorstw. Najmniejszy odsetek badanych ponoszących wydatki na prace B+R zanotowano w tzw. krajach doganiających. W przypadku prac B+R

wykonanych we własnym zakresie było to 30,1% odpowiedzi, a w stosunku do prac wykonanych przez inne organizacje — 19,3%.

Działaniem wspomagającym innowacje i wspomagany finansowo przez przedsiębiorstwa było też opracowanie projektów. Najczęściej finansowały je przedsiębiorstwa: produkcyjne wysokiej i średniowysokiej techniki (35,2%), duże (50,6%), młodsze (36,2%), charakteryzujące się wzrostem obrotów w latach 2006—2008 (33,4%), traktujące innowacje jako główne źródło dochodu (45,7%), notujące wzrost wydatków na innowacje (38,3%), wytwarzające lub sprzedające za granicą (38,4%), funkcjonujące w krajach tzw. umiarkowanych innowatorach (32,5%).

Jednym z działań wspomagających innowacje było też nabywanie patentów, wynalazków, know-how i innych typów wiedzy. Najczęściej wydatki na tę działalność ponosiły przedsiębiorstwa: wysokiej i średniowysokiej techniki (23,4%), największe (23,9%), młodsze (17,6%), charakteryzujące się wzrostem obrotów w latach 2006—2008 (16,7%) oraz wzrostem wydatków na innowacje (20,7%), traktujące innowacje jako główne źródło dochodu (24%), produkujące lub sprzedające za granicą (20,4%), funkcjonujące w krajach tzw. zwolennikach innowacji (18%).

Kierownicy badanych przedsiębiorstw dostrzegali też potrzebę ponoszenia wydatków na finansowanie wniosków patentowych lub rejestracji projektów traktowanych jako jedno z działań innowacyjnych. Wydatki na ten cel były najbardziej powszechne w przedsiębiorstwach: wysokiej i średniowysokiej techniki (22,6%), dużych (27,8%), starszych (10,3%), charakteryzujących się wzrostem obrotów w latach 2006—2008 (11,7%) oraz wzrostem wydatków na innowacje (15,1%), traktujących innowacje jako główne źródło dochodu (26,5%), produkujących lub sprzedających za granicą (18,4%), funkcjonujących w tzw. krajach doganiających (11,1%).

Zakończenie

Analiza odpowiedzi respondentów na przedstawione we wstępie pytanie ujawnia preferencje menedżerów w finansowaniu działań wspomagających innowacje. Takim działaniem najpowszechniej wspomagany finansowo były zakupy nowych lub istotnie udoskonalonych maszyn, sprzętu lub oprogramowania. Można więc sądzić, że przeznaczanie środków finansowych na ten cel zapewniało przedsiębiorstwom nie tylko realizację samych innowacji, ale również wykonywanie zadań produkcyjnych z zachowaniem wymagań jakościowych zgodnych z oczekiwaniami potencjalnych klientów. Szczególny priorytet dla finansowania tego rodzaju działań występował w przedsiębiorstwach hiszpańskich, łotewskich, luksemburskich i szwedzkich. Przeciwnieństwem były przedsiębiorstwa czeskie, węgierskie i irlandzkie. Jednym z powodów mniejszego zainteresowania finansowaniem zakupu nowych maszyn mogło być względne nasycenie przedsiębiorstw w tych krajach innowacjami lub niewystarczająca ilość pieniędzy na ich finansowanie.

Pozytywnym zjawiskiem jest względnie wysoki odsetek przedsiębiorstw ponoszących wydatki na szkolenia związane ze wspieraniem innowacji. W UE wydatki na ten cel ponosiło prawie co drugie badane przedsiębiorstwo.

Charakterystyczną cechą przedsiębiorstw jest przywiązywanie większej wagi do prac B+R wykonywanych we własnym zakresie niż zlecenie ich wykonania przez jednostki zewnętrzne. Przedsiębiorstw decydujących się na prowadzenie własnych prac B+R było o 13,6% więcej w porównaniu do tych, które zlecały ich wykonanie na zewnątrz. Dostrzeganie potrzeby finansowania prac B+R jest bardzo cennym działaniem, ponieważ działalność B+R stanowi podstawowe źródło wiedzy niezbędnej w procesach innowacyjnych. Natomiast zakupem wiedzy zawartej w patentach czy wynalazkach badane przedsiębiorstwa nie były specjalnie zainteresowane.

Przedsiębiorstwa polskie w większości rozważanych przypadków cechowały się mniejszą powszechnością wydatkowania pieniędzy na działania wspomagające w porównaniu do średnich wyników w UE. Wyjątkiem są prace B+R zlecane do wykonania przez organizacje zewnętrzne, zakup wiedzy zawartej w patentach, wynalazkach, know-how oraz wnioski patentowe lub rejestracja projektów.

Działaniami wspomagającymi innowacje, preferowanymi przez kierowników przedsiębiorstw, są przede wszystkim: nabywanie nowych lub istotnie udoskonalonych maszyn, wyposażenia lub oprogramowania, szkolenia, własne prace B+R, projektowanie.

W mniejszym stopniu zdecydowano się na finansowe wspomaganie: prac B+R wykonywanych przez organizacje zewnętrzne, zakupu patentów, wynalazków, know-how lub innych typów wiedzy, wniosków patentowych lub rejestrację projektów.

W przekroju państw członkowskich oraz w przekroju poszczególnych kategorii przedsiębiorstw powszechność ponoszenia wydatków na działania wspomagające była zróżnicowana i to znacznie. Zjawiskiem niepokojącym jest względnie niski odsetek przedsiębiorstw postrzegających w działalności B+R główne „źródło wiedzy” możliwej do wykorzystania w procesach innowacyjnych.

dr inż. Jerzy Baruk — *Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*

LITERATURA

- Baruk J. (2008), *Zarządzanie rozwojem nowego produktu*, „Marketing i Rynek”, nr 6
- Gadomski R. (2004), *Innowacje a konkurencyjność przedsiębiorstwa*, „Problemy Zarządzania”, nr 1
- Innobarometer 2009. Analytical Report*, Flash Eurobarometer, No. 267, The Gallup Organization, European Commission, May 2009
- Prahalad C. K., Hamel G. (1994), *Strategy as a field of study: why search for a new paradigm?*, „Strategic Management Journal”, vol. 15
- Stankiewicz M. (2001), *Konkurencyjność polskich przedsiębiorstw na progu XXI wieku*, [w:] *Przedsiębiorstwo na przełomie wieków*, red. B. Godziszewski, M. Haffer, M. Stankiewicz, UMK, Toruń

SUMMARY

The Author analyses the empirical research results of the surveys conducted in EU enterprises concerning innovation expenditures in 2006—2008. This analysis was conducted from a point of view of EU Member States as well as enterprise segments. Purchase of new or significantly improved machinery, equipment and software was the most common form of the innovative investment in case of the surveyed companies in 2006—2008. Purchase of domestic and foreign patents as well as inventions and know-how was significantly less common. The R+D activity, as important source of knowledge, were used on a relatively lower level.

РЕЗЮМЕ

В статье представляется анализ результатов обследований проводимых в Европейском союзе касающихся расходов на поддержку инновационной деятельности в 2006—2008 гг. Анализ состоялся с точки зрения стран членов и предприятий рассматриваемых по категории.

Покупка новых или существенно усовершенствованных машин, оборудования и программного обеспечения была самым популярным финансовым действием предприятий. Незначительную долю составляли действия связанные с покупкой польских и зарубежных патентов, изобретений и ноу-хау. Была констатирована относительно низкая доля использования — в качестве важного источника знаний — научно-исследовательская деятельность.

Mirosław GORCZYCA

Mieszkalnictwo w Norwegii

Królestwo Norwegii jest krajem o powierzchni¹ nieco większej od Polski, (385,2 tys. km²), ale słabo i nierównomiernie zaludnionym (w 2009 r. ogólna liczba ludności wynosiła 4,8 mln — 16 osób/km²). Norwegia w 2007 r. zajmowała 3 miejsce w świecie pod względem poziomu dochodu narodowego *per capita*, wynoszącego 59,250 USD² według siły nabywczej (*purchasing power parity*) korony norweskiej. PKB w 2007 r. stanowił 416,4 mld USD. PKB w cenach

¹ *Statistical Yearbook of Norway 2010* (2010), Statistics Norway, Oslo.

² *World Development Indicators 2010* (2010), The World Bank, Washington.

bieżących zwiększył się w latach 2000—2007 ze 168,3 mld USD do 387,4 mld USD, a w przeliczeniu *per capita* ze 37,491 USD do 82,465 USD³.

Wysokiemu poziomowi rozwoju ekonomicznego Norwegii, głównie dzięki właściwemu wykorzystaniu zasobów surowców energetycznych (elektrownie wodne, ropa naftowa i gaz), towarzyszył wysoki poziom życia Norwęgów.

Norwegia odnotowała w ostatnich dziesięcioleciach znaczny przyrost liczby ludności. W okresie 1950—2009 jej stan zwiększył się (tabl. 1), znaczący wpływ miała na to migracja ludności. Dzietność kobiet wynosiła w latach 1976—2009 ok. 1,84.

TABL. 1. LUDNOŚĆ WEDŁUG STANU W DNIU 01.01

Wyszczególnienie	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2009
Liczba ludności w tys.	3250,0	3567,7	3863,2	4078,9	4233,1	4478,9	4799,3

Źródło: *Statistical Yearbook of Norway 2010* (2010), Statistics Norway, Oslo oraz *Population and housing censuses and statistics on families and households* (2009), Norway Statistics, Oslo.

Ludność kraju tworzy coraz mniejsze gospodarstwa domowe. Ich liczba wyniosła w 2009 r. — 2142,6 tys., wobec 1523,5 tys. w 1980 r.⁴. Średnio na 1 gospodarstwo domowe przypadało 2,7 osoby. Wynikało to z rosnącego udziału gospodarstw jednoosobowych, które w 2009 r. stanowiły 40%⁵.

Wzrost poziomu PKB oraz wysoki udział w nim inwestycji, a także zwiększające się preferencje mieszkaniowe zamożnych Norwęgów prowadziły do relatywnie wysokiego poziomu inwestycji mieszkaniowych. Stanowiły one >4% PKB w ostatnich latach⁶, a ich udział w łącznych nakładach inwestycyjnych wynosił ok. 20—25%⁷.

BUDOWNICTWO MIESZKANIOWE

W Norwegii w latach 1980—2008 liczba oddawanych mieszkań do użytku była wysoka (tabl. 2). W przeliczeniu na 1 tys. ludności stanowiło to blisko 10 mieszkań. Średnia wielkość mieszkań oddawanych do użytku w ostatnich latach to nieco ponad 120 m² powierzchni użytkowej (pu), ale była ona mniejsza niż w latach wcześniejszych. Wiązało się to ze znaczącym zmniejszeniem średniej wielkości gospodarstw domowych i jednocześnie rosnącymi standardami mieszkaniowymi.

³ Ditto.

⁴ Ditto oraz *Population and housing censuses and statistics on families and households*. Norway Statistics.

⁵ Obliczenia na podstawie *Statistical Yearbook of Norway 2010*, op. cit.

⁶ Obliczenia na podstawie: *Annual Bulletin of Housing and Building Statistics for Europe* (z lat 1980—2008), United Nations, New York; *Statistical Yearbook of Norway* (1980—2008).

⁷ Ditto.

TABL. 2. BUDOWNICTWO MIESZKANIOWE

L a t a	Mieszkania oddane do użytku		Powierzchnia użytkowa mieszkań w m ²			Mieszkania, których budowę rozpoczęto
	w tys.	na 1 tys. ludności	ogółem w tys.	na 1 tys. ludności	na 1 mieszkanie	
1980	38,1	9,4	3510	860	95	35,9
1985	26,1	6,3	4689	130	180	26,9
1990	26,5	6,3	3736	810	140	21,8
1995	19,1	4,4	2771	640	144	20,0
2000	19,1	4,3	2823	630	143	23,5
2005	28,4	5,3	3445	760	121	31,6
2006	28,1	6,0	3384	720	120	33,3
2007	29,7	6,3	3614	770	122	32,5
2008	28,1	5,8	3497	730	125	25,8

Ź r ó d ł o: obliczenia na podstawie: *Statistisk arsbok* (z lat 1980—2009), Statistisk Sentralbyrå, Oslo; *Statistical Yearbook of Norway* (z lat 1980—2009), Statistics Norway, Oslo.

Charakterystyka mieszkań zbudowanych w 2008 r. przedstawiała się następująco:

- średnia wielkość mieszkania ok. 130 m² pu, w tym 186 m² pu w domach wolnostojących (stanowiły ponad 35% liczby mieszkań ogółem) oraz 95 m² pu w domach wielorodzinnych (38%);
- udział % mieszkań według liczby pokoi (1≥6): 2,0; 17,1; 32,2; 20,2; 13,3; 15,2;
- udział % mieszkań według wielkości pum w m²: <30— 3,4%; 30—49 — 9,2%; 50—79 — 28,8%; 80—119 — 23,8%; 120—159 — 15,2%, 160—199 — 8,9%, 200—299 — 8,5% i ≥300 — 2,2%⁸.

Ceny nowych domów wzrosły w latach 2000—2008 o 70,5%, w tym wolnostojących o 69,1%⁹. Wynikało to nie tylko z inflacji w budownictwie mieszkaniowym, ale również z rosnącego standardu mieszkań.

ZASOBY I WARUNKI MIESZKANIOWE

Według stanu na początku 2008 r. zasoby mieszkaniowe Norwegii to 2274,3 tys. mieszkań¹⁰. W ten sposób nasycenie mieszkaniem w przeliczeniu na 1 tys. ludności wyniosło 480, wobec 336 w 1970 r.¹¹.

Zasoby mieszkaniowe są stosunkowo młode, według stanu na początku 2008 r. jedynie 29,1%¹² pochodziło sprzed 1961 r.¹³. Reprezentowały one wysoki standard instalacyjny, gdyż 97,0% miało łazienkę i spłukiwany ustęp w mieszkaniu.

⁸ Ditto.

⁹ *Price index for new detached houses*. Norway Statistics.

¹⁰ Łącznie z wakującymi do wynajęcia.

¹¹ Obliczenia na podstawie: *Statistisk arsbok*, op. cit.

¹² Obliczenia na podstawie: *Statistical Yearbook of Norway 2010*, op. cit.

¹³ 9,5% mieszkań było nierozznaczonych w odniesieniu do ich wieku obliczenia na podstawie: *Statistical Yearbook of Norway 2010*, op. cit.

Tylko 1,1% pozbawionych było kuchni¹⁴. W latach następnych standard instalacyjny ulegał znaczącej poprawie.

Przytłaczająca większość mieszkań (76,7% na początku 2008 r.¹⁵) była własnością ich użytkowników. Udział ten w przeszłości stale rósł.

Na podstawie wielkości budowanych mieszkań można oceniać, że przestrzeń zaludnienia mieszkań przekracza 55 m² *per capita*. Stawia to Norwegię na szczycie europejskiego rankingu mieszkaniowego.

WYDATKI NA MIESZKANIE

W miarę wzrostu zamożności Norwegów oraz ich standardu mieszkaniowego zwiększała się nadwyżka wydatków na mieszkanie nad wydatkami na żywność (wraz z napojami niealkoholowymi). W latach 2006—2008 ich średni poziom stanowił 30,5% w ogóle wydatków gospodarstw domowych, przy czym zadziwia wręcz symboliczny udział wydatków na media energetyczne (4,8%)¹⁶. Wydatki na żywność stanowiły jedynie 11,6%¹⁷.

Norwegia jest klasyczną egzemplifikacją prawidłowości, że w miarę rosnącego dobrobytu i standardu mieszkaniowego rośnie udział wydatków na mieszkanie w budżetach gospodarstw domowych, a zgodnie z prawem Engla spada udział wydatków na żywność. W takiej sytuacji zwiększa się nadwyżka wydatków na mieszkania nad wydatkami na żywność.

KONFRONTACJA MIESZKANIOWA POLSKA—NORWEGIA

Podstawowe mierniki rozwoju mieszkalnictwa w Polsce i Norwegii wypadają dla nas wyjątkowo niekorzystnie. Obrazują tę sytuację następujące dane:

- znacznie niższy udział w PKB inwestycji mieszkaniowych, wynoszący w Polsce w ostatnich latach 2%, wobec 2—3 razy wyższego poziomu w Norwegii;
- zdecydowanie wyższa intensywność budowania mieszkań w Norwegii na 1 tys. ludności;
- większe nasycenie mieszkaniami, wynoszące 480 na 1 tys. ludności, a w Polsce — 330,
- nieporównywalnie wyższa (najwyższa w Europie) w Norwegii przestrzeń zaludnienia mieszkań 55 m² *per capita*, natomiast w Polsce — 24 m².

W naszym kraju korzystny dla gospodarstw domowych jest niższy udział wydatków na mieszkanie w budżetach gospodarstw domowych, <20 wobec >30%,

¹⁴ *Statistical Yearbook of Norway 2010*, op. cit.

¹⁵ *Statistical Yearbook of Norway 2010*, op. cit.

¹⁶ *Statistical Yearbook of Norway 2010*, op. cit. oraz *Survey of consumer expenditure*, Norway Statistics.

¹⁷ Ditto.

ale przy znacznie niższym standardzie powierzchniowym i instalacyjnym mieszkań. Należy mieć na uwadze, że nasz dysparytet ekonomiczny, wyrażający się w PKB *per capita*, jest jeszcze większy od dysparytetu mieszkaniowego.

dr hab. Mirosław Gorczyca — profesor Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie

SUMMARY

The article presents a condition of the housing in Norway in 2008 as well as in retrospection since 1980. Considerations of the housing development, conditions in the housing construction, reserves and housing conditions as well as expenditures for dwellings are discussed in the article. The Author presents also comparison of measures characterizing housings in Poland and Norway

РЕЗЮМЕ

Статья характеризует ситуацию жилищного строительства в Норвегии в 2008 г., а также в ретроспективном подходе (с 1980 г.). Были обсуждены обусловленности развития, положение жилищного строительства, фонды и условия проживания, а также издержки на жилье. В статье автор представил также сопоставление измерителей характеризующих жилищное строительство в Польше и в Норвегии.

INFORMACJE. PRZEGLĄDY. RECENZJE

Wystawa: *Statystyka narodowościowa w Polsce w zbiorach Centralnej Biblioteki Statystycznej*

Od 15 do 17 września 2010 r. w Auli im. Ignacego Daszyńskiego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie prezentowana była wystawa *Statystyka narodowościowa w Polsce w zbiorach Centralnej Biblioteki Statystycznej*. Ekspozycja towarzyszyła seminarium zorganizowanemu przez GUS pt. *Problema-*

tyka narodowościowo-etniczna w spisach powszechnych ludności w ramach międzynarodowej konferencji naukowej pt. *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce na tle europejskim*, z okazji piątej rocznicy wejścia w życie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym.

Podczas konferencji pokazane były także wystawy: *Dwujęzyczna Europa* (w urzędzie wojewódzkim), *Problematyka mniejszości narodowych w publikacjach Wydawnictwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w zbiorach Biblioteki Głównej UMCS* (w holu Wydziału Politologii UMCS) i *Wielokulturowy Lublin* (na Wydziale Humanistycznym UMCS).

Scenariusz wystawy opracowała Bożena Łazowska.

Na wystawie przedstawiono najcenniejsze zbiory biblioteczne na temat statystyki narodowościowej w Polsce poczynając od XIX w., a kończąc na publikacji GUS z 2010 r. *Wyznania religijne, stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2006—2008*.

Dane z zakresu przynależności narodowej były zbierane w spisach ludności przeprowadzanych w XIX w. przez urzędy statystyczne państw zaborczych: Rosji, Prus i Austro-Węgier. Wszystkie opublikowane w tym okresie wyniki spisów ludności ziem polskich znajdują się w zbiorach CBS. Na wystawie pokazano m.in. dane z I powszechnego wszechrosyjskiego spisu ludności z 1897 r. (*Naselennyje miasta Rossijskoj Imperii w 500 i boleje žiteliej s ukazaniem wsiewo nalicznago w nich nasielenija i czisła žiteliej prieobladajuščich wroispowdanij po dannym pierwoj wsieobščież pieriepisi nasielienija 1897 goda*).

Pokazano także syntezę J. Kleczyńskiego *Spisy ludności Rzeczypospolitej Polskiej* wydaną w Krakowie przez Polską Akademię Umiejętności w 1892 r.

Na wystawie umieszczono również *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego* W. Grabskiego, opublikowany w 1915 r. w Warszawie. Autor przedstawił w nim m.in. ludność Królestwa Polskiego według wyznań i narodowości, wykorzystując dane wszechrosyjskiego spisu ludności z 1897 r.

W wydanej staraniem A. Krzyżanowskiego i K. Kumanieckiego *Statystyce Polski* zawarto m.in. wyniki badań narodowościowych i wyznaniowych ludności ziem polskich pod zaborami. Na wystawie zaprezentowano tablice z tej publikacji odnoszące się do ludności według wyznań w Galicji. Nie mogło zabraknąć prac J. Buzka, członka Centralnej Komisji Statystycznej w Wiedniu i pracownika Centralnej Komisji Statystycznej we Lwowie. Był on autorem założeń metodologicznych do spisu ludności w Galicji (*Uwagi ze względu na zbliżający się spis ludności w Galicji*)¹ czy też artykułu pt. *Rozsiedlenie ludności Galicji według wyznania i języka* opublikowanego na łamach „Wiadomości statystycznych o stosunkach krajowych” (Lwów 1909, t. XXI, z. II).

Na wystawie znalazły się unikalne mapy, opracowane na podstawie spisów ludności, które ilustrują stosunki narodowościowe i wyznaniowe, takie jak:

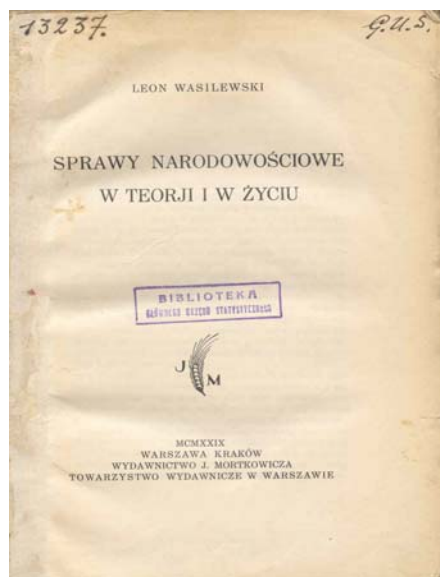
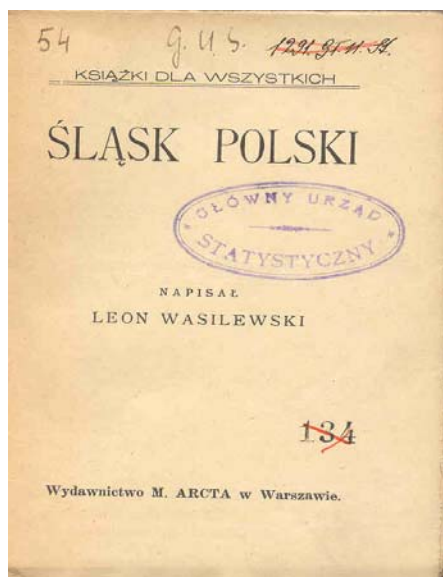
¹ Praca ze zbiorów CBS wydana w Krakowie w 1910 r. Jej reprint wydany w 2010 r. przez ZWS również był pokazywany na ekspozycji.

- *Galicja. Mapa wyznaniowa. 1900 r.*;
- *Galicja. Mapa językowa. 1900 r.*;
- *Rozmieszczenie gmin Polaków podług spisu pruskiego z r. 1910. Mapa rozsiedlenia ludności polskiej z uwzględnieniem spisów władz okupacyjnych w 1916 r.*, opracowana przez L. Durę, a wydana staraniem Biura Pomocy Społecznej w Warszawie;
- mapa *Prusy Elektorskie* obrazująca zasięg języków polskiego, niemieckiego i litewskiego w wiekach XVII i XIX, opublikowana na łamach czasopisma „Sprawy Narodowościowe” w 1932 r.;
- *Mapa narodowościowa ziem polskich* E. Maliszewskiego wydana w Warszawie w 1919 r., która podobnie jak *Geograficzno-statystyczny atlas Polski* E. Romera była bardzo przydatna delegacji polskiej w rokowaniach po I wojnie światowej w Paryżu (1919 r.) i Rydze (1921 r.) przy ustalaniu granic Polski;
- mapa obrazująca rozwój ludności polskiej w Poznańskim i na Pomorzu w latach 1890—1914 (*Développement de la population polonaise dans la Grand-Duché de Posen et dans la Prusse Occidentale 1890—1914* — ok. 1920);
- mapa *Obszar większości polskich* podług Böckha, opracowana na podstawie spisu ludności w Prusach w 1861 r. i zamieszczona w pracy E. Romera *Polacy na kresach pomorskich i pojeziernych z siedmioma mapami* (Lwów, 1909).

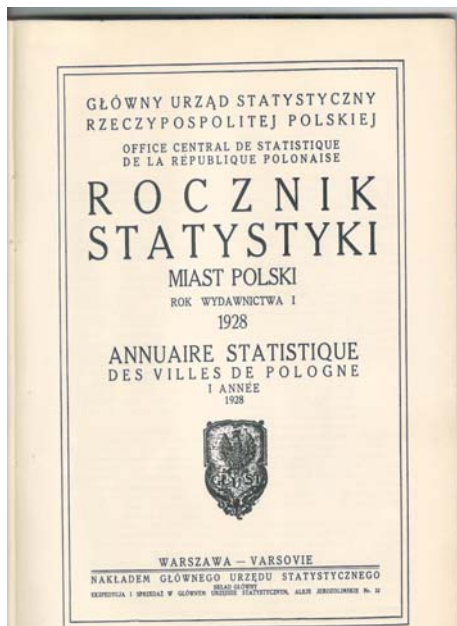
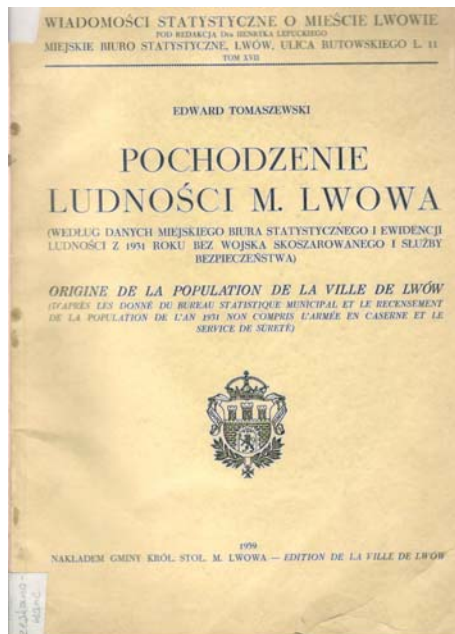
Przedstawiono także wydaną przez GUS w 1920 r. pracę S. Szulca *Wartość materiałów statystycznych dotyczących stanu ludności b. Królestwa Polskiego*. Zawiera ona cenne tablice statystyczne ukazujące ludność b. Królestwa Polskiego według wyznania i wieku. Pokazano też opublikowane na łamach „Miesięcznika Statystycznego” GUS tablice dotyczące stosunków językowych i wyznaniowych w b. dzielnicy pruskiej oraz ludności Śląska Cieszyńskiego według języka potocznego. Ekspozycja zawierała również publikacje poświęcone problematyce badań narodowościowych prowadzonych głównie w dwudziestoleciu międzywojennym przez L. Wasilewskiego, takie jak:

- *Śląsk polski* (Warszawa, ok. 1915),
- *Kwestia ukraińska jako zagadnienie międzynarodowe* (Warszawa, 1934),
- *Sprawy narodowościowe w teorii i życiu* (Warszawa-Kraków, 1929),
- *Litwa i Białoruś. Zarys historyczno-polityczny stosunków narodowościowych* (Warszawa-Kraków, 1925),
- *Zagadnienia narodowościowe w Rosji sowieckiej* (Warszawa, 1924),
- *La question des nationalités en Poméranie* (Paryż, 1934),
- *Die Ostprovinzen des alten Polenreichs* (Kraków, 1916).

Wystawa pokazała „Arkusze spisowy pierwszego powszechnego spisu ludności RP z dnia 30 września 1921 roku” z pytaniami o język ojczysty i wyznanie religijne. Były eksponowane także m.in. wydane w 1927 r. *Tablice statystyczne Polski za lata 1925 i 1926* dra I. Weinfeldta. Przedstawiono w nich dane ze spisu powszechnego ludności z 1921 r. dotyczące narodowości i wyznania ludności Polski na tle struktury narodowościowej w kilku krajach europejskich.

Statystyka miejska obrazująca wyznaczenie ludności została opublikowana przez GUS w 1928 r. w *Roczniku Statystyki Miast Polski*. Druga edycja tego wydawnictwa ukazała się w 1930 r. Obie edycje tej pracy pokazano na wystawie obok wydanej przez E. Tomaszewskiego publikacji *Pochodzenie ludności miasta Lwowa*².

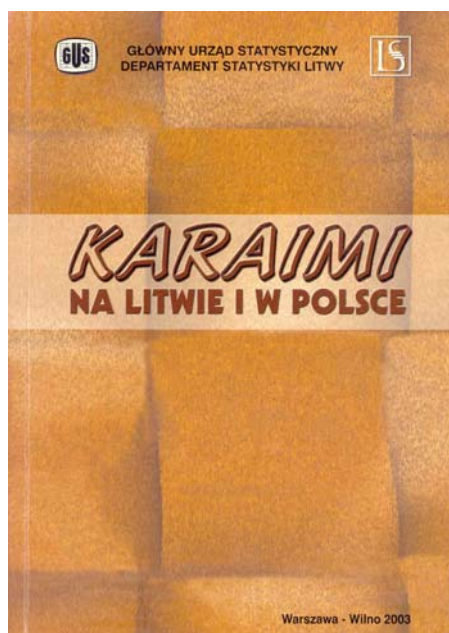
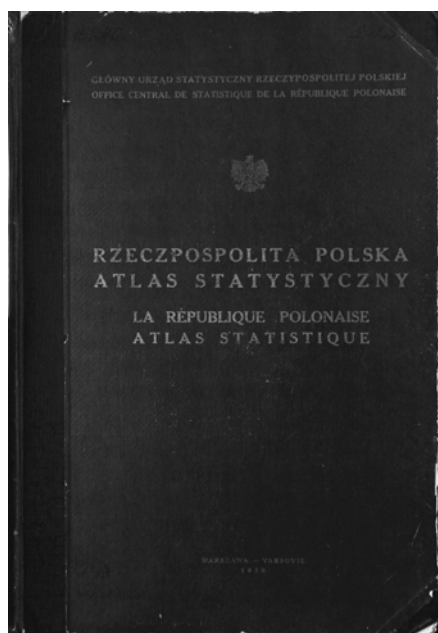

² Praca ta została opublikowana w 1939 r. w serii „Wiadomości statystyczne o mieście Lwowie”.

Na wystawie eksponowano także wyniki powszechnego spisu ludności 1931 r. w odniesieniu do spraw narodowościowych. Przedstawiono m.in. mapę *Ludność obecna podług języka ojczystego* (opracowaną na podstawie drugiego powszechnego spisu ludności z 9 XII 1931 r.) oraz wywiad opublikowany na łamach czasopisma „Sprawy Narodowościowe” z Generalnym Komisarzem Spisowym drem R. Buławskim pt. *Kwestia narodowościowa w programie drugiego powszechnego spisu ludności Rzeczypospolitej Polskiej*. Prezentowano także opublikowany w 1937 r. zeszyt z wynikami spisu, zawierający m.in. tablice przedstawiające ludność Polski według wyznania i języka ojczystego wraz z zestawieniem porównawczym ze spisem w 1921 r.

Na wystawie zamieszczono także artykuły W. Morawskiego *Szacunek ludności Polski według wyznań na 1 I 1929*³ i F. Friedmana *Ludność żydowska w Łodzi do 1863 r. w świetle liczb*⁴.

W centralnym punkcie wystawy przedstawiono monumentalny *Atlas statystyczny* wydany w 1930 r. pod redakcją E. Szturm de Sztrema, w którym opublikowane zostały wyniki badań GUS dotyczące narodowości i wyznań ludności w Polsce.

Na wystawie pokazano także najciekawsze tablice z wydanego przez GUS w 2003 r. I tomu *Historii Polski w liczbach*, dotyczące statystyki wyznań i narodowości na przestrzeni kilkuset lat dziejów naszego kraju.

W opracowaniu *Powszechny sumaryczny spis ludności z dn. 14 II 1946 r.* zamieszczona została tablica *Ludność według narodowości*. Pokazano ją na wystawie. Następne badanie narodowości w spisie powszechnym w Polsce miało miejsce dopiero w 2002 r. Przedstawiono jego wyniki — pracę pod redakcją

³ Opublikowany w „Kwartalniku Statystycznym” 1924, t. VI, z. 4.

⁴ Opublikowany w „Kwartalniku Statystycznym” 1933, t. X, z. 4.

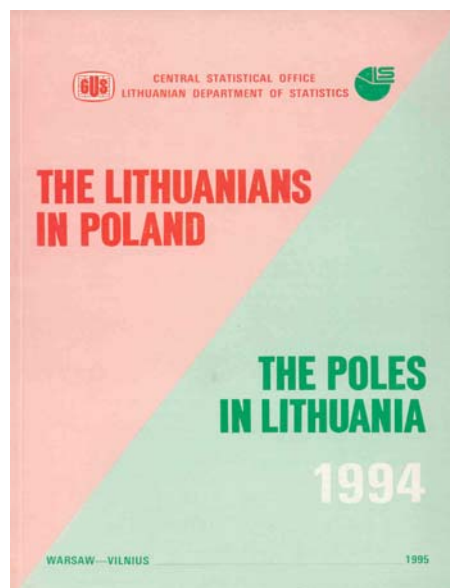
L. Adamczuka i S. Łodzińskiego *Mniejszości narodowe w Polsce w świetle Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 roku*.

Na wystawie znalazła się także praca L. Adamczuka wydana w 1987 r. przez Instytut Kultury *Badanie procesów kulturowych na Ziemiach Odzyskanych*, a także wydana w 1969 r. przez GUS praca zbiorowa *Problemy demograficzne Ziem Zachodnich i Północnych PRL*. Ta ostatnia zawierała artykuł J. Kokota, A. Brożka i R. Rauzińskiego *Stosunki narodowościowe i społeczne na Ziemiach Zachodnich i Północnych na tle stosunków sprzed II wojny światowej*⁵.

W Lublinie zaprezentowano również pięć tomów publikacji *Wyznania religijne, stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce*⁶. Zawierały one prace prowadzone przez GUS od 1993 r., a także inne prace Urzędu o tematyce narodowościowej, takie jak:

- *Karaimi na Litwie i w Polsce* (Warszawa-Wilno, 2003),
- *Litwini w Polsce. Polacy na Litwie* (Warszawa-Wilno, 1995),
- *The Lithuanians in Poland. The Poles in Lithuania* (Warszawa-Wilno, 1995).

Dla uczestników seminarium GUS i zwiedzających wystawę przygotowano bezpłatne, kolorowe foldery omawiające zbiory demograficzne CBS.

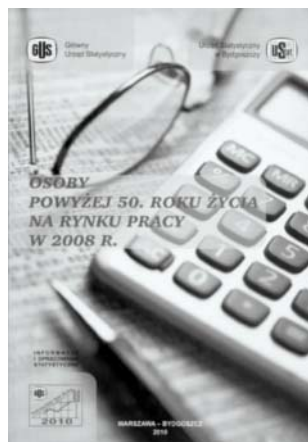
Wystawę zwiedziło kilkaset osób. Była to dobra okazja do promocji statystyki narodowościowej i zbiorów Centralnej Biblioteki Statystycznej im. Stefana Szulca.

Oprac. **Bożena Łazowska**

⁵ Książka ta została wydana w serii „Biblioteka Wiadomości Statystycznych”, t. VI.

⁶ *Wyznania religijne, stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 1993—1996* (Warszawa, 1997), *Wyznania religijne, stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 1997—1999* (Warszawa, 2000), *Wyznania religijne, stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2000—2002* (Warszawa, 2003), *Wyznania religijne, stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2003—2005* (Warszawa, 2007), *Wyznania religijne, stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2006—2008* (Warszawa, 2010).

Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (listopad 2010 r.)

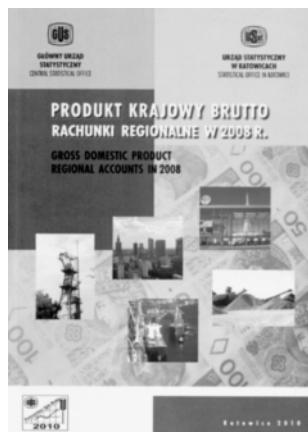

Wydana po raz pierwszy publikacja **„Osoby powyżej 50. roku życia na rynku pracy w 2008 r.”** opisuje aktywność zawodową tytułowych osób oraz przedstawia charakterystykę ich sytuacji na rynku pracy. Wydawnictwo to będzie ukazywać się z częstotliwością roczną, co wynika z rosnącego zainteresowania tym tematem szerokiej grupy przedsiębiorców, organizacji publicznych, a także jednostek naukowych.

Opracowanie przedstawia informacje demograficzne i społeczno-zawodowe dotyczące osób powyżej 50. roku życia pełnozatrudnionych, niepełnozatrudnionych, a także bezrobotnych. Dane statystyczne zgrupowano w blokach tematycznych dotyczących aktywności ekonomicznej ludności, zbiorowości pracujących i ich wynagrodzeń oraz bezrobotnych. Sytuację osób powyżej 50. roku życia pokazano w opracowaniu według województw oraz na tle ogółu ludności. Podano też ranking województw i ich grupowania według charakterystyki omawianej grupy osób na rynku pracy w Polsce.

Bogaty zestaw wskaźników prezentowanych w opracowaniu zaczerpnięto z badań statystycznych: *Struktura wynagrodzeń*, *Bezrobocie rejestrowane*, *Badanie aktywności ekonomicznej ludności*, a także ze źródeł administracyjnych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Publikacja dostępna na stronach internetowych GUS.

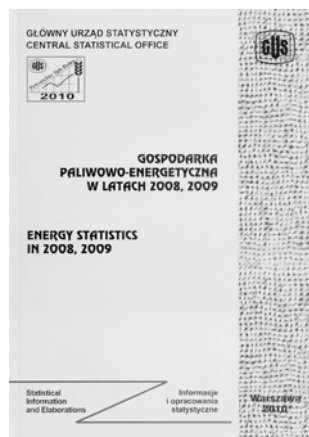
Wydawnictwo ukazujące się z częstotliwością roczną **„Produkt krajowy brutto — rachunki regionalne w 2008 r.”** przedstawia charakterystykę terytorialnego zróżnicowania podstawowych kategorii makroekonomicznych: produktu krajowego brutto, wartości dodanej brutto, dochodów do dyspozycji gospodarstw domowych. Zawarte w publikacji informacje, opisujące poziom oraz dynamikę rozwoju gospodarczego według regionów, województw i podregionów, pozwolą na dokonywanie analiz w zakresie zróżnicowania poziomu społeczno-gospodarczego oraz zmian w strukturze gospodarki w ujęciu przestrzennym.

Wyniki obliczeń regionalnego produktu krajowego brutto i jego elementów za 2008 r. ujęto w układzie Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS) — obowiązującej w krajach Unii Europejskiej — według 6 regionów (stanowiących jednostki 1 poziomu), 16 województw (jednostki 2 poziomu) i 66 podregionów (jednostki 3 poziomu). Zgodnie z zaleceniami Komisji Europejskiej dane z rachunków regionalnych według rodzajów działalności przedstawiono w układzie Polskiej Klasyfikacji Działalności 2004 (dane według PKD 2007 NACE Rev. 2 będą publikowane od października 2011 r.).

W stosunku do poprzedniej edycji zmieniono publikowane w niej dane dotyczące dochodów w sektorze gospodarstw domowych według województw — nominalnych i realnych dochodów do dyspozycji brutto za lata 2001—2007 oraz nominalnych dochodów pierwotnych brutto za 2007 r. Zmiany te wynikają z weryfikacji danych w rachunkach narodowych, m.in. aktualizacji składek na ubezpieczenia społeczne oraz różnych transferów bieżących. Zweryfikowano także dane dotyczące realnego wzrostu produktu krajowego brutto za 2007 r., co wynika z aktualizacji wskaźników cen na poziomie województw zastosowanych w przeliczeniu na ceny stałe.

W tablicach przedstawiono: wyniki obliczeń produktu krajowego brutto i jego elementów, dochody pierwotne i dochody do dyspozycji w sektorze gospodarstw domowych według regionów i województw oraz podstawowe kategorie makroekonomiczne w układzie podregionów; dane dotyczące dynamiki produktu krajowego brutto w ujęciu realnym; dane o ludności, pracujących, majątku trwałym i nakładach na środki trwałe. Poprzedza je zestaw definicji ważniejszych pojęć stosowanych w rachunkach narodowych i regionalnych oraz analiza zmian w strukturze gospodarki województw w latach 2005—2008. Opracowanie uzupełniono mapami i wykresami obrazującymi terytorialne zróżnicowanie niektórych kategorii makroekonomicznych.

Publikacja w wersji polsko-angielskiej, dostępna na stronach internetowych GUS.

Publikacja „**Gospodarka paliwowo-energetyczna w latach 2008, 2009**” zawiera informacje o bilansach wszystkich nośników energii ujmowanych w krajowym bilansie energetycznym. Dotyczą one poszczególnych nośników energii dostarczanych na rynek krajowy przez istniejące systemy dystrybucji oraz nośników wytwarzanych na własne potrzeby przez użytkowników energii. Przedstawiony w publikacji syntetyczny bilans energii i bilanse przemian energetycznych dla całego kraju oraz bilanse paliwowo-energetyczne dla wybranych sekcji, działów i grup opracowano (po raz pierwszy) w układzie Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007.

Opracowanie omawia zużycie bezpośrednie energii w gospodarstwach domowych i u pozostałych odbiorców. Ponadto opracowanie zawiera: dane o zużyciu paliw w ciepłowniach niezawodowych oraz elektrowniach ciepłych przemysłowych; dane o medianach cen i średnich ważonych cenach wybranych nośników energii w ostatnim roku sprawozdawczym; rozliczenie zużycia niektórych nośników energii w przemyśle, budownictwie i transporcie; dane o zużyciu energii w końcowym procesie wytwarzania wybranych wyrobów przemysłowych oraz wskaźniki jednostkowego zużycia energii i charakterystykę energochłonności niektórych kierunków użytkowania; bilans podstawowy w jednostkach naturalnych i zagregowany według Eurostatu.

Publikacja w wersji polsko-angielskiej, dostępna na płycie CD oraz na stronach internetowych GUS.

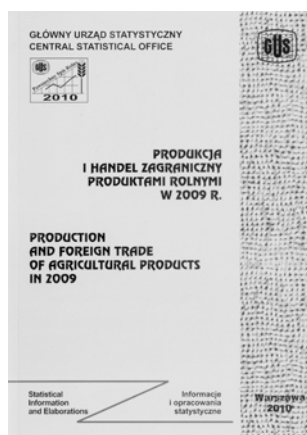

„Gospodarka materiałowa w 2009 r.” stanowi kontynuację tego wydawnictwa z lat poprzednich i zawiera podstawowe informacje o bilansach niektórych surowców i materiałów (ich zużyciu i zapasach dla całego kraju) ujętych w krajowym bilansie. Informacje te opracowano dla wybranych sekcji i działów według Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007 według form własności oraz w układzie regionalnym. W opracowaniu podano również dane dotyczące obrotu środkami produkcji dla rolnictwa oraz surowcami wtórnymi. Ponadto zamieszczono dane dotyczące udziału importu w dostawach oraz eksportu w produkcji krajowej. Opracowanie przybliży procesy pozyskania, zaopatrzenia i wykorzystania materiałów we wszystkich fazach procesu gospodarczego oraz ich przemieszczania.

Zamieszczone w publikacji tablice poprzedza część zawierająca uwagi metodyczne, definicje pojęć oraz część analityczna.

Dane statystyczne opracowano na podstawie badań prowadzonych przez GUS, Ministerstwo Gospodarki oraz Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Publikacja w wersji polsko-angielskiej, dostępna na płycie CD oraz na stronach internetowych GUS.

„Produkcja i handel zagraniczny produktami rolnymi w 2009 r.” zawiera informacje dotyczące działalności rolniczej w zakresie produkcji roślinnej i zwierzęcej. W opracowaniu uwzględniono podmioty gospodarcze niezależnie od sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD), do której są zaliczone. Dane zamieszczone w publikacji opracowano metodą rodzaju działalności.

W uwagach metodycznych, oprócz wyjaśnienia podstawowych definicji i pojęć, omówiono grupowanie produktów i wyrobów. W krótkiej analizie zmian zachodzących w poziomie produkcji,

W tablicach przedstawiono dane w ujęciu wartościowym i ilościowym. Dotyczą one: produkcji rolniczej, produkcji wyrobów przemysłu spożywczego, podaży, spożycia oraz importu i eksportu produktów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego, a także importu i eksportu według grup krajów.

Wydawnictwo dostępne na stronach internetowych GUS.

oprac. **Alina Świdarska**

Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — listopad 2010 r.

Po wysokim wzroście PKB w trzecim kwartale br., przebieg procesów realnych w podstawowych obszarach produkcji i usług w październiku i w listopadzie br. wskazuje na kontynuację pozytywnych tendencji. Utrzymał się znaczny wzrost w przemyśle i budownictwie. Zwiększał się popyt na usługi transportowe i w łączności. Nadal stabilnie rosła sprzedaż detaliczna. W warunkach stopniowego wzrostu zatrudnienia, przy umiarkowanej dynamice cen konsumpcyjnych i niewielkiej płac realnych w sektorze przedsiębiorstw, w kolejnych okresach br. obserwowano umacnianie wpływu popytu krajowego (zarówno ze strony gospodarstw domowych, jak i przedsiębiorstw) na tempo wzrostu gospodarczego.

Produkcja sprzedana przemysłu w listopadzie br. była wyższa niż przed rokiem o 10,1% (po wyeliminowaniu sezonowości o 7,3%), na co wpłynął znaczący wzrost w przetwórstwie przemysłowym oraz dostawie wody, gospodarowaniu ściekami i odpadami, rekultywacji (wykres 1). Wśród głównych grupowań przemysłowych najwyższą dynamikę notowano w produkcji dóbr zaopatrzeniowych (wzrost o 16,2%). W wyniku wysokiego tempa wzrostu robót budowlanych specjalistycznych oraz budowy obiektów inżynierii lądowej i wodnej, szybciej niż w poprzednich miesiącach rosła produkcja w budownictwie. W listopadzie br. sprzedaż produkcji budowlano-montażowej była o 14,2% wyższa niż przed rokiem (po wyrównaniu sezonowym — o 10,9%) (wykres 2).

W skali roku obserwowano przyspieszenie wzrostu cen producentów w przemyśle (do 4,6%), natomiast w budownictwie ceny kształtowały się na poziomie sprzed roku.

Według grudniowych badań, wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury w większości sekcji pogorszył się, co w znacznym stopniu było związane z czynnikami sezonowymi. Jednak w niektórych sekcjach, zwłaszcza w budownictwie, osłabienie było głębsze niż wynikałoby to ze zmian o charakterze sezonowym. Nadal pozytywne, lecz nieco ostrożniejsze niż przed miesiącem, są oceny w przetwórc-

stwie przemysłowym. Bardziej pesymistycznie natomiast postrzegają koniunkturę podmioty budowlane. W sekcjach tych zarówno oceny bieżące, jak i prognozy w zakresie portfela zamówień oraz produkcji są negatywne. Ujemny, wobec dodatniego w listopadzie br., jest wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury w handlu detalicznym. Wpływają na to niekorzystne opinie przedsiębiorców dotyczące m.in. bieżącej i przyszłej sprzedaży, zobowiązań finansowych, a także prognozy popytu na towary.

Poprawiające się w kolejnych okresach tempo wzrostu gospodarczego wpływało stopniowo na łagodzenie trudnej sytuacji na rynku pracy. Według wyników badania popytu na pracę w okresie styczeń—wrzesień br. liczba nowo utworzonych miejsc pracy była znacznie wyższa, a zlikwidowanych — niższa niż w analogicznym okresie ub. roku. W listopadzie br. kontynuowany był wzrost zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw. Nadal jednak zwiększało się bezrobocie, stopa bezrobocia rejestrowanego (11,7%) była nieco wyższa niż przed miesiącem i przed rokiem (wykres 3).

Ceny towarów i usług konsumpcyjnych rosły w ujęciu rocznym nieco wolniej niż przed miesiącem, na co znaczny wpływ miało osłabienie tempa wzrostu cen żywności i napojów bezalkoholowych.

Dynamika przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń nominalnych brutto w skali roku w listopadzie br. była nieco wolniejsza niż przed miesiącem, ale wyższa niż w analogicznym okresie ub. roku. Utrzymało się, obserwowane od dłuższego czasu, wyższe tempo wzrostu siły nabywczej emerytur i rent w obu systemach niż przeciętnych płac w sektorze przedsiębiorstw.

Na rynku rolnym w listopadzie br. utrzymywał się wysoki wzrost cen zbóż i mleka w skupie. Przeciętne ceny żywca wieprzowego po raz kolejny obniżyły się w skali roku, ale nieco mniej niż w październiku (wykres 4). Nadal pogarszała się opłacalność tuczu trzody chlewnej. Według wynikowego szacunku, zbiory głównych ziemiopłodów rolnych i ogrodnich w 2010 r. były niższe niż przed rokiem. Ocenia się, że zbiory zbóż, rzepaku i rzepiku oraz owoców jagodowych były wyższe od średnich z lat 2001—2005.

Obroty towarowe z zagranicą w okresie styczeń—październik br. zwiększyły się w ujęciu rocznym, a dynamika importu była wyższa niż eksportu (wykres 5). Odnotowano wzrost obrotów ze wszystkimi grupami krajów, w tym szczególnie wysoki z krajami Europy Środkowo-Wschodniej. Pomimo poprawy dodatniego salda wymiany z krajami rozwiniętymi (w tym z krajami UE), nadal pogłębiało się ujemne saldo obrotów ogółem w ujęciu rocznym. W okresie trzech kwartałów br. wskaźnik terms of trade kształtował się na niekorzystnym poziomie 98,9, wobec 103,7 w analogicznym okresie ub. roku.

Po jedenastu miesiącach br. realizacja budżetu państwa była wyższa po stronie dochodów niż wydatków, a deficyt w wysokości 42,5 mld zł stanowił 81,4% kwoty założonej w ustawie budżetowej.

Departament Opracowań Zbiorczych, GUS

SPIS TREŚCI

<i>Tadeusz Walczak</i> — Pierwszy Światowy Dzień Statystyki	1
<i>Bogdan Stefanowicz</i> — Etyka informacji	11

STUDIA METODOLOGICZNE

<i>Leszek Morawski</i> — Imputacja wynagrodzeń brutto z pracy stałej w badaniach budżetów gospodarstw domowych	19
--	----

BADANIA I ANALIZY

<i>Paweł Białynicki-Birula</i> — Tendencje zmian w szkolnictwie wyższym	30
<i>Maria Sidoruk</i> — Preferencje konsumentów na rynku piwowarskim	43

STATYSTYKA REGIONALNA

<i>Marcin Salamaga</i> — Konkurencyjność inwestycyjna województw w ujęciu dynamicznym	52
---	----

STATYSTYKA MIĘDZYNARODOWA

<i>Jerzy Baruk</i> — Wspomaganie innowacji finansowanych przez przedsiębiorstwa w Unii Europejskiej	63
<i>Mirosław Gorczyca</i> — Mieszkalnictwo w Norwegii	74

INFORMACJE. PRZEGLĄDY. RECENZJE

Wystawa: <i>Statystyka narodowościowa w Polsce w zbiorach Centralnej Biblioteki Statystycznej</i> (oprac. <i>Bożena Łazowska</i>)	78
Nowości wydawnicze GUS i urzędów statystycznych (listopad 2010 r.) (oprac. <i>Alina Świdorska</i>)	84
Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — listopad 2010 r. (oprac. <i>Departament Opracowań Zbiorczych, GUS</i>)	87

CONTENTS

<i>Tadeusz Walczak</i> — The First World Statistics Day	1
<i>Bogdan Stefanowicz</i> — Information ethics	11

METHODOLOGICAL STUDIES

<i>Leszek Morawski</i> — Imputation of gross salary for permanent job based on household budget surveys	19
---	----

SURVEYS AND ANALYSES

<i>Paweł Białynicki-Birula</i> — Changes in higher education	30
<i>Maria Sidoruk</i> — Consumer preferences on brewer's market	43

REGIONAL STATISTICS

<i>Marcin Salamaga</i> — The investment competitiveness of voivodships in dynamic presentation	52
--	----

INTERNATIONAL STATISTICS

<i>Jerzy Baruk</i> — Finance innovation supporting by enterprises in European Union	63
<i>Miroslaw Gorczyca</i> — Housing in Norway	74

INFORMATION. REVIEWS. COMMENTS

Exhibition: <i>Nationality statistics in Poland in the Central Statistical Library's collection</i> (by <i>Bożena Łazowska</i>)	78
New publications of the CSO of Poland and Regional Statistical Offices in November 2010 (by <i>Alina Świdorska</i>)	84
Information on the socio-economic situation of Poland in November 2010 (by <i>Aggregated Studies Division, CSO</i>)	87

TABLE DES MATIÈRES

<i>Tadeusz Walczak</i> — Première Journée Mondiale de la Statistique	1
<i>Bogdan Stefanowicz</i> — Éthique de l'information	11

ÉTUDES MÉTHODOLOGIQUES

<i>Leszek Morawski</i> — Imputations des rémunérations brutes correspondant au travail stable relatives aux enquêtes Budgets des Ménages	19
--	----

ÉTUDES ET ANALYSES

<i>Paweł Białynicki-Birula</i> — Tendances des changements relatifs à l'enseignement supérieur	30
<i>Maria Sidoruk</i> — Préférences des consommateurs relatives au marché de la bière	43

STATISTIQUES REGIONALES

<i>Marcin Salamaga</i> — Concurrence entre les voievodies sur le plan dynamique relative aux investissements	52
--	----

STATISTIQUES INTERNATIONALES

<i>Jerzy Baruk</i> — Appui aux innovations financées par les entreprises dans l'Union Européenne	63
<i>Mirosław Gorczyca</i> — Logement en Norvège	74

INFORMATIONS. REVUES. COMPTE-RENDUS

Exposition: <i>Statistiques sur les nationalités provenant des collections de la Bibliothèque Statistique</i> (par <i>Bożena Łazowska</i>)	78
Nouveautés éditoriales du GUS et des offices statistiques régionaux (novembre 2010) (par <i>Alina Świdorska</i>)	84
Information sur la situation socio-économique du pays — novembre 2010 (par <i>Département d'Élaborations Agrégées, GUS</i>)	87

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Тадэуш Вальчак</i> — Первый Всемирный день статистики	1
<i>Богдан Стэфанович</i> — Этика информации	11

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ИЗУЧЕНИЯ

<i>Лешек Моравски</i> — Приписывание данных касающихся валовых вознаграждений за постоянную работу в обследованиях бюджетов домашних хозяйств	19
---	----

ОБСЛЕДОВАНИЯ И АНАЛИЗЫ

<i>Павел Бялыницки-Бируля</i> — Тенденции изменений в области высших учебных заведений	30
<i>Мария Сидорук</i> — Преференции потребителей на пивоваренном рынке	43

РЕГИОНАЛЬНАЯ СТАТИСТИКА

<i>Марцин Саламага</i> — Инвестиционная конкурентоспособность воеводств в динамическом разрезе	52
--	----

МЕЖДУНАРОДНАЯ СТАТИСТИКА

<i>Йежи Барук</i> — Поддержка финансовых инноваций предприятиями в Европейском союзе	63
<i>Мирослав Горчица</i> — Жилищное строительство в Норвегии	74

ИНФОРМАЦИИ. ОБЗОРЫ. РЕЦЕНЗИИ

Выставка: <i>Статистика национальностей в Польше в книжных фондах Центральной статистической библиотеки</i> (разраб. <i>Божена Лазовска</i>)	78
Издательские новости ЦСУ и статистических управлений (ноябрь 2010 г.) (разраб. <i>Алина Свидерска</i>)	84
Информация о социально-экономическом положении страны — ноябрь 2010 г. (разраб. <i>Отдел сводных разработок, ЦСУ</i>)	87

Do naszych Autorów

Szanowni Państwo!

* W „Wiadomościach Statystycznych” publikowane są artykuły poświęcone teorii i praktyce statystycznej, omawiające metody i wyniki badań prowadzonych przez GUS oraz przez inne instytucje w kraju i za granicą, jak również zastosowanie informatyki w statystyce oraz zmiany w systemie zbierania i udostępniania informacji statystycznej. Zamieszczane są też materiały dotyczące zastosowania w kraju metodycznych i klasyfikacyjnych standardów międzynarodowych oraz informacje o działalności organów statystycznych i Polskiego Towarzystwa Statystycznego, a także rozwoju myśli statystycznej i kształceniu statystycznym.

* W artykułach należy podawać ocenę opisywanych zjawisk oraz wnioski i sugestie dotyczące rozwoju badań i analiz statystycznych. Teksty nie mogą być publikowane w innych czasopismach.

* **Artykuł** powinien mieć objętość (łącznie z wykresami, tablicami i literaturą) 10—15 stron maszynopisu (format A4, czcionka 12-punktowa, odstępy półtorej linii między wierszami, marginesy 2,5 cm ze wszystkich stron). Należy go dostarczyć pocztą elektroniczną lub na dyskietce oraz w dwóch egzemplarzach jednostronnego wydruku, bez odrębnych poprawek.

* **Wykresy** (w programach Excel lub Corel; wysokość 195 mm, szerokość 126 mm) powinny być załączone na oddzielnych stronach. W tekście trzeba zaznaczyć miejsce ich włączenia. Prosimy także o przekazywanie danych, na podstawie których powstały wykresy. **Tablice** powinny się znajdować w tekście, zgodnie z treścią artykułu.

* **Przypisy** do tekstu należy umieszczać na dole strony, natomiast **notki bibliograficzne** w tekście — podając autora i rok wydania publikacji w nawiasie, np. (Kowalski, 2002). **Literatura** powinna obejmować wyłącznie pozycje cytowane w tekście i być zamieszczona na końcu artykułu w porządku alfabetycznym według wzoru: Kowalski J. (2002), *Tytuł publikacji*, Wydawnictwo X, Warszawa.

* Konieczne jest dołączenie **streszczenia** artykułu (10—20 wierszy) w języku polskim i, jeżeli jest to możliwe, także w językach angielskim i rosyjskim.

* Nadsyłane artykuły mogą być publikowane dopiero po przyjęciu tekstu przez recenzenta i decyzji Kolegium Redakcyjnego.

* Redakcja zastrzega sobie prawo dokonywania w artykułach zmian tytułów, skrótów i przeredagowania tekstu i tablic, bez naruszenia zasadniczych myśli Autora.

* Artykułów niezamówionych redakcja nie zwraca. Materiał nieprzyjęty do druku może być zwrócony na życzenie Autora.

* Uprzejmie prosimy Autorów o podawanie służbowego i prywatnego adresu wraz z numerami telefonów kontaktowych.

ARTYKUŁY ZAMIESZCZONE W „WIADOMOŚCIACH STATYSTYCZNYCH” WYRAŻAJĄ OPINIE WŁASNE AUTORÓW.

KOLEGIUM REDAKCYJNE:

prof. dr hab. Tadeusz Walczak (redaktor naczelny, tel. 22 608-32-89, t.walczak@stat.gov.pl), dr Stanisław Paradysz (zastępca red. nacz.), prof. dr hab. Józef Zegar (zastępca red. nacz., tel. 22 826-14-28), inż. Alina Świdarska (sekretarz redakcji, tel. 22 608-32-25, a.swiderska@stat.gov.pl), mgr Jan Berger (tel. 22 608-32-63), dr Marek Cierpiał-Wolan (tel. 17 853-26-35), mgr inż. Anatol Kula (tel. 0-668 231 489), mgr Wiesław Łagodziński (tel. 22 608-30-57), dr Grażyna Marciniak (tel. 22 608-33-54), prof. dr hab. Walenty Ostasiewicz (tel. 71 368-03-47), dr hab. Krystyna Pruska (tel. 42 635-51-76), mgr Lucyna Przybylska (tel. 22 461-36-11), prof. dr hab. Bogdan Stefanowicz (tel. 22 849-53-95), mgr Małgorzata Żyra (tel. 22 608-32-40)

REDAKCJA

al. Niepodległości 208, 00-925 Warszawa, gmach GUS, pok. 347, tel. 22 608-32-25
<http://www.stat.gov.pl/pts>

Elżbieta Grabowska (e.grabowska@stat.gov.pl)

RADA PROGRAMOWA:

dr Halina Dmochowska (przewodnicząca, tel. 22 608-34-25), prof. dr hab. Czesław Domański, mgr Małgorzata Fronk, prof. dr hab. Jan Kordos, dr Tomasz Pawlak, mgr Stanisława Szwałek, dr Teresa Śmiłowska, prof. dr hab. Kazimierz Zajac

ZAKŁAD WYDAWNICTW STATYSTYCZNYCH

al. Niepodległości 208, 00-925 Warszawa, tel. 22 608-31-45.

Informacje w sprawach nabywania czasopism tel. 22 608-32-10, 608-38-10.

Zbigniew Karpiński (redaktor techniczny), Ewa Krawczyńska (skład i łamanie),
Wydział Korekty pod kierunkiem Teresy Chmielewskiej, mgr Andrzej Kajkowski (wykresy).

Indeks 381306

WARUNKI PRENUMERATY REALIZOWANEJ PRZEZ RUCH S.A.

Prenumerata krajowa:

Wpłaty na prenumeratę przyjmują jednostki kolportażowe „RUCH” S.A. właściwe dla miejsca zamieszkania lub siedziby prenumerującego. Termin przyjmowania wpłat na prenumeratę krajową do 5 każdego miesiąca poprzedzającego okres rozpoczęcia prenumeraty.

W Internecie <http://www.prenumerata.ruch.com.pl>

Prenumerata opłacana w złotych ze zleceniem wysyłki za granicę:

Informacji o warunkach prenumeraty i sposobie zamawiania udziela „RUCH” S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, 01-248 Warszawa, ul. Jana Kazimierza 31/33.

Telefony: 22 5328-731, 5328-816, 5328-819, 5328-820.

Infolinia: 0-800-1200-29, wpłaty na konto w banku PEKAO S.A. IV O/Warszawa. Nr 12401053-40060347-2700-401112-005 lub w kasie Oddziału.

Dokonując wpłaty na prenumeratę w banku czy też w urzędzie pocztowym należy podać: nazwę naszej firmy, nazwę banku, numer konta, czytelny pełny adres odbiorcy za granicą, okres prenumeraty, rodzaj wysyłki (pocztą lotniczą czy zwykłą) oraz zamawiany tytuł.

Warunkiem rozpoczęcia wysyłki prenumeraty jest dokonanie wpłaty na nasze konto.

Terminy przyjmowania wpłat na prenumeratę „WIADOMOŚCI STATYSTYCZNYCH”:

do 05.12 — na I kwartał roku następnego lub na cały rok następny,

do 05.03 — na II kwartał roku bieżącego,

do 05.06 — na III kwartał roku bieżącego,

do 05.09 — na IV kwartał roku bieżącego.
